This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på `http://books.google.com`

INDBYDELSESSKRIFT

TIL

KJØBENHAVNS UNIVERSITETS AARSFEST

TIL ERINDRING OM

KIRKENS REFORMATION.

HERI:

VENDERNE OG DE DANSKE FØR VALDEMAR DEN STORES TID.

AF

JOHANNES C. H. R. STEENSTRUP,

DR. PHIL. & PHIL., PROFESSOR.

MED ET KORT OVER ØSTERSØLANDENE, SAMT EN I TEXTEN TRYKT TEGNING AF BYEN WOLLIN.

Denmark - Hist., to 1167
Vends - Hist.

2-51 R.

INDBYDELSESSKRIFT

TIL

KJØBENHAVNS UNIVERSITETS AARSFEST

TIL ERINDRING OM

KIRKENS REFORMATION.

HERI:

VENDERNE OG DE DANSKE
FØR VALDEMAR DEN STORES TID.

AF

JOHANNES C. H. R. STEENSTRUP,

DR. JUR. & PHIL., PROFESSOR.

MED ET KORT OVER ØSTERSØLANDENE, SAMT EN I TEXTEN TRYKT TEGNING AF BYEN WOLLIN.

NEW YORK PUBLIC LIBRARY

KJØBENHAVN.

TRYKT I UNIVERSITETSBOGTRYKKERIET (J. H. SCHULTZ).

1900.

EWLB

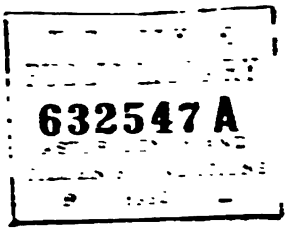
632547 A

VENDERNE OG DE DANSKE

FØR VALDEMAR DEN STORES TID.

AF

JOHANNES C. H. R. STEENSTRUP.

Gron 14 May 1932

INDHOLD

Side

Første Afsnit. De vendiske Folk ved den historiske Tids Begyndelse.

1. Folkeslagene ved Østersøkysten..... 1—8

De vendiske Folk bo fra Wagrien indtil Weichselmundingen. De baltiske eller littauisk-lettiske Folk (herunder Ester, Preusser, Sember). De finske Folk: Kurer, Liver. Slaver og Vender som Fællesnavn. De i Norden anvendte Betegnelser. Slave i Betydning af Træl findes i Danmark først i det 17de Aarhundrede.

2. Vendernes Forhold til Søfart og Handel ..... 8—22

De slaviske Landes Frugtbarhed. Nordboernes Kjendskab til Folkene i Østersølandene i Oldtiden. Venderne ere ikke Søfarende, og de besidde ikke Handelsaand. I Venden findes kun en enkelt Kjøbstad af Betydning. Paa Markeder og Handelspladser i Norden træffes aldrig vendiske Kjøbmænd. En Karakteristik af Esterne (Preusserne).

Andet Afsnit. Jomsborgs Grundlæggelse og ældste Historie.

3. De Danskes Forhold til Venderne i Vikingetogenes Tidsrum ..... 23—28

De Danske staa i nærmere Berøring med de slaviske Folk end med Sachserne. Kong Godfred og Handelsbyen Reric i Abodriternes Land. Danskes Hærtog paa Østersøen i det 9de Aarhundrede.

4. Julin (Jumne) og Jomsborg ..... 28—39

Adam af Bremens Skildring af den store Handelsby Jumne. Dens Beliggenhed paa Wollin ved Dievenow. Ibrahim-ibn-Jakubs Reiseberetning 965, hans Skildring af Østersølandene og formentlige Omtale af Julin. Wichmans Kampe i Abodriterlandet, han vil søge Hjælp hos de

Side

Danske og forbinder sig med Vuloini. Jomsborg paa Wollin, der er anlagt af Harald Blaatand, synes derfor grundet paa disse Tider. Hakon den Gode overvinder vendiske Skibe i Danmark; for første Gang høres om Vender som Vikinger. Skjaldeudtrykket Venders Morder. Harald Blaatands Søn Hagen i Samland.

5. Borgens Indretning og Jomsborg-Lovene..... 40—46

Omend Palnatoke er en Sagnfigur, have Beretningerne om Borgens Indretning og de her gjældende Love Sandsynlighedens Præg. Jomsborg kaldes paa Grund af sin Havn en Søborg. Toget paa Ansgars Tid til Seeburg i Kurland.

6. Fundne Minder om Byen og Borgen..... 47—52

Det falske Sagn om Staden Vineta, der sank i Havet. Den nuværende By Wollin og dens Omgivelser. Fund og Udgravninger paa Silberberg, paa hvilken Høide Jomsborg har været bygget. Den nu opfyldte Lavning mellem Silberberg og Byen har rummet Havnen. Den store Begravelsesplads paa Galgenberg Syd for Byen.

7. Høvdinger i Venden ..... 52—59

Styrbjørn og Sigvalde. Jomsvikingernes Togter til England paa Svend Tveskjægs Tid. Jarlen Toke i Venden. — De tvende Jarler Urgothriot og Brimeskjar, der styre Viken. En Undersøgelse om Tidspunktet for det store Uaar i Norge og de Begivenheder, som stode i Forbindelse dermed.

Tredie Afsnit. Forbund og Kampe med Venderne i det 11te Aarhundrede.

8. De Tydskes og de Danskes Stilling til den vendiske Nationalitet..... 60—67

Forholdet mellem Venderne og de Tydske. Der opstaar et stærkt, gjennem Aarhundreder varende Nationalhad mellem disse Folk. De Danske have mange Forbindelser med de slaviske Folk; de søge sig Hustruer her, saaledes Harald Blaatand, Svend Tveskjæg. Knud den Stores Søster Santslave og hans Sveger Wyrtgeorn. Ulf Jarl og Svend Ælfgifus Søn, i Jomsborg Knuds Tog til Venden og Samland. Dux Wrytsleof og andre Vender i England.

Side

9. Slaget paa Lyrskovshede ..... 67—72

Kong Magnus erobrer Jomsborg. De Danske have dræbt Ratibor, hvorfor Venderne foretage et stort Hævntog. Magnus seirer over dem paa Lyrskovshede. Svend Estridssøn har næppe deltaget i Kampen.

10. Svend Estridssøn ..... 73—79

Godskalk maa forlade Abodriterlandet og tjener under Knud den Store. Han ægter en Datter af Kong Svend og bekriger Abodriterne. De vælge ham til deres Fyrste; han udvider sit Landomraade, støttet af Kong Svend. Godskalk søger at udbrede Christendommen, men dræbes under Opstanden 1066. En Efterretning hos Orderic Vitalis om, at Liutitierne hørte under Kong Svend.

11. Erik Eiegod ..... 79—83

Hyppige Plyndringer af Vender i de danske Farvande. Aute dræbes, hvorfor hans Broder Skjalm Hvide foretager et Straffetog til Julin. Erik Eiegod gjør Krigstog til Venden, seirer og vinder Land. Rügen bliver skatskyldigt.

Fjerde Afsnit. Knud Lavards og Borgerkrigenes Tidsalder.

12. Forhold til Venden paa Kong Niels' Tid..... 84—93

Henrik, Godskalks Søn, lader Cruto dræbe og bliver Abodriternes Fyrste. Da Kong Niels ikke vil udlevere ham hans Mødrenearv, hærger han ved Sydgrænsen. Kong Niels' Tog til Wagrien og Nederlag. Knud Lavard faar Jarledømmet i Hedeby og seirer over Henrik, som ved Knuds Mellemkomst udsoner sig med Kong Niels. Efter at Henriks Familie er uddød, bliver Knud af Lothar af Sachsen indsat til Abodriternes Knes. Hans Styrelse og Død. — Nogle Tidsbestemmelser: Margrethe Fredkulla døde i Slutningen af 1120erne; Henriks Død indtraf 1127; Korstoget til Smaaland fandt Sted 1123.

13. Plyndringen af Konghelle 1135 ..... 93—98

Venderne angribe kun sjælden Kjøbstæder. Beretningen om Roeskildes Plyndring 1133 skyldes en Misforstaaelse. Den blomstrende Stad Konghelle lokker Venderne til et stort Tog. Deres Kampe med Bymændene og Stadens Ødelæggelse. Kong Erik Emune drager til Rügen; Rø-

Side

boerne underkaste sig, men rive sig kort efter løs. Erik Lams Svaghed overfor Venderne.

14. Korstoget 1147 .... 98—106

En Ufreds, Troløsheds og Grumheds Aand raader i nogle Aartier over Europas Lande. Edessas Fald giver Anledning til det andet Korstog; tydske Fyrster beslutte et Korstog mod Venderne. Den tydske Hær foran Demmin og Stettin. Kongerne Svend og Knud opgive deres indbyrdes Strid og beslutte at deltage i Korstoget. De drage til Abodriternes Land, hvor Dobin beleires. Røboernes Flaade overfalder Skaaningerne, som lide store Tab og miste deres bedste Mænd. Hævntog af Skaaningerne til Rügen 1150 og Røboernes Indfald i Skaane.

15. De vendiske Togters Formaal og Eiendommelighed; Venderne betvinges ..... 106—122

Betegnelsen Vikinger anvendes ugjerne paa Venderne. Den store Forskjel i deres og Normannernes Færd. I Vendernes Optræden findes der ingen Udvikling; de danne aldrig store, ordnede Hære. Nogle tvivlsomme Beretninger om, at Venderne have hjemsøgt Byer. De besætte ikke noget fast Punkt indenfor Danmark og synes ikke at tilsigte Erobring af Landsdele. De have næppe bosat sig i høi Grad paa de sydlige Øer; kun nogle faa Stednavne paa Laaland og Falster ere Vidnesbyrd derom. Faren for Danmark laa mest i den evindelige og ødelæggende Plyndring, samtidig med den indre Splid. Absalon og Kong Valdemar betvinge Venderne. Æren for Seirene tilkommer især Sjællænderne, Skaaningerne, Sønderjyderne, tildels Fyenboerne. — En kronologisk Undersøgelse om Aaret, da Arkona blev erobret.

FØRSTE AFSNIT.

De vendiske Folk ved den historiske Tids Begyndelse.

1. Folkeslagene ved Østersøkysten.

Den Fremstilling, som i det Følgende gives af de Danskes Herredømme i Landene ved Østersøen, falder i det Væsentlige sammen med en Skildring af deres Forhold til de slaviske Folk, særlig Venderne. Efter at den Folkebevægelse, som i det 3die—7de Aarhundrede havde ført de nordlige slaviske Folk fra Dnjeprs midterste og øvre Løb stadig længere mod Vest og Nord, var til Ende, stod der slaviske Stammer lige fra det østlige Holsten langs hele Kysten af Østersalt op til Weichselmundingen. Først hinsides denne Flod ved det kuriske Haff og i Landene omkring Rigabugten havde Folk, som Nutidens Videnskab sammenfatter under Betegnelsen de baltiske eller littauisk-lettiske, taget Stade, og de synes at have boet her fra meget gammel Tid. Yngre og ældre Kilder bekræfte her hinandens Vidnesbyrd. Saaledes fortalte den Reisende Wulfstan Kong Alfred (o. 900), at han under sin Seilads fra Hedeby hele Tiden havde Vendland paa sin Styrbords Side indtil Weichselmundingen. „Weichselen — siger han — er en meget bred Flod, og nær ved den ligger Witland og Weonodland (Venden), og Witland hører til Esterne, og Weichselen løber ud af Weonodland og

falder i Estmere, og dette Hav er mindst 15 Mile bredt“ [1]). Disse Ester, som boede hinsides Weichsel ved det Frische Haff eller *Estmere*, saaledes som det kaldtes efter dem, kjendes allerede fra Tacitus Tid som bosatte her [2]).

Tacitus kalder dem *Aestui*, hos Jordanes (o. 550) hedde de *Aesti*; og vel at mærke have disse Folk alene Navn, ikke Herkomst eller Blod, tilfælles med Esterne i Estland i vore Dage. Her har fundet en saadan Flytning af Folkenavn Sted, som vi saa vel kjende andetsteds fra i Historien. Nye Beboere af de samme Landskaber have taget Folkets Navn i Arv efter de gamle Indbyggere, eller dette er blevet tildelt Nabofolk. De her omtalte Folk i Weichsellandet mistede Betegnelsen Ester, og *Preusser*, Pruzi, blev deres fremtidige Navn. Vi finde det vist første Gang hos den saakaldte baierske Geograf, som skrev i det 9de eller 10de Aarhundrede, derefter i Jøden Ibrahims Reiseberettelse [3]), hos Thietmar [4]) og Adam af Bremen [5]). Men atter her maa Folkenavnet tages i en helt anden ethnografisk Betydning end den, det har i vore Dage. Det gammelpreussiske Sprog var nær beslægtet med Sproget hos Littauer og Letter, især med de førstes Sprog [6]).

Ifølge Wulfstans foran meddelte Fortælling hed den Del af Esternes eller Preussernes Land, som grænsede nærmest til Weichsel, Witland, og dette Navn gjenfindes i flere andre Kilder, dog ikke hos Adam, der derimod nævner Sem-

[1]) A description of Europe by king Alfred the Great, ed. Bosworth 19 ff.; jfr. Steenstrup, Normannerne III. 324 f.

[2]) Vilh. Thomsen, Berøringer mellem de finske og de baltiske (litauisk-lettiske) Sprog (Vidensk. Selsk. Skrifter 6. R., Hist.-phil. Afd. I. 1) 15 f.

[3]) Fr. Westberg, Ibrahim's-ibn-Jakubs Reisebericht über die Slawenlande aus dem Jahre 965 (i Mémoires de l'Académie Impér. de St.-Pétersbourg, VIIIe série, III. Nr. 4) 56: Brus.

[4]) Thietmar IV. 28: Pruci, VII. 35: Prucia.

[5]) Adam II. 19, IV. 18; schol. 15, 25. Jfr. Sv. E. Lönborg, Adam af Bremen och hans skildring af Nordeuropas länder och folk 104.

[6]) Vilh. Thomsen, Berøringer mellem de finske og de baltiske Sprog 18.

land, en Ø, som Preusserne besidde[1]). Samland var Halvøen mellem det Frische og det Kuriske Haff, som meget vel kunde kaldes en Ø, da den ogsaa ved den landfaste Side er afskaaren ved Flodløb[2]).

Dersom vi derpaa fra det Kuriske Haff trængte længere ind i Landet, vilde vi her træffe Littauerne, der havde Bopæle i de vidtstrakte Skov- og Sumplande omkring Njemen, omtrent paa samme Omraade som i vore Dage, medens Letterne stode nordligere ved Rigabugten i det sydlige Kurland, i Semgallen (Vest for Düna)[3]) og i det sydlige Livland.

Det er ikke muligt for de Aarhundreder, som vi her have for Øie, at angive paa en bestemtere Maade, hvor Grænserne for disse Folks Omraader vare; dertil ere Kilderne altfor faa og spredte. Saaledes bliver det heller ikke muligt at opgive nøie, hvor de finske Folks Bopæle begyndte. Med disse Folkeslag komme vi til Nationer af en helt anden Afstamning og Æt end de alt nævnte. Vist er det, at ogsaa disse havde bosat sig i Landene om Rigabugten og derfor stode Side om Side med de lettiske Folk, der synes at have trængt sig ind imellem dem. Til de finske Folk hørte saaledes Kurer paa den store Halvø, der danner Rigabugtens Vestside[4]), og Liver i Livland og det nuværende Estland; finske vare endvidere Folkene ved den finske Bugt, baade paa dens nordre og søndre Kyst.

[1]) Adam II. 19: ad Semland provinciam, quam possident Pruzi. IV. 18: hanc inhabitant Sembi vel Pruzzi.

[2]) Lönborg, Adam af Bremen 105.

[3]) Jfr. Runestenen fra Nedervalla i Sødermanland: Si(g)rid lét ræisa stæin þenna at Svæin sin bónda.

Hann oft siglt
til Sæimgala
dȳrum knarri
um Dómisnæs.

Antiqvarisk Tidskrift för Sverige X. 200.

[4]) Thomsen, Berøringer 22.

Saaledes stode Folkeslag af den ariske (jafetiske) Æt helt hen til Rigabugten, og selv om Weichselen for saa vidt dannede en Folkegrænse, som hinsides denne Flod de lettiske Folk havde deres Stade, maa det dog erindres, at disse sidste ethnografisk stode de slaviske Folk overordentlig nær. De synes altid at have boet i umiddelbar Nærhed af de slaviske Folk og nordligere end disse, og de ere i sproglig Henseende saa nøie beslægtede med dem, at mange Forskere sammenfatte dem og Slaverne til een stor Folkeklasse, den lettisk-slaviske [1]).

Der vil ikke være Grund til her at nævne de talrige slaviske Folkeslag, som boede inde paa Fastlandet bagved de nævnte Kystfolk. I det 9de Aarhundrede stiftedes af Nordboerne det Rige ved Ladoga, Peipus og Dnjepr, som fik Navn efter Russerne og omfattede mange slaviske Folk. Polakkerne, som boede mellem Oder og Weichsels øvre Løb, havde allerede i nogle Aarhundreder dannet et større Herredømme, og midt i det 9de Aarhundrede erhvervede Piasternes Slægt Tronen. I Bøhmen havde Samo stiftet et Rige i det 7de Aarhundredes første Halvdel. Medens vi saaledes herinde træffe større Riger, var det kun Smaastater med Smaafyrster, mellem hvilke Landene ved Kysten vare fordelte. Det er disse, vi nu gaa over til at omtale; det er dem, med hvem de Danske især kom i Berøring.

Imidlertid ere disse Folk mange i Tal, og Navnene paa dem skifte i Tidens Løb, saa at Listen vilde blive lang og vekslende, om vi skulde nævne dem alle. En saadan Fortegnelse vilde ogsaa snarere have Interesse for Togene paa Valdemarernes Tid end for Forholdet til Danmark i den her behandlede Tidsalder, og derfor skal jeg her kun nævne de Hovedgrupper, hvorunder de kunne samles; senere ville enkelte af disse Gruppers Bestanddele blive nærmere omtalte.

Det er karakteristisk for disse Folk, at de uagtet deres Spredthed i Stammer samle sig i Grupper. Saaledes boede

[1]) Jfr. Schafarik, Slawische Alterthümer I. 445 ff.

fra det østlige Holsten til Oder egentlig kun to Folk, nemlig Abodriterne, i det nuværende Meklenburg og Wagrien, og Liutitierne eller Wilterne i Vestpommern og Brandenburg; til de sidste regnedes henimod en Snes Stammer, og til de første otte, hvoriblandt Wagrerne og Femernboerne. Øst for Oder, helt hen til Weichsel, boede Pomeranerne, hvis Navn forekommer for første Gang hos Adam af Bremen[1]) og betyder Kystbeboere (*po* ved, *morje* Hav).

Slaver — saaledes lyder jo nu Fællesnavnet for hele denne Folkeklasse, som rimeligt var, efter at Ordet allerede fra Middelalderen var blevet anvendt som Navn paa mange enkelte slaviske Folk og i Tidens Løb har fæstnet sig ved adskillige af dem (Slovener, Slovakker). Ordet er af slavisk Herkomst, hvilket man derimod ikke kan sige om det andet sammenfattende Navn for slaviske Folk: Vender. Dette har aldrig haft Indfødsret hos noget slavisk Folk, men er i tidlig Tid blevet hæftet paa dem af Fremmede, som det synes først af Germanerne. Flere forskjellige Folkeslag have derefter baaret Navnet *Veneti* (hos Plinius og Tacitus), *Vinder* og *Vender*.

Det er dette Navn, som i Norden blev det eneste, der benyttedes i daglig Tale til Betegnelse for Slaverne ved Østersøkysten, ligesom det ogsaa almindeligt anvendtes i Tydskland om de Øst for Riget boende slaviske Folk[2]). Vi have hørt, hvorledes Wulfstan nævner Weonodland som strækkende sig langs Østersøens Sydkyst; der forekommer ingensinde i de danske Sprogminder fra hine Tider — hvilke dog ere faa — og ingensinde i de islandske eller norske Skjaldevers og Sagaer nogen anden Betegnelse for Slaverne end Vender, Vendland.

Paa Oldnordisk er Ordets sædvanlige Form *Vindr*, plur. *Vindir*. Man kan imidlertid i enkelte Sagaer, Vers og Haand-

[1]) Schafarik, Slawische Alterthümer II. 380, Lönborg, Adam af Bremen 101.

[2]) Schafarik, Slawische Alterthümer I. 69 f.

skrifter finde *Vinðr*, *Vinðland*, og da i Oldnordisk, hvor *nð* findes, en Vokal er udfaldet mellem de to Konsonanter, har Navnet sikkert oprindelig haft en Form i Lighed med *Veneti* (hos Tacitus), *Winidæ* (hos Jordanes), *Wineda-land* (paa Angelsachsisk)[1]).

Helt anderledes er Forholdet i de latinske Kilder fra Norden, idet *Sclavi* her uden Undtagelse er den staaende Betegnelse for Vender. Det er saaledes det Navn, som anvendes af Svend Aagesøn, Saxo og Aarbøgerne, paa samme Maade som det er benyttet af de fremmede Kilder til Nordens Historie paa disse Tider: Ansgars Levned, Rimberts Levned, Widukind, Adam af Bremen og Helmold; dog anvende nogle af de sidstnævnte Forfattere ogsaa Navnet *Winuler*, *Winither*, ligesom de en enkelt Gang kunde vise Lærdom ved at opfatte dem som identiske med Oldtidens Vandaler[2]).

Der staar endnu kun tilbage at undersøge, hvor mange af de foran nævnte slaviske Folk i Østersølandene virkelig dengang indbefattedes under Navnet Slavi eller Slavia. Adam af Bremen bemærker, at Sclavania er ti Gange saa stort som Sachsland, især hvis man regner Bøhmer og Polakker med, hvad man vil være berettiget til, da de ikke afvige i Sæder eller Sprog[3]). Saaledes synes Adam her bestemt at sige, og det fremgaar da ogsaa af hans Værk, at han ikke ellers regner Polakkerne eller de lettiske Folk (Preusserne)[4]) med til Slaverne. I Norden har sikkert Slavi fremfor Alt været Be-

[1]) Sophus Bugge i Arkiv f. nord. filologi II. 228 ff.

[2]) Adam II. 18: Sclavania . . . . a Winulis incolitur, qui olim dicti sunt Wandali. Derfor siger ogsaa Theodricus monachus c. 24: Wandali, quos nos materna lingua vocamus Windir.

[3]) Adam II. 18: Sclavania . . . decies maior esse fertur quam nostra Saxonia, præsertim si Boemiam et eos qui trans Oddaram sunt Polanos, quia nec habitu nec lingua discrepant, in partem adieceris Sclavaniæ.

[4]) Lönborg, Adam af Bremen 105, bemærker dette med Grund og henviser ogsaa til Adam I. 62: Sclavorum ac Semborum naves. Anderledes S. Günther i Sitzungsberichte der k. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften, Classe f. Philosophie, Gesch. u Philol. 1894, 21.

tegnelsen for Kystfolkene, saaledes at man meget vel kan forstaa, at Saxo kan nævne Vratislav rex Sclaviæ ved Siden af Bugislav præses Polonorum[1]).

Det er bekjendt, at Ordet Slave, der findes i mange europæiske Sprog som Betegnelse for den Ufri, er opstaaet ved, at Fanger fra betvungne slaviske Folk gjordes til Trælle; det har i den Henseende delt Lod med flere andre Navne paa Folkeslag i ældre Tider. Efter at Karl den Store samtidig med sin Betvingelse af Avarerne havde underlagt sig de forskjellige Slaverfolk i Steiermark, Kärnthen, Krain og Istrien, der havde lydt under Avarerne, og efter at hans Efterfølgere havde fortsat disse Kampe mod andre slaviske Folk, fik i Løbet af det 9de og 10de Aarhundrede Slave Indgang i Tydskland som Betegnelse for en Træl, idet Frankerne bl. a. solgte de betvungne til sydligere Lande[2]). Fra Tydskland bredte Ordet sig hurtigt til andre Lande.

Hvor almindelig end Brugen af Ordet Slave i denne Betydning nu er i Danmark, er det dog ganske ungt. Ved at slaa efter i vore gamle Ordbøger — saaledes Vocabularium ad usum Dacorum 1514, Vocabulorum variorum expositio 1576, Colding's Etymologium latinum 1622 og Dictionarium Herlovianum 1626, Stephanius' Nomenclator latino-danicus 1738 — vil man forgjæves lede efter Ordet Slave og endvidere finde servus, ancilla, mancipium gjengivet ved: Træl, livegen Svend, Tjenere, Ufri. I det 17de Aarhundrede begynder det at finde Indgang. J. L. Wolf skriver i Encomion Regni Daniæ 1654: midt udi Galeyen sadde der Slauer (det er Fanger eller Liffegne), som rode Skibet frem med røde Aarer (S. 269). I Anders Arøboes Hexaemeron, der udkom 1661, læses: Androdus arme Sclav til Rom en Herre tiente, med den Marginalnote: Androdus et Træl Gell. lib. 5 C. 14; paa de følgende Sider vexle: den blege Sclav, det arme Træl, S. 230—33[3]). I den af Matthias Moth († 1719) udarbeidede store haandskrevne Ordbog paa det Kongelige Bibliothek læses: Slave . . . kaldes et Menneske, som er solt til anden, at tjene sin Lifstid for en Trel;

[1]) Saxo 628—29. N. M. Petersen, Gammel-nordisk Geografi 317. — Jfr. iøvrigt ved hele dette Stykke Fr. Wiggers indgaaende Undersøgelser i Mecklenburgische Annalen 100 ff.

[2]) Schafarik, Slawische Alterthümer II. 47 f., 325 f.

[3]) Jfr. I. Levins Samlinger til en dansk Ordbog paa det Kgl. Bibliothek.

her findes ogsaa Ordene: Slaveri, slavesk, Slafinde osv. I Løbet af det 18de Aarhundrede trænger det stærkere igjennem og optages ogsaa i Lovsproget.

---

2. Vendernes Forhold til Søfart og Handel.

Jeg skal her ikke give nogen udtømmende Skildring af de vendiske Folks Kultur og deres Samfunds Bygning. Dette vil ligge udenfor dette Arbeides Opgave; men jeg kan ikke undlade at tage forskjellige Sider af deres Kulturliv i Betragtning, idet det kun paa denne Maade vil blive muligt at løse flere af de Spørgsmaal, som Bogens Opgave og de følgende Undersøgelser ville stille. Det bør endvidere strax bemærkes, at det allerede ved Studierne i dette Kapitel bliver nødvendigt at foregribe enkelte Punkter af Vendernes senere Optræden for at klare nogle Hovedsynspunkter for deres Kulturliv.

Fremdeles bør det strax betones, at Opgaven her er begrænset til at belyse de vendiske Folk ved Østersøkysten og endda jævnlig at skjelne mellem de østlige og de vestlige Vender. Man har sikkert ofte haft Uret i at danne en almindelig Karakteristik af alle slaviske Folk uden at tage Hensyn til den forskjellige Levevis og Karakter, som de enkelte Stammer maatte have efter Uligheder i Naturomgivelser og historiske Oplevelser. Selv om visse Hovedtræk kunne gjenfindes hos alle slaviske Folk, bør man være forsigtig med at opbygge en Folkeskildring, der skulde passe paa alle de vidtspredte Stammer.

Slavelandet blev anset for frugtbart og veldyrket, derom synes mange gamle Berettere enige. Iøvrigt har der aabenbart været stor Forskjel paa de enkelte Lande indenfor hele det vidtstrakte Omraade, som de slaviske Stammer havde inde. Ibrahim-ibn-Jakub, der ved Tiden 965 besøger mange

slaviske Lande, skildrer dem som frugtbare, dog lyder hans Karakteristik noget forskjellig. Saaledes er Abodriternes Land i Følge hans Ord et Land med Enge, Græssletter og Sumpe, det har lave Kornpriser og er rigt paa Heste, som udføres herfra til andre Lande. Imidlertid anser han Bøhmen for det bedste af Nordens Lande og rigest paa Afgrøde. Mschkas Land — det vil sige Polen under Hertug Mieszko I (Mscislav) — er rigt paa Korn, Kjød, Honning og Agre [eller: Fisk?] Saaledes har Ibrahim faaet det Hovedindtryk af alle disse Lande, at de ere rige og velforsynede. Imidlertid er det kun det første af Landene, Abodriternes, der kommer i Betragtning for vore Undersøgelser, og netop dette synes at være det mindst frugtbare af de tre.

Omtrent et Aarhundrede senere giver Adam den almindelige Karakteristik af Slavelandet indtil Oder, at det er saare rigt paa Vaaben, Mænd og Afgrøde[1]). Og atter et Par Menneskealdere derefter, da Biskop Otto af Bamberg foretog sine Missionsreiser til Pommern Øst og Vest for Oders Munding, give de forskjellige Beretninger om hans Gjerning leilighedsvis Skildringer af Land og Folk, hvori der tales i de stærkeste Udtryk om Landets Frugtbarhed. Der er her Urter og Frugter og Sæd af al Art i Mængde, intet Land kan være rigere paa Korn, Kvæg og Honning; Vin have de ikke, men deres ypperlige Mjød og Øl overgaar Falernervinen. Der findes en utrolig Overflod af Fisk fra Hav og ferske Vande; for en Penning kan man faa et Vognlæs af den mest velsmagende fede Sild; hver eneste Egn har Rigdom paa Hjorte, Bjørne, Vildsvin og allehaande Vildt; der voxer Hamp, Valmue og alle Slags Grøntsager, saa at man, hvis Vin, Oliven og Figen ogsaa voxede der, vilde kalde det det forjættede Land[2]).

[1]) Adam II. 18: Sclavania ... Hæc autem regio cum sit armis, viris et frugibus opulentissima. Jfr. Helmolds Udtalelser om Rügen: Rugianorum terra ferax frugum, piscium atque ferarum est (II. 12 i. f.).

[2]) Herbord, Vita Ottonis II. c. 1, 41 (Scr. Rer. Germ. XX. 725, 745).

Imidlertid synes der overalt mere tænkt paa Jordbundens naturlige Frugtbarhed og alle øvrige gode fysiske Betingelser end derpaa, at Venderne havde vidst at drage al den Fordel af Jorden, som kunde faaes ved en planmæssig Drift. Venderne vare arbeidsomme og toge ivrigt fat, men deres Maade at dyrke Jorden paa var temmelig ufuldkommen. Med den saakaldte slaviske Hakke eller lettere Ploug lod Jorden sig ikke behandle grundigt nok til at give et stort Udbytte, især ikke paa det tungere Jordsmon[1]). Vi vide jo ogsaa, at Enge og Kjær indtog vidtstrakte Dele af Landet, og naar vi læse om Biskop Ottos Reiser eller om Kong Valdemars og Absalons Togter langt ind i Landet, høre vi idelig om de mange Sumpdrag og Mosestrækninger. Den Kolonisation af Tydske, som især fra det 12te Aarhundrede fandt Sted i saa overordentlig en Maalestok, synes ogsaa at vise, at der var Rum paa Jorden og Plads mellem Indbyggerne til en Tilvæxt af Mennesker og Arbeidskraft efter stor Maalestok.

Selv om nu ikke Venden besad saa stor Overflod, som dets Lovtalere udsige, er det jo dog vist, at det maatte være et Land, som de Danske maatte ønske at træde i Handelsforbindelse med. Omend ogsaa vort eget Land var rigt paa Korn og Kvæg, maatte bl. a. de gode Heste, den ypperlige Mjød og de mange Krydderier være Artikler, som de Danske maatte eftertragte. Men dernæst var det jo muligt, at Venden ogsaa var rigt paa Varer fra andre Lande, som Handelen førte herhen. Vi skulle nu undersøge, om Venderne ogsaa vare ivrige Handelsmænd, og om de som Søfarende bragte Varer til Danmark. Imidlertid maa denne Undersøgelse atter lede os ind paa et andet Spørgsmaal: hvilke Forbindelser bestod der i de ældste Tider, hvortil vi kunne gaa tilbage, mellem Danmarks Rige og Slavelandet?

[1]) Sommerfeld, Geschichte der Germanisierung des Herzogtums Pommern oder Slavien 63.

I de Overleveringer fra Norden, som vi pleie at betragte som vore allerældste — nemlig i hvad der er nedlagt i Eddaerne og i Oldsagnene i Ynglingesaga og nogle mythiske Sagaer — spille Venderne en meget lille Rolle. Omend Lande og Folk i Østen ofte haves for Øie, betegnes de paa en almindelig Maade som Østerveg, Østmænd eller lignende. I Eddasangene forekommer hverken Navnet Vinder eller Liver, Kurer, Russer eller Eister. I det andet Gudrunskvad findes de karakteristiske slaviske Navne Jarizleif og Jarizkár, men baade er dette Digt ungt og disse Linier et senere tilføiet Indskud. I Ynglingesaga forekommer ikke heller Vindr; derimod fortælles det i c. 36, at Kong Yngvar, fordi Sverige blev hærget meget af Daner og Østervegsmænd, gjorde Hærtog til Estland og faldt dér, hvorfor hans Søn Ønund drog paa Hævntog derhen (c. 36, 37), og i det Hele nævnes ofte Hærfarter i Austrvegr; blandt de mange Lande, som Ivar Vidfadme underlægger sig, er ogsaa Austrríki, et eller andet Land i Østen. Disse Folk i Østen ere imidlertid kun Gjenstand for Angreb; bortset fra den ovennævnte Udtalelse i c. 36 om Østervegsmænds Angreb paa Sverige, nævnes det ikke ellers, at de foretoge Togter mod Nordens Lande.

I Saxos Skildring af Oldtiden er Forholdet noget anderledes. Her høre vi allerede fra den ældste Tid om *Sclavi* og deres Forhold til Danmark. Meget ofte er deres Land underlagt Danmarks Konger, og de søge at frigjøre sig herfor. Dette var saaledes Tilfældet paa Kong Høthers Tid, og da efter hans Død Slaverne vilde løsrive sig, kæmpede Kong Rørik med dem; i hvilket Land Kampen foregaar, kan ikke ses, men baade Kong Høthers og Vendernes Flaade nævnes[1]). Paa Kong Frode den Fredgodes Tid gjentager det samme sig; da 7 Venderskibe røve i Danmark[2]), lader Kong Frode Erik den Veltalende drage imod dem; senere

[1]) Saxo 132.
[2]) Saxo 223.

hjemsøger Frode deres Fyrste Strunico i hans eget Land. I det store Braavallaslag findes da ogsaa vendiske Skarer, anførte af Duc og Visna, paa dansk Side [1]). Yderligere beretter Saxo, at paa den Tid da den danske Kong Jarmerik beseirede Sember, Kurer og andre østlige Folk, reve Slaverne sig løs og angrebe Danmark med en Flaade; Kongen traf den paa Hjemveien, slog den og straffede dens Førere grumt [2]).

Paa Kong Ømunds Tid høre vi om, at Slaverne ikke blot vægre sig ved at betale Tribut, men angribe Kongen med en Hær i Jylland. De havde dog ikke Held med sig, idet Ømund seirede og i denne ene Kamp fældede 7 Konger, hvorpaa de paany bleve skattepligtige [3]). Ligesaa kæmpede Kong Syvard heldigt i Jylland med en Slaverhær, som imidlertid senere beseirede ham paa Fyen [4]).

Hvad de slaviske Høvdinger i Kong Harald Hildetands Hær angaar, bygger Saxos Beretning jo paa Braavallakvadet, og det maa nu anses for godtgjort, at dette er digtet i det 11te Aarhundrede og har skaffet sig den store Hærstyrke ved en Udskrivning af berømte Helte og Konger fra de forskjelligste Tidsaldere. Endog Toke fra Jomsborg møder paa Braavallaheden. Da endvidere i det Hele nyere Tider ofte gjenspeile sig i Saxos Sagnhistorie [5]), er det ikke underligt, at Venderne her stundom optræde paa en saadan Maade, som det kjendtes fra en efterfølgende Tidsalder.

Det er naturligvis ganske urigtigt at ville tage disse Efterretninger som sandfærdige Fortællinger om Vendernes Historie og særlig at bygge Noget herpaa om Vendernes gamle Krigsbedrifter i Norden. I sin pommerske Historie antager F. W. Barthold, som støtter sig til Saxos Beretninger, ganske vist ikke, at nogen af de nævnte Begivenheder kan hæftes til et bestemt historisk Tidspunkt, men dog lægger

[1]) Saxo 366, 378.
[2]) Saxo 411.
[3]) Saxo 396.
[4]) Saxo 407.
[5]) Steenstrup, Normannerne I. 16 f.

han stor Vægt paa hine syv Skibe, der anfalde Danmarks Kyster „i saa tidlig Tid", og i denne som i de andre forannævnte Meddelelser hos Saxo ser han Vidnesbyrd om, hvordan det altforbindende Hav tidligt bragte Landene i Forbindelse og lokkede Venderne til deres Sørøvervæsen og til at drive Søhandel [1]). Dette kunne de anførte Kilder ikke bevise, og selv om det aldeles ikke skal bestrides, at Venderne stundom kunne have sendt Flaader til Danmark, tale dog Forholdene ved den historiske Tids Begyndelse afgjort ikke herfor.

Med det 9de Aarhundrede begynder ogsaa for Venderne den historiske Tid. Baade af de frankiske Aarbøger og ved Hjælp af andre spredte Kilder faa vi Indblik i de vendiske Folks Liv og Virken. Men Eet synes sikkert, langs Østersøens Kyster eller tværs over dette Hav færdes de ikke. Især paa Karl den Stores og Ludvig den Frommes Tid gives der os mange Oplysninger om Folkene mellem Elben og Oder, men man hører Intet om, at de have Flaade eller lade deres Tropper føre fra een Kystby til en anden. Der fortælles om de Danskes Indfald i Abodriternes Land, men om et Tog over Havet til Danmark forlyder Intet. Hvis Venderne havde været Søfarere af nogen Betydning, vilde de sikkert ikke have forsømt Leiligheden til at angribe Danmark paa disse Tider, da Landet under de evindelige Vikingetog i det fjerne Vest og Øst mangen en Gang laa forsvarsløst.

Heller ikke i Levnedskildringen af Ansgar eller Rimbert læse vi det Mindste om slaviske Vikinger; derimod giver Ansgars Levned, næsten som var det en Fortsættelse af Ynglingesaga, karakteristiske Billeder af, hvorledes Danske og Svenske gjøre Hærgetog til Østlandene; herpaa skulle vi senere komme nærmere ind.

Imidlertid kunde man paastaa, at Venderne som Fiskere naturligen ogsaa førtes til Handelsfarter over Søen. Det

[1]) Barthold, Geschichte von Rügen und Pommern I. 181, 186, 197, 201 f., 204, 252.

siges, at Venderne i Fiskeriet havde deres Hovednæringsvei og øiensynlig i denne Henseende vare Tydskerne betydelig overlegne. I Pommern laa Landsbyerne ofte i umiddelbar Nærhed af Havet, hvad der formentlig peger paa, at Bønderne i Reglen tillige vare Fiskere; omvendt nævnes der dog i Pommern lige til 1300 kun eet Fiskerleie [1]). Nu er det vist nok, at der i Pommern og hele Venden dreves meget Fiskeri, men især dog i Landets talrige Vandløb og Søer og dernæst langs Kysten, hvorimod der for ældre Tider savnes Efterretninger om et Havfiskeri efter større Maalestok. Ibrahim, Jakobs Søn, skildrer aabenbart Landet især som et Agerdyrknings-Land; i Følge en Konjektur (se ovenfor S. 9), som er saare usikker, skal han ogsaa udtale, at det er rigt paa Fisk, hvormed dog endnu Intet er sagt om et Havfiskeri. Af Adam af Bremen nævnes intet særligt om Fiskefangst, og først af Otto af Bambergs Biografer, af Helmold og Saxo høre vi om den store Sildefangst ved Rügens Kyster.

Vi skulle derefter undersøge, hvorledes det forholdt sig med Kjøbmandsskab og Handel hos Venderne. Det vil paa dette Punkt afgjort være af Vigtighed ikke at sammenblande Østersøslaverne med dem, der boede længere mod Syd, Kystlandets og Indlandets Folkeslag.

Om de nordlige Venders Handelsevne har en fortjent Forfatter Dehio udtalt sig i stærke Ord [2]). I sin Skildring af Forholdet mellem Sachser og Vender paa Karl den Stores Tid fremstiller han de sidste som et Kjøbmandsfolk ved Siden af det sachsiske Bondefolk, der var for stolt og for lad til at kaste sig over det urolige Kjøbmandsliv. De slaviske Naboer havde derimod Nomadeblod i Aarerne og Lyst til at gjennemreise Landene. Derfor var det langs Frankerrigets hele Østgrænse lagt i deres Haand at besørge Forbindelsen mellem den østerlandsk-nordiske Handel og Handelen i Tydsklands

[1]) Sommerfeld, Geschichte der Germanisierung des Herzogtums Pommern 63.

[2]) Dehio, Geschichte des Erzbistums Hamburg-Bremen I. 57.

Indre. Der findes en Forordning af Karl den Store (806) — siger Dehio — som endog synes at sætte sig det Maal at hindre de vendiske Handlende i at overfløie Tydskerne i denne Henseende; ingen vendisk Kjøbmand maa drage længere mod Vest i det tydske Rige end til bestemte Byer, saaledes i Nord ikke længere end til Bardowiek. Dette beror dog aabenbart paa en Misforstaaelse af Udtrykkene i dette Capitulare. Her er Tale om frankiske Kjøbmænd, der ville handle med Slaver og Avarer, og hvem det forbydes at drage længere østpaa end til de nævnte Punkter, hvor Omsætningen skal foregaa og Tolden opkræves[1]).

Saaledes lærer dette Lovbud os i hvert Fald Intet om, at Slaverne skulde i nogen høiere Grad end Frankerne have deltaget i Handelen over Grænsen. Og dette er i Virkeligheden Dehios eneste Bevis for Vendernes Handelsdygtighed paa disse Tider.

Fra de følgende Tider mærkes da ogsaa meget lidt til Handelsaand hos Venderne. I Skildringerne af Venderlandet nævnes der ofte Stæder; derimod synes der af egentlige Handelsbyer kun at findes enkelte og da under særlige Forhold. Saaledes var i Wagrien Starigard eller Aldenburg en folkerig Stad. Adam opfatter den som en Søstad, hvad den

[1]) De negotiatoribus, qui partibus Sclavorum et Avarorum pergunt, quousque procedere cum suis negotiis debeant: id est partibus Saxoniæ usque ad Bardaenowic, ubi prævideat Hredi etc.

Altsaa: de agte sig frem til Slavernes og Avarernes Land . . . de maa drage frem i Sachsen indtil Bardowiek. Forordningen slutter med, at Kjøbmændene ikke maa føre Vaaben til Salg (non ducant ad venundandum); herved synes jo aabenbart ment „til Udførsel" — Indførsel af Vaaben var der ingen Grund til at hindre — og altsaa er der Tale om Frankerrigets Kjøbmænd. Man vil i flere ældre Lovbud finde Forbud mod at udføre Vaaben.

Dette er træffende paavist af R. Wagner i Jahrbücher d. Vereins für meklenb. Geschichte LXIII. 120 f., og paa denne Maade er Stedet ogsaa tidligere forstaaet af L. Giesebrecht, Wendische Geschichten I. 24, Waitz, Verfassungsgeschichte ² IV. 43, Simson, Karl der Grosze II. 332, Dümmler, Ostfränk. Reich ² I. 265. R. Beltz har dog forstaaet Lovbudet paa samme Maade som Dehio (Jahrbücher d. Vereins für meklenb. Geschichte LVIII. 187).

dog kun blev ved gjennem et Vandløb at staa i Forbindelse med Østersøen; det fremgaar egentlig ikke af hans Skildring, at den som Handelsstad skulde have haft særlig stor Betydning[1]).

Den berømteste Handelsby paa det vendiske Omraade var Jumne, Jumneta eller Julin, der især af Adam skildres som en By med betydelig Handel og som Samlingssted for Handelsmænd fra Norden og Østen. Om Vender paa Handelsfart i Udlandet taler Adam vel kun i sin Skildring af Birca (Björkö) i Mälaren; han nævner, hvorledes dens Havn besøges af Skibe fra Danmark, Norge, Venden, Samland og andre Østerlande[2]); men da vi vide, at Fremmede og især Nordboer havde slaaet sig ned som Kjøbmænd i Julin og paa andre Punkter af de slaviske og lettiske Lande, kan denne Seilads lige saa godt skyldes dem.

Af de forskjellige og udførlige Beretninger om Otto af Bambergs Mission i det 12te Aarhundredes Begyndelse erfare vi, at Stettin og Julin vare anseelige Byer, der ogsaa handlede paa Udlandet, men uden at man iøvrigt faar Indtryk af, at Venderne dreve nogen Søhandel af Betydning paa Udlandet. Da Otto kom til Kolberg, kunde han dér Intet udrette for Christendommen, idet næsten alle Indbyggerne vare dragne paa Kræmmernes Maade til de ydre Øer for at handle[3]), hvilke Udtryk ikke give Vidnesbyrd om nogen vidtstrakt Handel.

[1]) Adam II. 18, 19, 41, schol. 16, 29. Thietmar har Intet herom. Lönborg, Adam af Bremen 61, lader Staden være Udgangspunkt for Handelen og Skibsfarten østpaa til Demmin, Jumne og Ruzzia; men alt hvad Adam siger er, at man fra Slesvig eller Aldenburg kan indskibe sig til Jumne (II. 19: nam per mare navim ingrederis ab Sliaswig vel Aldinburc, ut pervenias ad Jumne. Ab ipsa urbe [ɔ: Jumne] vela tendens quartodecimo die ascendes ad Ostrogard Ruzziæ).

[2]) Adam I. 62: ad quam stationem . . . solent omnes Danorum vel Nortmannorum itemque Sclavorum ac Semborum naves aliique Scithiæ populi pro diversis commerciorum necessitatibus sollempniter convenire.

[3]) Herbord II. 39 (Script. Rer. Germ. XX. 745): inde Colobregam pervenimus, quæ super litus maris sita est. Sed quia cives illius pæne omnes institorum more ad exteras insulas negociandi causa navigaverant, illi qui domi reperti sunt, absentibus suis concivibus se nichil novi aggressuros dicebant.

Imidlertid siges det udtrykkelig, at mange Borgere fra Julin[1]) og enkelte andre Byer[2]) vare fraværende i Forretninger „i Udlandet“ eller „hinsides Havet“, og selv om mange af Borgerne vare Udlændinge, som havde bosat sig i disse Byer, have utvivlsomt Venderne paa disse Tider deltaget i den Handel udefter, som disse Byer dreve[3]).

Vi ville iøvrigt kaste et Blik paa, hvorledes Nordboerne opfattede Venderne i disse Aarhundreder — inden den store tydske Indvandring til Østersøens Kystlandskaber begyndte i det 12te Aarhundrede — og hvad de fortælle om dem som Handelsmænd og som Søfarere paa fredelig Vei. Det vil vel i dette Tilfælde være rigtigst samtidig at omtale Preusserne og andre mod Øst og Nord for Venderne boende Folk for i det Hele at lære Forbindelsen med hine østlige Lande at kjende.

Her bliver da Spørgsmaalet dette: kjende vi Noget til, at de danske eller nordiske Havne og Handelspladser besøges af Kjøbmænd fra Østersølandene? Vi have en Skildring af et stort Marked, der hvert tredie Aar holdtes ved Brenneerne ved Gøtaelvens Udløb, naar Nordens Konger her holdt deres Møder. Fra alle Nordens Lande kom da Folk tilstede, og der fortælles, at paa et saadant Stævne (o. 950) havde ogsaa Gille den Gerdske, altsaa fra Gardarige, en af de rigeste Kjøbmænd paa den Tid, reist sit Telt. Den silke-

[1]) Ebbonis Vita Ottonis II. 15 (Scr. Rer. Germ. XII. 853): Plurimi autem Julinensium pro negotiatione sua trans mare abierant, qui audita civium suorum . . conversione æmulatores eorum facti sunt.

[2]) Hos Herbord II. 40, jfr. S. 16 Anm. 3, hedder det, at Otto paa Tilbageveien „quam plurimos invenit baptizandos, qui generali baptizmo prius interesse non poterant, eo quod in exteris partibus peregrinati, negocia sua exercerent, quorum profecto Clodonæ, Julinæ, Stetinæ maxima erat copia.“

[3]) Wiesener, Geschichte der christlichen Kirche in Pommern zur Wendenzeit 65, omtaler en rig Kjøbmand i Julin Nedamir. Hvis Nedamir var Kjøbmand, hvad Kilderne ikke udtrykkeligt sige, synes han at have haft Forbindelser med Sachsland, jfr. Ebbo II. 8 (Scr. Rer. Germ. XII. 848): Nedamirus diviciis et potentia inter suos opinatissimus, antea quidem in Saxonia baptizatus et occulte christianus; Herbord II. 26 (Scr. Rer. Germ. XX. 737): quendam de Julinensium civibus Nedamerum nomine.

klædte Handlende med den gerdske Hat paa Hovedet solgte blandt andet Trælkvinder, og en af disse viste sig at være en irsk Kongedatter[1]). Der kan efter Mandens Navn og den hele Fortælling ikke være Tvivl om, at han er en Nordbo, der handler paa Rusland eller mulig har været bosat i dette Land. I andre Beretninger fra Sagaerne om saadanne Markeder, t. Ex. om det berømte Marked ved Haløre, nævnes stadig, hvorledes Handelsmænd fra Nordens Lande komme tilstede, men vi høre Intet om, at fremmede Handelsmænd deltage i dem.

Mon et vendisk Kjøbmandsskib nogensinde omtales? Mon der er kommet Fartøier fra Venden til Norge paa Handelsfart, inden de 1135 rettede deres store Angreb paa den nyindrettede Handelsstad Konghelle? Ja, derom vide Kilderne Intet, og naar saa mange havde kunnet tale, bliver Taushed her afgjørende. Da Theodrik Munk fortæller om Magnus den Godes Kamp med Venderne, fremstiller han disse som „et hedensk Folk og fjendtligt mod Gud, raat og udannet, levende af Rov“ [2]).

Det Samme gjentager sig i de danske Kilder. Vi have ingen Efterretninger om, at Venderne optraadte her i Landet som Handelsmænd.

Til Knud Lavard i Slesvig kommer en Kjøbmand Viðgaut fra Samland, der handlede paa Kurland og andre østlige Lande; han bliver engang paa sin Fart fra Østen afskaaret af kuriske Sørøvere og besluttede at søge til Hedeby. Af hans Samtaler med Knud og hans Mænd mærkes Intet til, at han taler et fremmed Sprog, men især synes dog hans Navn bestemt at angive, at han var af nordisk Herkomst [3]).

[1]) Laxdöla c. 12. Munch, Norske Folks Historie I. 1. 784.

[2]) Theodricus monachus c. 24 (Monum. Hist. Norveg. 49): gens pagana et Deo inimica, silvestris et inculta, vivens raptu, qui semper quidem rapinis solebant infestare Daciam.

[3]) Knytlingasaga c. 87. Det bør bemærkes, at i c. 88 fortælles, hvorledes Kong Harald i Holmegaard tog vel mod ham: þviat Viðgautr var frægr maðr ok diarfr í máli ok kunni margar túngur (Haandskr. M.: ok turfti ekki túlk fyrir sèr).

Da Svend Erikssøn (Grathe) bemægtigede sig Slesvig, plyndrede han her en russisk Flaade og gav sine Krigere de tagne Varer i Betaling for Sold. Dette Overfald skal i Følge Saxo have bragt Byens Handel et alvorligt Knæk[1]). Atter her nævnes der Kjøbmænd fra fjernere Dele af Østersøen end Slavernes Land, og efter al Sandsynlighed ere disse Russer Folk af nordisk Afstamning i Gardarige. I den gamle slesvigske Stadsret nævnes Gjæster „fra Hertugdømmet Sachsland, fra Frisland, Island, Bornholm og andetsteds“ (c. 29) og der omtales „Kjøbmænd, som seile paa Gotland eller andetsteds udenfor Danmarks Rige“ (c. 30), men om Handel paa Vendland siges Intet. Da Kong Sverre holder sin store Formaningstale i Bergen i Anledning af de stedfundne Uroligheder (1186), er det Englænderne, han roser for, hvad de have ført til Landet, medens Tydskerne, som vare komne i stor Mængde, faa Tilhold om snarest muligt at drage bort[2]). Henrik Løve, som bliver Lübecks anden Grundlægger, veed at drage Handelen rundtfra til Byen: „Hertugen sendte Bud til Byer og Riger i Norden, til Danmark, Sverige, Norge, Rusland og tilbød dem Fred, saa at de skulde have fri Handelstilgang til hans Stad Lübeck“[3]). Her bliver igjen ikke Slaverne nævnte, og at det ikke er tilfældigt, synes at fremgaa af Ordene i Keiser Frederik Is Stadfæstelse paa Henrik Løves Frihedsbrev: „Russer, Goter, Nordmænd og de øvrige Østens Folk“ skulle ikke svare Told[4]). Saaledes omtales af Østersølandene ogsaa her kun Rusland.

Det Resultat, hvortil jeg saaledes er kommen, har vist ikke været udtalt før i saa bestemt Form; men jeg tror dog egentlig ikke, at det kan kaldes nyt. Selv om flere Forfattere have villet tillægge Slaverne ved Østersøen en betydelig

[1]) Saxo 713.
[2]) Munch, Norske Folks Historie III. 200 ff.
[3]) Helmold I. 85.
[4]) Lübeckisches Urkundenbuch I. Nr. 7.

Handel og Søfart, have Historikerne som oftest udtalt sig med nogen Tvivl eller Forsigtighed, om virkeligt Saadant fandtes. Og meget rigtigt skriver N. M. Petersen i sin Skildring af Venden: imod Vesten benyttede Frankerne sig af Vendernes Passivitet; de hentede deres Varer og bragte dem andre fra Syden[1]). Sommerfeld, der dog især har det 12te Aarhundrede for Øie, synes ligeledes i det Hele at have set rigtigt herpaa[2]). „Østersø-Slaverne havde næppe, som L. Giesebrecht, Barthold og Andre fremstille det, særlig fremragende Evner for intensiv Handelsdygtighed. Hvad der fattedes dem hertil, var ganske vist ikke den nødvendige Bevægelighed — thi deri overtraf de i hvert Fald Tydskerne, i det Mindste Sachserne — derimod den behørige Seighed i at forfølge bestemte Maal og navnlig Sans for at spare og erhverve; heri vare Germanerne paa deres Side afgjort Slaverne overlegne". Det var formentlig et Sammentræf af gunstige Forhold, som paa disse Tider bragte den pommerske Handel dens Blomstring, saaledes Sildefangsten, de danske Øers og Sydsveriges store Frugtbarhed, „hvorhen Pommerns transmarine Handel fortrinsvis maatte rette sig" — heri har denne Forfatter dog Uret, som det alt er paavist — dernæst de politiske Forhold, som havde hindret Tydskerne i at tage Del i Østersøhandelen. Endvidere var den pommerske Handel teknisk helt uudviklet, idet den ikke, saavidt man kan se, havde ført til Dannelsen af en særlig Handelsstand; heller ikke i Diplomerne træffe vi slaviske Kjøbmænd. Producenterne besørgede selv Omsætningen, den lavere Befolkning Smaahandelen, den større, hvorved næppe betydelige Varemængder omsattes, og som tilmed hyppig var forbundet med Sørøveri, var i Fyrsternes og Adelens Haand. „Deraf forklares vel ogsaa tildels det Forhold, at der aldrig uddannede sig en

[1]) Danmarks Historie i Hedenold [2] II. 113.

[2]) Sommerfeld, Germanisierung des Herzogtums Pommern 65.

Borgerstand i retslig-politisk Forstand i Pommern eller overhovedet i slaviske Lande før de Tydskes Indvandring“ [1]). —

Vi skulle til Slutning betragte de længere mod Øst boende Folkeslag.

Om Esternes (Preussernes) Land i det 9de Aarhundrede gives os ret udførlig Besked af Wulfstan. Han fortæller, at her er mange Byer og i hver By en Konge. Landet frembringer Honning og Fisk i Mængde. Kongen og de Rigeste drikke Hoppemælk, de Fattige og Trællene Mjød, hvilken Drik findes i rigelig Mængde, hvorimod de ikke have Øl. Der er saare megen Krig hos Esterne; af Wulfstans Beskrivelse af nogle Skikke hos dem ser man, hvilken Pris de satte paa hurtige Heste.

Af Adam af Bremen bliver Preussernes eller Sembernes Land skildret som en Modsætning til de to vendiske Røverreder Femern og Rügen. Thi medens Beboerne af disse Øer overfalde Enhver, som kommer i deres Nærhed, ile derimod Semberne menneskekjærligt dem til Hjælp, som lide Skibbrud eller som forfølges af Sørøvere. De bryde sig ikke om Guld og Sølv — fortæller Adam videre — men have stor Rigdom paa fremmed Pelsværk, der har trængt sig som en Hovmodigheds Gift ud over Verden og ladet os jage efter Maarskind som den største Salighed. For Vestens Uldklæder sælge de det kostbare Skind. Om Folkets Sæder kunde der siges meget godt, om det blot havde christen Tro, men de forfølge grumt Christendommens Prædikere, og uagtet de ellers i Alt omgaaes os, give de os ikke Adgang til Lunde og Kilder, som de mene besmittes ved Christnes Nærhed. De nyde Hestekjød og tillave Drik af Hestenes Mælk eller Blod, hvori de endog beruse sig. De ere blaalige af Farve, med rødt Ansigt og langt Haar. Utilgængelige ved deres Sumpe taale de ikke nogen Herre mellem sig [2]).

[1]) At Venderne væsentlig kun vare Mellemhandlere, udtales ogsaa af R. Beltz i Jahrbücher d. Vereins f. meklenb. Geschichte LVIII. 178.

[2]) Adam IV. 18.

Alt i Alt synes disse Skildringer snarere at tegne et Folk af Agerdyrkere og Kvæghyrder, Jægere og Krigere end et handlende og søfarende. Ikke destomindre vise de sig i alt Fald i en senere Tid paa Søen, saaledes blev Olaf Tryggvason, da han som Dreng seilede til Gardarige, røvet af estiske Vikinger og maatte tilbringe 6 Aar i Estland [1]).

[1]) Snorre, Olaf Tryggvasons Saga c. 5.

ANDET AFSNIT.

Jomsborgs Grundlæggelse og ældste Historie.

3. De Danskes Forhold til Venderne i Vikingetogenes Tidsrum.

Man er saa tilbøielig til at betragte det nærmere Slægtskab i ethnografisk eller sproglig Henseende som det, der vil være afgjørende for den lettere Forbindelse mellem Folkene. Sachserne vare vore nære Frænder indenfor samme Klasse af den ariske eller jafetiske Æt, medens Slægtskabet med de slaviske Folk var langt fjernere; Letheden ved at gjøre sig forstaaelig vilde være tilstede i langt høiere Grad mellem en Dansk og en Sachser end mellem en Dansk og en Vender. Ikke desto mindre er det vist, at vi i disse første Aarhundreder af den historiske Tid høre om en langt nærmere Forbindelse og et nøiere Samkvem mellem de vendiske Folk og de Danske end mellem disse sidste og Sachserne. Og denne Sagernes Tilstand er aabenbart ikke noget Nyt, men gaar tilbage til den forhistoriske Tid. Her have aabenbart andre Forhold haft større Indflydelse end det sproglige Hensyn, saaledes det lettere Samkvem over Havet, den stærkere Trang til økonomisk Samvirken, vel ogsaa en

Levevis, som i mange Henseender faldt nøiere sammen med de Danskes.

Iøvrigt er det meget lidt, vi vide om Vendernes Forhold til Danmark paa Karolingertiden. Da Karl den Store bekæmpede Sachserne, havde Abodriterne i deres store Had mod de tydske Naboer sluttet Forbund med Frankerkongen og staaet ham bi i den langvarige Kamp. Det var afgjort en lidet klog Handling, og de fik snart at føle, hvad det vilde sige, at den mægtige Frankerkonge i Stedet for de spredte Sachserstammer blev deres Nabo. Denne Holdning paadrog dem endvidere en mægtig Fjende, nemlig de Danske.

Kong Godfred besluttede i Aaret 808 at gjøre et Angreb paa Abodriterne. Han slog Leir paa Strandbredden i nogle Dage og erobrede nogle vendiske Borge. Det lykkedes ham at fordrive Abodriternes ene Fyrste Drasco og at fange og hænge den anden Godelaib, ligesom han gjorde to Dele af Abodriternes Folk skatskyldige. Ikke desto mindre var hans Stilling tvivlsom, thi han havde mistet de bedste og tapreste af sine Krigere og deriblandt sin Brodersøn Reginold, der var faldet under Beleiringen af en By tilligemed flere af de ypperste af Danskerne. Imidlertid havde Keiser Karls Søn Karl slaaet Bro over Elben og plyndret i Linoners og Smeldingers Land, fordi disse havde sluttet sig til Godfred. Derimod kunde Wilterne, Abodriternes østlige Naboer, som af gammelt Fjendskab med Abodriterne havde forbundet sig med Godfred, rolig vende hjem med det Bytte, de havde taget i Fjendens Land.

Førend Godfred drog bort, havde han dog ødelagt en Havneby paa Oceanets Kyst, der paa Dansk hed Reric og som bragte hans Rige ikke ringe Fordel ved de her erlagte Afgifter; Kjøbmændene førte han bort derfra [1]).

[1]) Einhard 808 (Scr. Rer. Germ. I. 195): Godefridus vero, priusquam reverteretur, destructo emporio, quod in Oceani litore constitutum, lingua Danorum Reric dicebatur, et magnam regno illius commoditatem vectigalium persolutione præstabat, translatis inde negotiatoribus, soluta classe ad portum, qui Sliesthorp dicitur, cum universo exercitu venit. Abel u. Simson, Karl der Grosze II. 389.

Hvor denne Handelsplads har ligget, vide vi ikke. Man har formodet, at det var en By ved Wismar, men dens Sted har ikke kunnet paavises. Andre have villet søge Byen paa den holstenske Kyst. Der kan dog næppe være Tvivl om, at Byen har ligget i det nuværende Meklenburg. Dette var jo Abodriternes Hovedland, og vi maa formode, at Godfred paa sit kraftige Tog har hjemsøgt dette, medens Wilterne have angrebet dem fra den østlige Grænse, Linoner og Smeldinger ved den sydlige. Desuden siger Adam af Bremen i sin geografiske Beskrivelse, at efter Wagrerne følge Abodriterne, som nu kaldes Rereger, hvilket Navn de aabenbart have faaet efter denne By [1]).

Uagtet den Ødelæggelse, som var overgaaet Byen, maa den dog delvis have bestaaet fremdeles, thi i det følgende Aar (809) blev Abodriterfyrsten Drasco, der af Godfred havde faaet Tilladelse til at vende tilbage til sit Land, imod at han stillede sin Søn som Gidsel, dræbt i Reric af Mænd, som Godfred havde udsendt tilsyneladende for at forhandle fredeligt med ham [2]).

Vi staa her aabenbart overfor et meget mærkeligt Forhold. Den danske Konge har Indtægter af en By paa abodritisk Omraade, denne bærer et af de Danske givet Navn, og danske Kjøbmænd have boet i den! Dette er Forhold af en høist egen Natur, og Forklaringen maa aabenbart søges i det foran paaviste. Venderne havde meget lidt Handel og Søfart; de Danske havde derfor, med Abodriterfyrstens Tilladelse eller uden at erhverve en saadan, med Magt besat et Punkt ved Kysten, hvorfra de kunde drive Handel med Landets Indbyggere, ogsaa til stor Gavn for disse, ligesom herfra Udførsel af Landets mange gode Frembringelser kunde

[1]) Adam II. 18: deinde secuntur Obodriti, qui nunc Reregi vocantur, et civitas eorum Magnopolis. Jfr. ogsaa III. 19: omnes populi Sclavorum . . hoc est Waigri et Obodriti vel Reregi vel Polabingi etc.

[2]) Einhard 809: Thrasco dux Abodritorum in emporio Reric ab hominibus Godofridi per dolum interfectus est.

ske. Man tør vel formode, at denne Havneplads har været befæstet og forsvaret af danske Krigere, saaledes som det senere blev Tilfældet med Jomsborg og Julin.

I denne Sammenhæng fortjener det iøvrigt at erindres, at ogsaa Hovedbyen i Wagrien bar et dansk Navn foruden et slavisk og et tydsk. Den hed Starigard og Aldenburg (begge disse Navne betyde den gamle Borg), men paa Dansk i Følge Helmold Brandenhuse[1]), hvilket Navn synes at staa i Forbindelse med det Navn, Bramnæs, som de Danske gave Halvøen, hvorpaa den laa[2]).

Endnu under Ludvig den Fromme vedvarer Forbundet mellem Frankerne og Abodriterne, som derfor ogsaa ledsage hans Hær, da den 815 rykkede op i Jylland uden dog at komme i egentlig Kamp med de Danske eller at opnaa store Resultater[3]). Frankerne lønnede dog kun deres Venner med Utaknemlighed, idet de fratoge dem det nordalbingiske Land, som de for nogle Aar siden havde overladt dem, og indsatte tilmed frankiske Grever over en Del af Abodriternes eget Land. Da nu desuden Keiser Ludvig befalede, at Abodriterfyrsten Slawomir skulde dele Magten med en anden Prins Ceadrag, sluttede den første Forbund med Godfredsønnerne. Samtidig med at en dansk Flaade løb op til Itzehoe, rykkede den danske Grænsejarl med Fodfolket frem fra Nord, medens Abodriterne angrebe fra Øst. Der udrettedes dog Intet, idet især Itzehoe gjorde tapper Modstand. Nu faldt Straffen haardt paa Slawomir, som maatte gaa i Landflygtighed. Kort efter opdagedes det imidlertid, at ogsaa Ceadrag pleiede Forbindelser med Kong Godfreds Sønner, hvorfor han blev afsat. Slawomir gjordes atter til Fyrste og blev døbt, men døde umiddelbart efter[4]). Ceadrag blev derpaa paany Fyrste,

[1]) Helmold II. 13 S. 218: Aldenburg, que Danice dicitur Brandenhuse.

[2]) Knytlingasaga c. 124: Bramnes, Saxo 878 f., 881: Brammesii.

[3]) Steenstrup, Danmarks Sydgrænse 20.

[4]) Einhard 819, 821.

men Frankerne stolede ikke ret paa ham, og han havde Modstandere i sit eget Land[1]).

Imidlertid vedblev den danske Konge at betragte sig som berettiget til Abodriterlandet, og han stillede 838 den Anmodning til Keiser Ludvig, at Frisland og Abodriternes Land maatte overdrages ham, hvilket Ludvig med Foragt afviste.

Vikingetogene vare nu i fuld Gang, og de Danske fik deres store Rolle ude i den vestlige Verden. Vi vide desværre kun saa lidt om Forholdene i Krigernes eget Hjem paa de samme Tider, men uvilkaarligt maa man spørge: naar saaledes aarligt Tusinder og atter Tusinder af Danske vare fraværende fra deres Land, blev dette da ikke forsømt, og havde ikke Fjender let ved at bryde ind i Huset? Hvis nu Venderne havde været et saadant søfarende og byttesøgende Folk, som de viste sig to Aarhundreder senere, vilde de sikkert have kunnet finde den letteste Leilighed til at plyndre eller endog vinde Land i Danmark. Men herom er der aldrig Tale. De frankiske Kilder vilde vel i alt Fald leilighedsvis have berettet derom, medens vi kun høre om Slavernes Kampe indbyrdes eller deres Stridigheder med Nabofolkene, især Frankerne. Og da Helmold paa Valdemar den Stores Tid skal fortælle om Normannernes Rasen ud over Verden og Erobring af mange Lande, siger han, at deres første Skridt var at lægge Venderne, som jo vare nærmest for Haanden, under Skat[2]). Selv om Helmold her ikke har særegne Efterretninger at støtte sig til, synes hans Tankegang at være rigtig.

I Aarhundredets Midte lader det ogsaa til, at Vikingerne, uagtet alle deres Hærtog i Vesten, ikke forsømte Landene ved Østersøen. Paa et Tidspunkt, der falder noget efter Ansgars første Besøg (o. 830) i Birca, ankom der en dansk

[1]) Einhard 823, 826.

[2]) Helmold I. 7: primo omnium Sclavos, qui pre manibus erant, miserunt sub tributum, deinde cetera finitima regna terra marique vexabant.

Flaade, som beredte sig paa at angribe Byen. Imidlertid vilde de Danske først ved Lodkastning erfare, om Udfaldet af Kampen kunde blive lykkeligt, og da Loddet faldt ugunstigt, opgave de deres Forehavende. Ved en ny Lodkastning fik de at vide, at de skulde vende sig mod en By langt borte i Slavernes Land. Denne indtoge de ved Overrumpling og vandt store Rigdomme[1]).

Vi læse endvidere i Ansgars Levned, at Kurerne fordum stode under svensk Høihed, men havde frigjort sig, hvorfor de Danske besluttede med en stor Flaade at ville tvinge dem til Underkastelse under sig. Men Foretagendet mislykkedes ganske, Kurerne grebe enige til Vaaben mod dem, dræbte Halvdelen af Mandskabet og toge stort Bytte. Ved at høre om dette Nederlag besluttede Svenskerne at vinde, hvad de Danske ikke havde kunnet opnaa. Det lykkedes dem at erobre og brænde en stor By Seeburg, og derpaa droge de til en anden By Apulia, fem Dages Vei inde i Landet. Efter mange Dages Kamp vare de nær ved at opgive Erobringen af den; endnu en Gang vilde de dog vove et Angreb, da Indbyggerne tilkjøbte sig Fred for en stor Sum Penge, imod at de stillede 30 Gidsler og lovede for Fremtiden at betale Tribut[2]).

---

4. Julin (Jumne) og Jomsborg.

Om Vendernes Forhold til Danmark i Aarhundredet efter Ansgars Tid vides der meget lidt; de nordiske Krøniker og Sagaer ere helt knappe i deres Meddelelser, og Udlandets Kilder tale sjældent derom. Der er en vis Sand-

[1]) Vita Anskarii c. 19 S. 43.

[2]) Vita Anskarii c. 30 S. 60 ff.

synlighed for, at den Kong Gnupa, som i det 10de Aarhundredes Begyndelse herskede ved Danmarks Sydgrænse, ogsaa raadede over Abodriterne. Da Gnupa blev overvundet af Kong Gorm, bemægtigede denne sig hans Land og har sikkert ogsaa vundet, hvad han besad i Venden; i alt Fald siger en Saga, at Gorm vandt sig et stort Rige i Vindland[1]).

Ogsaa om Kong Harald Blaatand vides det, at han havde Besiddelser i Venden. Og paa hans Tid grundes Jomsborg, som atter er knyttet til den store Handelsby Julin. Ved Beretningerne om denne skulle vi nu dvæle.

Om den berømte By Julin eller Jumneta haves der, som det synes, en Beretning allerede fra det 10de Aarhundrede; men da Fortolkningen af denne Kilde ikke er sikker, vil jeg begynde med at omtale den sikre Meddelelse om Byen, som Adam af Bremen bringer.

Han fortæller saaledes: „Oder er den rigeste Flod i Venderlandet, og ved dens Munding, dér hvor den berører de skytiske Vande [Østersøen], frembyder den høit ansete By Jumne et meget besøgt Landingssted for Barbarer og Grækere, som bo i Nærheden. Da der siges saa meget storartet og næppe troligt til Stadens Pris, griber jeg med Glæde Leiligheden til her at indskyde lidt, som er værdt at fortælle. Det er virkelig den største af de Stæder, som Europa indeslutter, og i den bo Vender med andre Folk, Grækere og Barbarer. Ogsaa de herhen kommende Sachser tilstaaes der Ret til at bo sammen med de andre Indbyggere, naar de kun ikke offentligt bære deres Christendom til Skue. Thi Alle ere her endnu hildede i hedensk Vildfarelse. Iøvrigt vil man, hvad Sæder og Gjæstfrihed angaar, ikke finde noget Folk, der viser sig mere hæderfuldt og velvilligt. Byen, der er saa rig paa Varer fra alle Nordens Folkeslag, har alle mulige Behageligheder og Sjældenheder. Der finder man Vulcans Gryde, som Indvaanerne kalde den græske Ild,

[1]) Steenstrup, Danmarks Sydgrænse 46.

hvorom ogsaa Solinus taler[1]). Neptun viser sig der i trefoldig Skikkelse, thi Øen beskylles af tre Vande, hvoraf det ene siges at have et helt grønt Udseende, det andet er hvidligt, det tredie sættes ved uophørlige Storme i rasende Bevægelse [d. e. selve Østersøen paa Wollins Nordside].

Fra denne By ror man i kort Fart over til Demmin, som ligger ved Mundingen af Floden Peene, hvor ogsaa Runerne[2]) bo."

Det hedder endvidere, at Oder flyder midt igjennem Vendernes Folk, indtil den løber hen til Byen Jumne, hvor den adskiller Pomeranerne fra Wilterne. Fra Hamburg eller Elben er der 7 Dages Reise til Lands til Jumne, men vil man reise til Søs, gaar man ombord i Slesvig eller Aldenburg. Man kan seile fra Jumne til Rusland, hvis Hovedstad er Kijøv, paa 14 Dage[3]).

Den Skildring af Jumnes Beliggenhed, som her er givet, synes tilstrækkelig tydelig, naar Hensyn tages til, at Adam selv ikke har været paa Stedet. Der findes endnu en Afstandsangivelse i Adams Skrift til Belysning af Jumnes Beliggenhed, og den er mindre korrekt[4]), men overfor den klare Udtalelse om Byens Beliggenhed, som han andetsteds har givet, har dette Intet at sige.

Af Saxos mange Skildringer af Togterne paa Valdemarstiden ses ogsaa tydeligt, hvor Byen har ligget. Han omtaler Pomeranernes Sø ved Odermundingen (altsaa das grosse og das kleine Haff) med de tre Udløb, af hvilke Swinemünde er det midterste, og Floden forbi Julin og Kammin (altsaa Dievenow) det østligste. Ved denne Flods Vestside laa den

[1]) Paa Fortolkningen af dette Udsagn, som er blevet forstaaet paa forskjellig Maade, skal jeg ikke komme ind.

[2]) Røboerne, Beboerne af Rügen.

[3]) Adam II. 19.

[4]) Adam IV. 20: Birca . . . in medio Sueoniæ posita contra civitatem Sclavorum respicit Jumnem. I schol. 117 læses: Reune insula est Runorum, vicina Jumne civitati, qui soli habent regem; men det er jo ret rigtigt og staar allerede hos Adam II. 19.

store Handelsby paa Øen af samme Navn; den var ved en Bro forbundet med Fastlandet [1]). Tæt op ad Byen laa Borgen; dens Krigere ere *Julini oppidi accolæ* [2]).

Den Beretning fra det 10de Aarhundrede, som vi ovenfor omtalte, findes hos den israelitiske Reisende Ibrahim-ibn-Jakub.

Efter at have beskrevet Mschkas Land (Polen under Mieszko I) fortsætter han saaledes:

„Til Mschka grænser i Østen Rus [d. e. de i Rusland bosatte og herskende Nordboer] og i Norden Brûs [d. e. Preusser eller, som de tidligere hed, Ester].

Brûs's Boliger ere ved det omringende Hav [Oceanet]. Og de have et særligt Sprog og forstaa ikke de Folks Sprog, der ere deres Naboer [altsaa et lettisk Sprog, forskjelligt fra de slaviske], og de ere berømte for deres Tapperhed. Naar en Hær kommer til dem, venter Ingen paa, at hans Kammerat skal forene sig med ham, men gaar frem uden at bekymre sig om Nogen og hugger med sit Sværd, indtil han dør. [Det vil ses, hvorledes Efterretningen ganske stemmer med Wulfstans og Adams Skildringer af Esternes Tapperhed, foran S. 21].

Mod Brûs rette Russerne vestfra [altsaa de Russer eller Svenske, som endnu ere i deres Hjemland [3])] Overfald til Søs.

Vesten for Russerne [Nordboerne i Rusland [4])] er Kvindernes By. De besidde Landeiendom og Trælle. Og de besvangres af deres Trælle, og naar Nogen føder en Søn, dræber hun ham. De ride og drage personlig i Krig og besidde Mod og Tapperhed. Saaledes siger Jøden Ibrahim

[1]) Saxo 859, 864, 891, 953, 985. Jfr. N. M. Petersen, Samlede Afhandlinger II. 92 ff.

[2]) Saxo 491.

[3]) Denne Tolkning er allerede fremsat af Vilh. Thomsen, Ryska rikets grundläggning genom Skandinaverne 49, hvilket bemærkes i Anledning af Westberg l. c. 32, 40.

[4]) Lönborg, Adam af Bremen 132 Anm 4 retter urigtigt til Brûs.

Jakobs Søn: Efterretningen om denne By er sand. Otto, den romerske Konge, har fortalt mig det."

Vi skulle her indskyde, at ogsaa Adam af Bremen veed at fortælle om et saadant Kvindeland og nogle hertil svarende Fabler (IV. 14, 19); det antages almindeligt, at Sagnet bygger paa en Mistydning af Navnet Kvænernes Land, Finland (hos Kong Alfred Cwénland; paa Finsk: Kainulaiset, Kvæner, Finner).

Og nu naa vi den Skildring, som især vedkommer os.

„Vest for denne By er en slavisk Stamme, som hedder Kommunen Awbâba. Den bor i Mschkas [Mieszkos] sumpige Omraader mod Nordvest. De have ved Oceanet en stor By, som har 12 Porte og en Havn. Og de have dér udmærkede Havneindretninger. Og de føre Krig med Mschka, og deres Magt er stor. Og de have ingen Konge og lyde ikke nogen enkelt Mand, men de Ældste ere deres Styrere."

Vi kjende intet Navn andetstedsfra, som svarer til Awbâba, og vi maa derfor ved Fortolkningen søge en Støtte i Kildens andre Oplysninger.

Stedet ligger Vest for Russer og Vest for Finner, det ligger Nordvest for Mieszkos Rige Polen, til hvilket det synes at grænse. Da Mieszko paa denne Tid havde underlagt sig Liutitierne Vest for Oder, vilde man med Tanken paa de bekjendte Havnesteder kunne gjætte baade paa Julin og Danzig. Imidlertid var Danzig ikke i det 10de Aarhundrede en Stad af nogen Betydning, selv om den fandtes, og den ligger ikke direkte ved Havet; derfor synes Tanken at maatte vende sig mod Julin.

Men unægtelig fristes man ogsaa til at tænke paa Julin ved Skildringen af den stolte By med dens Havn og Porte.

Den Maade, hvorpaa Styrelsen af Staden omtales, er karakteristisk for en saadan stor Handelsplads; den ordner sig halvt eller helt uafhængigt næsten som en Fristat og styres af Ældste. Saaledes synes Julins og Stettins Stilling ogsaa at have været i det 12te Aarhundrede, og der levede

paa Biskop Ottos Tid i Stettin en fornem og høit anset Borger, hvis Raad og Billigelse Hertug Bugislav altid søgte at faa, ligesom alle offentlige Sager afgjordes efter hans Bestemmelse [1]).

Navnet paa det berømte Sted, hvortil Jomsvikingernes Historie knytter sig, lyder noget forskjelligt i de enkelte Kilder. Adam af Bremen kalder det Jumne, Helmold Jumneta; hos Saxo hedder Borgen Julin, som ogsaa er Handelsbyens Navn hos Otto af Bambergs Biografer. I de nordiske Sagaer hedder Borgen som bekjendt Jomsborg; Svend Aagesøn skriver Hynnisburgh [2]), hvad der formodentlig bør rettes til Hyumsborg [3]).

Julin laa paa Østsiden af Øen Wollin ved Dievenow paa den Plet, hvor nu Byen Wollin ligger. Man kunde nu mene, at det var et mærkeligt Sted for saa stor en By og tildels en Afkrog. Imidlertid tror jeg, at der netop her fandtes de Betingelser, som man da maatte ønske. En By maatte for det Første ikke ligge ved selve det aabne store Hav, hvor pludseligt Fjender og Plyndrere kunde vise sig. Et Flodudløb vilde naturligvis være et gunstigt Sted for en Handelsby, dog kun, naar der foran var et overskueligt, afgrænset Farvand; her gjælder netop, hvad Adam siger om Jylland, som han ellers finder saa ubebygget: „men hvor Havets Bugter gaa ind, dér har det meget store Byer“ (IV. 1).

Og Julin laa i Nærheden af Flod og Hav, men dog saaledes, at Fjender ikke vilde let ad disse Veie kunne nærme sig Byen, uden at Indbyggerne i Tide vare blevne advarede, ligesom den ved sin Beliggenhed paa en Ø var værnet imod let at overfaldes af en Landhær. Fra Oder og

[1]) Ebbo, Vita Ottonis II. 9 (Scr. Rer. Germ. XII. 849): Domuzlaus quidam . . . inter Stetinenses eminentissimus tanto ab omnibus honore et reverentia colebatur, ut nec ipse dux Pomeraniæ Wortizlaus sine consilio et assensu ejus quicquam agere presumeret, sed ad illius nutum universa tam publica quam privata disponebantur negotia.

[2]) Scr. Rer. Germ. XXIX. 32.

[3]) N. M. Petersen, Saml. Afh. II. 91.

fra hele det store pommerske Opland var der endvidere fortrinlig Leilighed til at tilføre Byen Varer.

Ved denne Bys Side er det altsaa, at Jomsborg grundlægges. Harald Blaatand — saaledes fortæller Saxo — havde bemægtiget sig Vendland og lagt en stærk Besætning i denne Provinses mest ansete By Julin[1]). Saaledes lyder Beretningen ogsaa i Fagrskinna og Knytlingasaga[2]). Som i sin Tid utvivlsomt Kong Godfred ved Reric saaledes har Kong Harald ved Julin lagt en Borg med en dansk Besætning, som var i Stand til at holde Byen i Ave og tillige beskytte den, hvorfor den vel har skaffet Kongen gode Indtægter. Og i hvert Fald har denne faste Post styrket Kongens Magt over vendiske Egne.

Vi skulle nu se, om ikke ogsaa en anden Kilde viser os, at Jomsborg fandtes paa denne Tid.

Imellem de to Fyrster Selibur i Wagrien og Mistuvoi (Mistizlav), der styrede de østlige Abodriter, var der gammelt nedarvet Fjendskab, men Hertug Herman af Sachsen havde bragt dem begge under sit Herredømme, saa at de betalte Keiseren Tribut[3]). Striden mellem de to Rivaler vedblev dog, og da Hertug Herman i denne fældede en Dom, hvorefter Selibur skulde betale en Bøde, greb han misfornøiet til Vaaben og søgte en Forbundsfælle i Hertugens Brodersøn Wichman, der flere Gange havde gjort Oprør mod Herman. Wichman indfandt sig i Seliburs By — formodentlig Aldenburg — som Hertugen beleirede, men besluttede sig til atter at drage bort, som om han vilde skaffe Hjælp fra de Danske. Efterat Staden var faldet, begav Wichman sig mod Øst til Vuloinerne, med hvem han vilde krige

[1]) Saxo 480: Haraldus, armis Sclavia potitus, apud Julinum, nobilissimum illius provinciæ oppidum, Sturbiorno duce, competentia militum præsidia collocavit.

[2]) Fagrskinna c. 50: Haraldr konungr herjaði á Vindland ok lét gera borg mikla, þá er heitir at Jómi, ok er sú borg kölluð síðan Jómsborg. Knytlingasaga c. 1.

[3]) Thietmar II. 14.

mod Polens Hertug Mieszko, Keiserens Ven. Men Mieszko fik Hjælp af Bøhmerne, og i Kampen faldt Wichman[1]).

Disse Vuloiner, som Widukind her nævner, maa være den Stamme Wilini, som Adam anfører sammen med flere slaviske Folk, der bo mellem Elben og Oder, uden at deres Bopæle nærmere angives[2]).

L. Giesebrecht har villet give dette Folk en Plads langt nede i Brandenburg, idet han hævder, at naar Keiser Otto i et Brev af 968 til Sachserne omtaler, at Redarierne havde lidt et stort Nederlag, og opfordrer de sachsiske Høvdinger til at gjøre det aldeles af med dem, maa det være de nys nævnte Kampe, som Wichman havde foranlediget; derfor maa Vuloinerne være en af Redariernes Stammer og bo i Omegnen af Fehrbellin[3]). Denne Slutning er dog urigtig. Widukind fortæller Intet om, at Wichman har i Forbund med Vuloinerne angrebet Sachserne. Han vender sig mod den polske Hertug, Keiserens Ven, og denne forbinder sig med sin Svigerfader, Kong Boleslav af Bøhmen, for at slaa Angriberne tilbage, hvad der fuldkomment lykkes og Wichman falder. Noget herfra forskjelligt er, at Sachserne have Kampe mod Redarierne, og høist kan man sige, at Redarier og Vuloiner optraadte som Forbundne[4]). Det er vel ogsaa

[1]) Widukind III. 68: Wichmannus cum paucis urbem est egressus, quasi ad extrahenda sibi de Danis auxilia; 69: Audiens autem Wichmannus urbem captam sociosque oppressos, ad orientem versus, iterum se paganis inmersit, egitque cum Slavis qui dicuntur Vuloini, quomodo Misacam, amicum imperatoris, bello lacesserent.

[2]) Adam II. 18: sunt et alii Sclavaniæ populi, qui inter Albiam et Oddaram degunt, sicut Heveldi, qui juxta Habolam fluvium sunt [i Brandenburg ved Elbens Biflod Havel] et Doxani [ved Havels Biflod Dosse i Brandenburg], Leubuzzi [Byen Lebus ligger ved Oder, ikke fjernt fra Frankfurt], Wilini et Stoderani [i Havelland i Brandenburg] cum multis aliis. — Uagtet de ved Navn nævnte Stammer mest have boet i Brandenburg, synes Angivelserne saa ubestemte og spredte, at det ikke er nødvendigt ogsaa at henføre Wilini hertil.

[3]) L. Giesebrecht, Wendische Geschichten I. 10, 189 f.

[4]) Dette paavises rigtigt af Fr. Wigger i Mecklenburgische Annalen 116. Allerede Schafarik, Slawische Alterthümer II. 575 har peget derpaa. Dog fortolker endnu Dümmler, Otto der Grosze 433, og Sommerfeld, Germanisierung 14, Vuloini som boende Vest for Oder.

betænkeligt at forøge de slaviske Folks Tal med et nyt, om hvis Boliger vi ellers Intet vide, naar der vitterligt fandtes et Folk ved Odermundingen, paa hvilket Navnet passer. I et Brev af 1125 kaldes Byen Vulin, og i et Pavebrev fra 1140 hedder det: „in civitate Wulinensi", „civitatem Willin" [1]).

Ogsaa selve Fortællingen hos Widukind peger aabenbenbart ikke hen paa et Folk langt inde i Landet. Wichman forbinder sig med et Kystfolk, Abodriterne, han forlader dem for at gaa til de Danske; skulde han saa atter fra dem være draget helt ned til Brandenburg? Nei, det ligger langt nærmere at tro, at han har søgt til et andet Kystfolk. Ja vi kunne vist gaa endnu videre i vor Slutning. Hvorfor skulde Wichman, som søgte Hjælp hos de Danske, ikke være bleven henvist til at faa den i Jomsborg, hvor en Krigerhob jo stadig stod til Disposition, netop af en saadan Art, som maatte tiltale Wichman? Tilmed knytter Widukind den Bemærkning til sin Gjengivelse af Keiserens Brev af 968, at det blev besluttet at lade den Fred, som var givet Redarierne, staa ved Magt, eftersom Krig med de Danske stod for Døren, og man ikke havde Tropper nok til samtidig at føre to Krige [2]).

Men mulig kunne vi finde Spor af Jomsborgs Tilværelse paa et endnu tidligere Tidspunkt.

Det er paa Hakon den Godes Tid, at vi for første Gang høre om Vender som Vikinger [3]). Gunhild og hendes Sønner havde fundet Tilhold i Danmark, Kong Harald havde givet dem Forleninger, og Sønnerne hærgede nu i Forening med danske Vikinger Viken. Derfor besluttede Kong Hakon sig til at hjemsøge Danmark til Gjengjæld

[1]) Script. Rer. Germ. VI. 263, Codex Pomeraniæ Diplomaticus I. 36.

[2]) Widukind III. 70: his litteris lectis . . . . visum est, pacem jam datam Redariis oportere stare, eo quod tunc bellum adversus Danos urgeret, et quia copiæ minus sufficerent ad duo bella pariter conficienda.

[3]) L. Giesebrecht, Wendische Geschichten I. 206.

(o. 952). Med kun 2 Skibe kom han til Øresund, hvor han traf 11 Vikingeskibe, som han ryddede, og nu gik det ud over Sjælland med Rov og Drab. Derpaa lyder Fortællingen hos Snorre saaledes: „Saa siger Goþþorm Sindre: „Søkongen naaede da siden at lægge Sjælland under sig og vendisk Hærfang at vinde ved den skaanske Side.“ Siden foer Kong Hakon øster langs Skaanes Side og hærgede overalt, tog Penge og Skatte af Landet og dræbte alle Vikinger, hvor han fandt dem, baade Daner og Vender; han foer helt øster langs Gøtaland og hærgede dér og tog store Penge af Landet“ [1]).

Der kan næppe være Tvivl om, at et Vers af Goþþorm Sindres Håkonardrapa har været den eneste Kilde, hvorpaa Fortællingen om Kampen med de vendiske Vikinger er bygget [2]).

Saafremt her nu ikke foreligger en Misforstaaelse af Kvadets Ord, er det jo karakteristisk, at disse Vender vise sig i Danmark som forbundne med danske Vikinger. Den Slutning vilde ikke ligge fjernt, at det var Vikinger fra en dansk Besiddelse — som Jomsborg — i Venden. I et Vers af Tindr Hallkelsson om Kampen i Hjørungavaag betegnes Jomsvikingen som „Venders Ven“ [3]), og i Sagaernes Beretning om Kampene i England paa Kong Æthelreds Tid omtales „Daner og Vender“, ved hvilket sidste Udtryk der vel efter den rimeligste Forstaaelse maa tænkes paa Jomsvikinger [4]). Ogsaa hos Saxo se vi Jomsvikinger betegnede som *Sclavi* [5]). Men hvorledes man end vil tolke denne

[1]) Snorre, Hakon den Godes Saga c. 8, jfr. Storms Oversættelse S. 81. Fagrskinna c. 30: Hákon ... hitti víkinga suðr fyrir Hallandi: Vindi ok Dani með 10 skipum.

[2]) Ágrip c. 5 Sp. 10 og Egils Saga c. 76 S. 279 omtale Toget, men ikke disse Kampe.

[3]) Snorre, Olaf Tryggvasons Saga c. 47, jfr. F. Jónsson i Aarbøger f. nord. Oldkyndighed 1886, 361.

[4]) Steenstrup, Normannerne III. 449; Munch, Norske Folks Historie II. 474.

[5]) Saxo 490.

Efterretning om Hakon den Godes Kampe, fortjener det Besynderlige at fremhæves, at der gaar Menneskealdere hen, førend vi paa ny høre om vendiske Vikinger.

Her bør omtales, at Ordet Vender er blevet benyttet paa en egen Maade i Skjaldepoesien paa disse Tider.

Der findes et Nidvers, som Islænderne digtede om Kong Harald Blaatand i Anledning af, at Kongens Bryde Birger havde erklæret et Skib fra Island, som strandede her i Landet, for Vrag og taget alt det indladede Gods. I Verset kaldes Harald „Venders Morder“ [1]). Som den, der havde betvunget Venderne, kunde Harald jo nok betegnes paa denne Maade.

Anden Gang, dette Udtryk forekommer, er i Einar Skálaglamms Vellekla, der er digtet o. 990 [2]), lang Tid efter den Begivenhed, om hvilken Ordet anvendes. Det hedder nemlig, at Hakon Jarl, som havde bemægtiget sig Norge og fordrevet Gunhild og hendes Sønner, bliver angrebet af den ene af disse, Ragnfred, der imidlertid efter at have lidt stort Mandefald maatte fly (966). Om Kampen siges nu: „Gramen [Fyrsten] mødte Venders Morder i anden Kamp“ [3]). Vi vide Intet om, at Ragnfred har kæmpet særlig med Vender, men iøvrigt var han som hans Brødre en stor Stridsmand, der havde færdedes i Viking.

Tredie Gang, Betegnelsen forekommer, er i Skildringen af Svolderkampen. Erik Jarls Mandskab var det lykkedes omsider at entre Ormen hin Lange, hvis Kæmper samledes agterude om Kong Olaf. Haldor Uchristne sang herom saaledes: Agter over Tofterne Olafs Mænd maatte vige . . . Vaabengangen mod Venders Morder vendtes [4]). Fremdeles synger Halfred Vandræðaskáld i sin Olafsdrapa ogsaa om, at Venders Morder var i haard Kamp [5]).

Det er ret besynderligt, at Olaf, som havde været bosat i Venden og gift med en vendisk Fyrstinde, faar Betegnelsen Venders

[1]) Snorre, Olaf Tryggvasons Saga c. 33: varð þá Vinda myrðir vax eitt.

[2]) F. Jónsson, Oldnorske Litteraturs Historie I. 543 f.

[3]) Snorre, Olaf Tryggvasons Saga c. 18, jfr. Storms Oversættelse S. 121.

[4]) Snorre, Olaf Tryggvasons Saga c. 118, jfr. Storms Oversættelse S. 185.

[5]) Verdum Vinda myrde uigskyrs en þat lysig rammr. Flateyjarbók I. 483–4.

Morder, dog skal Olaf efter Sagaerne i sin Tid have erobret vendiske Borge, og Halfred synger i et Vers om Olafs tidligere Togter, at han fældede Vender[1]). I selve Svolderkampen „myrdede" Olaf næppe Vender. Sigvalde Jarl fra Jomsborg var fulgt med Olaf til Vendland, men holdt sig, som det synes, borte fra Kampen, derimod kastede et vendisk Skib, som tilhørte hans Hustru Astrid, sig ind i Striden, dog til Fordel for Olaf. Thorkil den Høie, der ligeledes som Jomsviking kunde kaldes Vender, deltog kun paa Erik Jarls Skib i Kampen[2]).

Saaledes synes det ikke muligt at tillægge „Venders Morder" en Forstaaelse efter Bogstaven. Udtrykket har mistet enhver fast og bestemt historisk Betydning og er blevet et staaende Skjaldeudtryk for en Stridsmand.

Dets Opkomst kan dog tages som et Vidnesbyrd om, hvorledes Venderfolkene paa disse Tider havde tildraget sig større Opmærksomhed.

Iøvrigt skal det her erindres, hvorledes der paa de Tider ogsaa paa et andet Punkt af Østersølandene blev grundet et Herredømme af Danske. Kong Harald Blaatands ældste, høitbegavede Søn Hagen drog paa et Hærtog mod Semberne, og da han mærkede, at hans Krigsfolk vare ved at tabe Modet, lod han Skibene trække paa Land og brænde op. Saaledes vare Krigerne nødsagede til at kæmpe til det Yderste, og det lykkedes dem aldeles at beseire Fjenden. Efter at have dræbt Mændene, tvang de Danske, uanset at de havde Hustruer hjemme i Danmark, Kvinderne til at indgaa Ægteskab med sig. De sloge sig ned her og glemte ganske deres Hjemland. Derfor — siger Saxo — anse Semberne sig med Grund for at nedstamme fra de Danske[3]).

[1]) Munch, Norske Folks Historie I. 2. 231. Snorre, Olaf Tryggvasons Saga c. 25.

[2]) Munch, Norske Folks Historie I. 2. 388, 392.

[3]) Saxo 485 f. Jfr. Steenstrup, Normannerne I. 194 ff. — Om Vidgant fra Samland se foran S. 18.

5. Borgens Indretning og Jomsborg-Lovene.

Om Jomsborgs Grundlæggelse og Vikingesamfundets Ordning fortælle de islandske Sagaer Meget; men hvad vide vi sikkert? Er ikke Beretningen herom romantiske Billeder, skabte af en Tradition, der først har uddannet sig et Hundrede Aar eller to efter det Tidspunkt, da Borgen grundedes? Er det nu ikke bevist, at de berømte Bedrifter, som Bueskytten Toke skal have udført, have Hjemsted lige saa godt eller rettere bedre i andre Lande, hvor det vandrende Sagn om den ypperlige Skytte har slaaet sig ned?

Toke er imidlertid ikke saa sammenknyttet med Jomsborg, at hans og Borgens Skjæbne, hvad den historiske Gyldighed angaar, falder sammen. Jomsborgs historiske Existens er godtgjort ved mange sikre Kilder, og om flere af dens Høvdinger have vi ogsaa gode og samstemmende Efterretninger. Det er sandt, at Jomsvikingernes Bedrifter i høi Grad ere blevne farvede med mangt et romantisk Træk, men dog kunne vi ikke sige, at paa dette Omraade Fantasien rent ud har haft frit Spil[1]).

I Følge Sagaerne er Jomsborg først opstaaet efter Kong Harald Blaatands Død, da Palnatoke som Landflygtig for Drabet af Kongen slog sig ned her og indrettede sin Borg og sit Samfund.

[1]) Det er i den Henseende værdt at bemærke, at Jomsvikingesagaen, om den end fremtræder i fem Former, ikke har store Afvigelser i Hovedtrækkene. Den ældste af Kilderne er i Følge Professor Gustav Storms Redegjørelse i Arkiv f. nordisk filologi (I. 235 ff.) den nu tabte, men af Arngrim Jonssons latinske Oversættelse bekjendte Saga, udgivet af A. Gjessing 1877 (I). Det næste Skridt i Udviklingen er Arn. Magn. Haandskrift 291 4to, udgivet af Carl af Petersens 1882, tidligere i Fornm. Sögur XI. (II). Det tredie foreligger i den af Cederschiöld efter den stockholmske Codex Nr. 7 4to (1874) udgivne Saga (III). Den fjerde Form findes Flateyjarbók I. 153—205 (IV), og den femte i den af Carl af Petersens 1879 efter Arn. Magn. Haandskrift 510 4to udgivne Saga (V).

I det Følgende citeres dog som oftest den ældre Udgave i Fornm. Sögur XI paa Grund af de besværlige Titelangivelser og den vanskelige Omsætning af disse Udgavers Skrifttegn.

Palnatoke kom med 40 Skibe til Vendland for at hærge, da Fyrst Burislav, som kjendte hans Tapperhed og Krigerdygtighed, tilbød ham Fylket Jom mod, at han forsvarede Land og Rige imod Fjenderne (c. 23). Der kan, som det foran er vist, næppe være nogen Tvivl om, at Jomsborg er et ældre dansk Anlæg, der fandtes allerede paa Harald Blaatands Tid. Vi kunne ogsaa nævne Høvdinger, som paa denne Konges Tid styrede Borgen, hvorimod det er saare vanskeligt at angive den Tid, da Toke var dens Herre, selv om den historiske Existens af en Jomsborghøvding Toke ikke kan betvivles. Imidlertid er den eiendommelige Ordning af Jomsvikingesamfundet saa vel bekræftet ved mange spredte Oplysninger i de nordiske Kilder, at man kan bortse fra Sagaens urigtige Opgivelse af dets Stifter. Her kunne Ordene i Knytlingasaga (c. 1) erindres: „Harald Gormsøn vandt et stort Jarledømne i Vindland; han lod Jomsborg bygge og lagde en stor Krigerstyrke deri; han satte Løn og Love for dem, og de underlagde ham hele Landet. Om Sommeren laa de paa Hærtog, men om Vinteren sad de hjemme.“ Sagaen fortæller dog ikke, hvilke disse Love vare, og vi ville derfor følge Jomsvikingesagas Skildring af, hvorledes Borgen var indrettet og Samfundets Forfatning ordnet.

Toke lod sin Borg bygge paa følgende Maade. Den havde en Havn ved sin Side, saa stor, at 300 Langskibe kunde ligge deri Side om Side; imod Søen skjærmedes den af en Dæmning med Aabninger, som store Jernporte kunde lukke. Over Porten hvælvede sig en mægtig Bue, som bar et Kastel, hvor der var Valslynger. Havnen laa altsaa inde i Borgen, og „de Borge, som ere byggede saaledes, kaldes Søborge.“

For sit Samfund havde Toke sat følgende Love:

1. Ingen skulde optages deri, før han havde naaet sit 18de Aar[1]), og Ingen, som var over 50 Aar gammel.

[1]) Arngrim Jonsson: 15de Aar.

2. Ei heller Nogen, der flyede for den, der var ham jævnbyrdig i Vaaben og Kræfter[1]).

3. Enhver skulde hævne sin Fælles Død, som om det var hans Broders.

4. Ingen turde udsaa Splid mellem Kammeraterne.

5. Den, som spurgte Nyt, skulde først melde det til Høvdingen Palnatoke.

6. Om Nogen havde dræbt en Jomsborgers Fader eller Broder eller anden Slægtning, og dette først opdagedes, efter at han var optaget i Borgen, skulde al privat Hævn og Straf falde bort og Sagen afgjøres ved Palnatokes Kjendelse.

7. Ingen Kvinde skulde der tilstedes Adgang til Borgen.

8. Ingen burde opholde sig mere end 3 Dage uden for Borgen, medmindre han havde Høvdingens Tilladelse.

9. Alt Slags Bytte skulde bæres til Stangen og her efter Lodtrækning deles mellem Kammeraterne; den, som holdt Noget tilbage, joges af Borgen.

10. Ingen skulde overfalde den Anden med Skjældsord eller, naar Trætte var opstaaet, blande sig deri med fornærmende Ord.

11. Hverken Byrd eller Venskab skulde være afgjørende for, at Nogen kunde optages i Samfundet, ei heller at de vare indbudte dertil af dem, som allerede vare Medlemmer; kun de, som ved Tapperhed havde gjort sig fortjent dertil, ansaaes for værdige.

12. Enhver, som brød disse Love, skulde med Vanære udjages af Samfundet.

13. Ingen maatte fremsætte ængstelige Ord eller frygte Noget, hvor farligt det end saa ud.

14. Iøvrigt skulde i Alt, hvad der forefaldt inden Borgen, Palnatoke dømme.

Man kan ikke af nogen indre Grund bestride, at disse Love have været gyldige; de have ikke Usandsynlighedens

[1]) Arngrim Jonsson: eller overgik ham noget deri.

eller det Romanagtiges Præg. Har et saadant Samfund virkelig været stiftet, har det ogsaa været fæstnet ved alvorlige Love, og de anførte ere ikke strængere, end at de kunde overholdes. Netop ved Sammenligning med, hvorledes Romansagaer skildre denne Art Samfund, mærker man, naar Overdrivelsen indtræder: saaledes var for Kæmperne under Kong Halv det Bud gjældende, at Ingen maatte vige, selv om han ene stod overfor elleve, og Ingen maatte lade et modtaget Saar forbinde før næste Dag [1]).

Reglen om, at Byttet skulde bringes til Stangen og deles ved Lodtrækning, findes overholdt i Vikingetiden og er fastslaaet i Lovbud [2]).

Ikke heller er det underligt, at det Nyt, som spurgtes, først skulde meldes til Høvdingen, eftersom Hærskaren ikke burde opskræmmes med utidige Rygter. Man finder i andre Kilder Bestemmelser, som tilsigte en Beskyttelse herimod [3]), og her kan ogsaa erindres om, hvorledes paa saa tætbefolkede Steder som Skanør og Falsterbo alene det ved Skrig eller Raab at forvolde Opløb var forbudt under stræng Straf [4]).

At Kvinder vare udelukkede fra Borgen, er let forstaaeligt, og da senere Svend Tveskjæg lod Jomsvikinger og andre Krigere lægge i Krigerborge i England — i London og i Slessvik — gjaldt der i Følge Sagaen lignende Regler for disse; „ingen løs Tale skulde fortælles og Ingen være

[1]) Jfr. mine Bemærkninger i Arkiv f. nordisk filologi XIII. 131 (i Anledning af A. Olrik, Kilder til Sakses Oldhistorie II. 205—6).

[2]) Steenstrup, Normannerne I. 316 f.

[3]) Hvorledes en feilagtig Angivelse om Fjendens Nærmelse nær havde bragt Dødsstraf over dem, der meldte det, se Saga Hákonar Hákonarsonar c. 116 (Fornmanna Sögur IX. 358): ok er [kónungr] var afklæddr, var blásinn herblástr, ok var sagt at Vermar væri komnir ok börðust við liðit aptr á skóginum. Kónungrinn ljóp upp, ok sá herrin er honum fylgði, ok riðu af á skóginn, kom þá herrin í móti þeim, ok höfðu ekki heyrt ófriðligt, en þeim var búit til dauða, er þessu höfðu uppslegit; fóru menn þá til búða, sem ætlat var.

[4]) Schäfer, Das Buch des Lübeckischen Vogts auf Schonen 90 (art. 48).

borte om Natten“ [1]). Det fortælles tillige, at da Svend Tveskjæg var død, lagdes der Planer af Angelsachserne om at overrumple Borgene, idet man lod Krigere skjule sig i de Vogne, der førte Fødevarer til disse. En Kriger Thord i Borgen i London — for hvilken Eilif var Høvding — var gaaet udenfor denne til det Hus, hvor han havde sin Slegfred (utan borgar til húsa konu, þeirrar er honum fylgði). Da hun bad ham blive der om Natten, undrede han sig over, at hun kunde bede om Noget, hvorfor der var sat Straf. Men da hun sagde, at det var af Vigtighed, gik han ind derpaa, imod at hun tilstod ham Grunden. Hun fortalte ham da Planen om at overrumple Borgen. Thord takkede hende for Advarslen og gav hende Huset til Eie, „men til Eilif maa jeg sige det, skjønt det synes at være Snak“. Thord bragte saa Eilif Budskabet, og han meddelte det til Krigerne; de Fleste troede dog ikke paa Rygtet. Saaledes lykkedes Anslaget, og kun Faa undslap til Skibene, i Slesvik, hvor Thorkil den Høies Broder Hemming var Høvding, dræbtes Alle [2]).

Der er et Punkt i det foran Skildrede, der giver Anledning til nogle Bemærkninger. Sagaen fortæller, at Palnatoke i sit vendiske Herredømme lod bygge „sævarborg eina mikla“, hvilken derpaa skildres; „sumr hlutr borgarinnar stoð út á sæin, ok ero þær kallaðar sæborgar, er svâ ero gjörvar, ok af því var innan borgar höfnin“ [3]).

Betegnelsen Søborg for en Borg, som gaar ud i Søen og omslutter Havnen, forekommer ogsaa en enkelt anden

[1]) Jómsvíkingasaga c. 50.

[2]) Jómsvíkingasaga c. 50—52. Dette synes hændt 1015 (Steenstrup, Normannerne III. 279), og med Fortællingen stemmer, at Hemmings Navn ikke forekommer senere i engelsk Historie, medens derimod Eilif er Vidne under Aktstykker, udstedte af Kong Knud; nogle Gange nævnes han endog sammen med en Þórð — altsaa maaske den ovennævnte Kriger. Jfr. Napier and Stevenson, The Crawford collection of early charters (Anecdota Oxoniensia VII) 141, 148.

[3]) Jómsvíkingasaga c. 23 (Fornm. Sögur XI. 74—75).

Gang i Sagaerne. Navnet bringer dernæst et Sted af Ansgars Levned i Erindring. Kurerne havde staaet under svensk Herredømme, men havde løsrevet sig. De Danske tænkte da paa at ville tvinge dem, men havde Uheld dermed, hvorpaa Svenskerne gjorde Tog derhen. „Først kom de uventede til en By i deres Rige, som hed *Seeburg*, i hvilken der var 7000 Stridsmænd, og de ødelagde den aldeles, plyndrede og brændte den“ [1]). Derpaa droge de til en anden By Apulia, fem Dagsreiser derfra; denne maatte løskjøbe sig mod Udbetaling af umaadelige Skatte.

Vi vide nu ikke, hvor hin By Seeburg har ligget, men paa Grund af Byens Navn, og da Svenskerne komme overraskende til den, har den aabenbart ligget ved Havet. Men hvordan kommer en kurisk By til at bære Navnet Seeburg, som er tydsk? Det er dog vel givet, at Tydskerne Intet havde at gjøre i disse Egne, og at Navnet langt snarere har haft den nordiske Form Søborg. Men saa har der altsaa i denne Landsdel ligget en Borg eller By med et nordisk Navn, efter al Sandsynlighed med en Havn som Jomsborgs; den siges at have rummet en talrig Krigerskare, og den har staaet under svensk Høihed — det forekommer mig, at der her er givet Antydninger om, at der oppe i Kurland har gjort sig lignende Forhold gjældende som dem, der i det 10de Aarhundrede viste sig ved Venderlandets Kyst. Om Udvandringer fra Norden til Samland og Kurland findes der, som det foran er nævnt, flere gamle Efterretninger bevarede.

Dr. A. Bielenstein skriver om Seeburg Følgende: Georg Waitz omtaler og forkaster med Rette den af Andre fremsatte Mening, at Seeburg skulde være Seleburg ved Düna. Andre Formodninger have haft Tanken henvendt paa Mundingerne af Wendau, Sacke og Memelfloden. Jeg formoder,

[1]) Vita Anskarii c. 30 S. 60: Et primo quidem improvise ad quandam urbem regni ipsorum vocatam Seeburg, in qua erant septem milia pugnatorum, devenientes, penitus illam devastando et spoliando succenderunt.

at ingen By kan kaldes Søborg, fordi den ligger ved Havet; deri ligger der for lidt Karakteristik. Seeburg maa have sit Navn af en Indsø i Havets Nærhed, og da kan alene Libauersøen komme i Betragtning. Tilmed taler for Seeburgs Beliggenhed her den udfundne Beliggenhed af Apulia [hvilken nemlig skal være Landsbyen Opule ved Louisenhof-Szarki, 10 Verster fra Schoden], til hvilken der netop vilde kræves en Marsch paa 5 Dage for en Krigshær . . . Ganske vist har jeg ikke kunnet finde nogen Borgvold ved Nordenden af Libauersøen. Den kunde imidlertid senere være forsvundet ved Libaus Grundlæggelse, Havvinden kunde forlængst have blæst Sandhøien bort[1]).

Denne Bevisførelse lider aabenbart af flere Mangler. Det er næppe godtgjort endnu, hvor Apulia skal søges — Nogle gjætte paa Pilten, Kunik paa en forsvunden By Appule eller Ampule, der nævnes 1253[2]), Andre atter paa andre Byer — og endvidere kunne mange Byer ligge i 5 Dages Afstand derfra. Naar det siges, at kun en By ved en Indsø kunde hedde Søborg, da holder dette ikke Stik overfor Sagaerne[3]) og særlig ikke overfor Beretningen om Jomsborg. Det er ikke muligt nu at udpege det Sted, hvor Seeburg har været bygget, men ved selve Havet eller en af dets Arme synes den at have ligget.

[1]) Bielenstein, Die Grenzen des Lettischen Volksstammes und der Lettischen Sprache 225 jfr. 482.

[2]) Forschungen zur deutschen Geschichte XXIV. 194 ff.

[3]) Thomas Saga Erkibyskups, ed. Unger 358: at þui siotuni, er Hestræi heitir (ad pagum supra mare situm). Postola Sögur, ed. Unger 128: ut of haf til Jorsalalandz . . . i siaborg þeire, es Cesarea heiter, 503. Heilagra Manna Sögur, ed. Unger I. 513: Syria . . . sioborgir; II. 304: i sæborg, þa er Askalena heitir (Askalon).

6. Fundne Minder om Byen og Borgen.

Næst efter Leire og Jellinge er vel Jomsborg et af vor hedenske Oldtids berømteste Punkter; en Række berømte Togter og Bedrifter ere knyttede til Jomsborgs Historie, og gjennem et Aarhundrede var det et vigtigt Støttepunkt for dansk Herredømme paa Østersøen. Jellinge har endnu sine talende Minder, Leire er i historisk Forstand sporløst forsvundet, idet kun en Landsby endnu ved sit Navn betegner dets Sted. Og med Jomsborg er det gaaet saaledes, at man i lang Tid var usikker om, hvor den havde ligget.

Som det allerede foran er vist, kan der ikke være nogen Tvivl om, at Julin er den nuværende By Wollin, og altsaa maatte Jomsborgs Plads søges i Nærheden deraf. Uheldigvis har imidlertid igjennem flere Hundrede Aar et falsk Sagn forstyrret Forestillingen om Byens Beliggenhed.

En gammel Forfatter havde læst Jumneta, som Byen hedder hos Helmold og i andre Kilder, som Vineta, og dette falske Navn havde fundet Vei til en hel Række Bøger. Da nu Ingen var i Stand til at angive, hvor en berømt Fortidsby, der bar et saadant Navn, havde ligget, opstod der et Sagn om, at Vineta havde ligget paa Øen Usedom ud imod Østersøen; her betegnede man nogle Rev som Vinetarevene. Byen var sunken i Havet, hed det; man kunde endnu høre Klokkerne ringe nede i de sunkne Kirker, og Søndagsbørn vare i Stand til paa Paaskemorgen at se Staden løfte sig i al sin Herlighed over Vandet.

Det har forvoldt ikke saa lidt Besvær at faa Livet taget af dette Sagn, men efter at dets Historie er bleven grundig belyst, har man set, hvad der har foranlediget Misforstaaelsen, og at det i Virkeligheden er ganske ungt. Ingen tror nu paa det svundne Vineta.

For at finde Jomsborgs Plads maatte man aabenbart søge i Byen Wollins Omgivelser. Og her var der ogsaa to Punkter, som maatte tiltrække sig Opmærksomheden. Det ene var den Nord for Wollin liggende Høide Silberberg,

det andet det vidstrakte Galgenberg Syd for Byen (se Kortet over Wollin, som medfølger denne Afhandling). Ved en Privatmands Rundhaandethed er for tre Aar siden en kyndig Videnskabsmand, Dr. A. Stubenrauch, Konservator ved Oldsagsamlingen i Stettin, bleven sat i Stand til at gjøre Udgravninger og foretage Undersøgelser af Jordsmonnet paa begge disse Steder. Det skyldes Dr. Stubenrauchs omhyggelige Forskninger, om hvilke han har givet en klar og udførlig Beretning[1]), at vi nu ere i Stand til at udtale os med Sikkerhed om Julins Forhold paa Jomsborgtiden.

Nord for Wollin findes et lavtliggende, moseagtigt Terræn, hvoraf Dele dog nu ere helt tørlagte og bebyggede med smaa Huse; de betegnes som „die Gärten". Denne store Flade afsluttes mod Nord af en Bakkeskraaning, hvis høieste Midtdel imidlertid nu er gjennemskaaret lige til sin Fod af en lang og bred Grusgrav. Den Del af disse Høider, der ligger nærmest ved Dievenow og skraaner ned mod Stranden, er lavere end den vestlige Høide, paa hvilken en Mølle kneiser.

Bjerget har aabenbart haft strategisk Betydning og spillet en Rolle under Krigstider, da herfra baade Farten gjennem Dievenow og ligeledes Byen kunde beherskes. Det vides, at her paa Svenskekrigens Tid var bygget Forskansninger, hvilke dog aabenbart atter have benyttet Volde, der fandtes her allerede fra den vendiske Tid. Disse Volde har man ved Udgravninger paa forskjellige Steder kunnet nærmere forfølge; saaledes findes paa Bjergets Østside en snorlige, brat Skrænt, der klart nok ikke er dannet af Naturen, men ved Menneskehaand.

Mærkelige Resultater naaede man ogsaa til ved Iagttagelse af Jordens Lag og Sammensætning, saaledes som især Grusgravens Sider viste dem. Her fandtes paa sine Steder

[1]) A. Stubenrauch: Untersuchungen auf den Inseln Usedom und Wollin im Anschlusz an die Vinetafrage, i Baltische Studien, Neue Folge II. 65 ff.

indtil en Dybde af 6 Fod Masser af Menneskeskeletter foruden Brandrester og vendiske Urner, som tildels vare fyldte med brændte Knokler, alt dog i største Uorden mellem hinanden. Der syntes her gjennem en rum Tid at have været nedkastet allehaande Uryd, senere havde man gravet Lig derned eller hensat Urner, men Skeletterne vare i det Hele kastede saaledes mellem hverandre, at det saa ud, som om man efter en Kamp eller Folkesygdom havde villet skille sig af med Ligene uden at bryde sig om, hvorledes de kom til at ligge.

Paa denne af Volde omgivne Høide har efter al Sandsynlighed det gamle Jomsborg ligget. Stedets historiske Betydning fremgaar da ogsaa af mange i Bjergets Jord gjorte Fund. Dets Navn Silberberg stammer netop fra, at man her ofte har fundet Sager af Sølv, især saadanne arabiske Mønter, som vare almindelig gjængse i disse Aarhundreder og ofte ere fundne i Landene ved Østersøen. Ved de seneste Undersøgelser er her blandt andet fundet Lerkar af langt fastere Materiale end de vendiske og af Farve og Former som nordiske Lervarer fra det 10de til 12te Aarhundrede. I et karakteristisk vendisk Lerkar laa der en stor Del Sølvmønter, nemlig foruden vendiske Penge mange Mønter fra Frisland, Lothringen, Bayern og England og alle prægede i Tidsrummet nærmest før og efter Aaret 1000, især dog i første Halvdel af det 11te Aarhundrede, netop fra den egentlige Jomsborgtid.

Men naar nu Borgen har ligget paa denne Høide, maa jo ogsaa Stedet, hvor den berømte Havn har været, kunne paavises, og dette syntes heller ikke vanskeligt. Hele den store Dalstrækning mellem Silberberg og Byen viser sig tydeligt nok som en opfyldt Hulhed, hvis indre Del endnu rummer en Mose, hvori der ses Udskjæringer. Nærmere mod Stranden er der bygget flere Rækker af Huse, men overalt aabenbart paa opfyldt Jordbund. Ved at grave i Grunden paa forskjellige Steder har man fundet det øverste Lag

stærkt blandet med Grus og Muraffald, medens der længere nede hyppigt kom middelalderlige og vendiske Potteskaar for Dagen.

Saaledes er den store Dal opstaaet ved Paafyldning og ved Tilgroning; oprindelig har der været en Bugt, som har haft saa stor Dybde og saa vidt et Omfang — den strækker sig o. 500 m. ind i Landet og har inderst inde en Krumning mod Nord — at den udmærket godt kunde danne en stor og rummelig Havn, der kunde optage nogle Hundrede Skibe, saaledes som Jomsvikingesagaen beskriver den.

Byen Wollin, set fra Silberberg.

For yderligere at anskueliggjøre Terrænets Udseende hidsættes hosstaaende Tegning, som giver et Billede af Wollin set fra den Høide paa Silberberg, hvor Møllen staar; ved Bjergets Fod ses Mosestrækningen med sine Udskjæringer og den delvis opfyldte Grund, hvor den store Havn har været[1]).

[1]) Paa en Reise i denne Sommer til Pommern for at besøge forskjellige vendiske Lokaliteter ledsagedes jeg af min Ven Genremaler Professor Axel Helsted, der velvilligt tegnede ovenstaaende Penneteegning af Wollin. Det maa dog bemærkes, at det for at tydeliggjøre Terrænforholdene var nødvendigt paa Tegningen at lade Bebyggelsen fremtræde mindre stærkt, end den i Virkeligheden er.

Disse Oplysninger om Jomsborgs Beliggenhed ere imidlertid ikke de eneste, som Undersøgelserne ved Wollin have bragt. Allerede 1871 var Rud. Virchow ved at vandre hen over de Høider, der tæt Sydvest for Byen strække sig i en Længde af en halv Fjerdingvei, bleven opmærksom paa, hvorledes Overfladen krusedes som af en Mængde Høie, der dog vare ganske lave og med stærkt udviskede Omrids; han udbrød uvilkaarligt: „Dette ser jo ud som en stor Gravmark!“ Da han med Spaden prøvede sig frem i nogle af Forhøiningerne, viste hans Iagttagelse sig ganske rigtig[1]).

Ved de omfattende og grundige Undersøgelser, som Dr. Stubenrauch foretog i 1897, ere nu de allerfleste af de 93 Høie blevne undersøgte. De have en Høide af 3—6 Fod og et Tværsnit paa 10—60 Fod. I Reglen indeholde de Rester af brændte Lig, kun en enkelt Gang fandt man et ubrændt Skelet i en Kiste. De overalt fundne Potteskaar pege bestemt hen paa den vendiske Tid; at Gravene dog ikke ere vendiske, men skyldes Nordboerne, synes bestemt at fremgaa af de øvrige fundne Oldsager, selv om de ikke ere mange i Tal. Hvad man fandt, var Slibestene, Dele af Knive eller Lanser, adskillige Jernnagler og Nagler med Hoved for begge Ender, Glasperler og Brudstykker af Beslag; flere af disse, men særligt et Blikfragment af et Beslag med Broncepatina og stærkt fremtrædende Stregornamentik vidnede bestemt om nordisk Oprindelse. Ligeledes fandt man hvælvede Benbrikker til Brædtspil, i hvis Underflade der var et Hul, for at Brikkerne kunde sættes paa Stifter paa Brædtet — hvad man gjerne forklarer ved, at Brædtspillet ogsaa skulde benyttes paa Skibet under Søgang; saadanne ere hidtil kun fundne i Skandinavien og i Vikingetidens Grave.

Derfor synes det afgjort, at man her har fundet en Begravelsesplads for de Danske paa Jomsborgtiden[2]). Paa den

[1]) Verhandlungen der Berliner Gesellschaft f. Anthropologie, 13 Januar 1872, 64.

[2]) Jfr. iøvrigt Verhandlungen der Berliner Gesellschaft f. Anthropologie 1871—72, 58 ff.; 1883, 111 ff.; 1891, 708 ff.; 1892, 155 f.; 1899, 217 ff.

vidtstrakte Høide med den prægtige Udsigt over Dievenow og das Haff have Jomsborgerne bygget Hvilestederne for deres bortgaaede Kammerater.

---

7. Høvdinger i Venden.

Det falder udenfor dette Arbeides Maal, som er at skildre de Danskes Forhold til Venderne i den ældste historiske Tid, at give en Fremstilling af Jomsborgs hele Historie og Jomsvikingernes Bedrifter paa Togter til forskjellige Lande. Her skal kun gives et kort Omrids af Jomsvikingernes Historie med særligt Hensyn til Forholdet til Venden.

Som en af de første Høvdinger i Jomsborg nævnes Styrbjørn, en Brodersøn af Kong Erik i Sverige. Da han var 12 Aar gammel, skal han have fordret Andel i Riget, men Kong Erik afviste ham, og han forvoldte i den Anledning allehaande Uroligheder — derfor fik han Navnet Styr-bjørn (af *styrjöld*, Voldsomhed) — saa at Kongen tilsidst gav ham en Flaade paa 60 Skibe, imod at han i tre Aar holdt sig udenfor Landet. Da han jævnlig forurolligede Danmark med sine Togter, sluttede Kong Harald en Overenskomst med ham, hvorefter han fik Haralds Datter Thyra til Ægte og indsattes til Høvding i Jomsborg. Senere fik Styrbjørn Hjælp af Kong Harald, da han foretog et Togt til Sverige mod Kong Erik, men paa Fyrisvoldene blev Styrbjørn og hans Mænd fuldstændig slaaede. Haralds Krigere skulle feigt have flygtet under Kampen, medens Styrbjørn og hans Mænd kæmpede med stor Tapperhed; men Styrbjørn dræbtes[1]). Denne Kamp stod vistnok o. 880.

[1]) Der findes Afvigelser i Beretningerne i þáttr Styrbjarnar Svíakappa (Flateyjarbók II. 70—73), Knytlingasaga c. 2 og hos Saxo 480 f. Jfr. iøvrigt Wimmer, Danske Runemindesmærker I. 98 f.

Den følgende Høvding i Jomsborg var Sigvalde. Han var Søn af Strut-Harald, Skaanes Jarl, og da han ved Gravøllet efter sin Fader sammen med de andre Jomsvikinger havde aflagt et ubetænksomt Løfte om at dræbe Hakon Jarl eller forjage ham af Riget, maatte han foretage det Togt, der førte til den berømte Kamp i Hjørungavaag. Det bragte Sigvalde liden Ære, om end Jomsvikingernes Heltemod skabte dem et evigt Ry. Vi kjende ikke Aaret, da Kampen stod, men der er ikke Tvivl om, at den har fundet Sted inden Harald Blaatands Død og vel o. 985.

Kong Haralds sidste Aar formørkedes af hans Strid med Sønnen Svend. Efter nogle Nederlag tyede Harald til Jomsborg, hvor han fik trofast Understøttelse af Krigerskaren; men under det følgende Togt til Danmark blev han ved Nattetide saaret af en Pil. Jomsvikingerne bragte ham lidende til Jomsborg, hvor han udaandede. Senere førtes hans Lig til Trefoldighedskirken i Roeskilde[1]).

Det kunde ikke ventes, at Sigvalde og Jomsvikingerne skulde anerkjende Kong Svend, og han maatte derfor tænke paa at kue dem. Imidlertid lod han sig forlede til en Forhandling med Sigvalde, som førte til, at Svend lumskelig gjordes til Fange og maatte kjøbes fri af det danske Folk. Tillige maatte Svend ægte en Søster til Sigvaldes Hustru; hun hed Gunhild og var en Datter af den polske Hertug Mieszko.

Paa disse Tider havde de Danske sat sig store Opgaver, idet de paany havde henvendt deres Opmærksomhed paa England, Bretland (Wales) og Irland, hvorhen de omtrent aarlig sendte Flaader. Der er ikke Tvivl om, at Jomsvikingerne ivrigt deltoge i disse; baade af Sagaen om dem og af andre Kilder kunne vi se deres Virksomhed derovre[2]). De have under Svend Tveskjægs ihærdige Angreb paa England

[1]) Saxo 490 f.

[2]) Steenstrup, Normannerne III. 217, 226 ff., 259. Napier and Stevenson, The Crawford collection of early charters (Anecdota Oxoniensia VII)

virket i Forbund med den øvrige danske Hær. Efter at Angelsachserne i Aaret 1011 havde tilkjøbt sig Fred mod en umaadelig Løsesum, traadte Thorkil den Høie, Sigvaldes Broder, i engelsk Tjeneste med Krigerne paa 45 Skibe og paatog sig at forsvare Landet, imod at Kongen skulde føde og klæde dem. Sandsynligvis har den gunstige Stilling, som Thorkil havde opnaaet i England, og Udsigten til, at han, da Æthelred styrede med uforandret Uduelighed, vilde opkaste sig til Landets Herre, bidraget til, at Svend foretog sit sidste Tog derover. Kong Svend døde imidlertid (Febr. 1014), inden han havde naaet sit Maal; kort efter forlod Thorkil, efter at hans Broder Hemming var bleven dræbt (se foran S. 44), sin Stilling hos Kong Æthelred og drog med 9 Skibe til Danmark, hvor han tilskyndede Knud til at foretage et Togt derover. Efter Landets Erobring fik han Stillingen som Knuds første Raadgiver og øverste Embedsmand, indtil Kongen 1021 forviste ham til Danmark.

Dette er den sikre og paalidelige Del af Jomsvikingernes Historie. Paa hvilket Tidspunkt der har været en Høvding Toke i Borgen, vide vi ikke og ikke heller, hvorledes han er bleven blandet sammen med den berømte Bueskytte, som mange Lande kjende[1]). Men om en Toke, Jarl i Venden, synes en enkelt Kilde at give Oplysning.

I et Scholion hos Adam af Bremen omtales en Jarl Toki paa Harald Blaatands Tid. Her hedder det nemlig om den yngre Odinkar, der fra Begyndelsen af det 11te Aarhundrede var Bisp over hele Nørrejylland og som døde 1043:

139 ff., 149. Derfor synges der ogsaa i en iøvrigt sen Kilde, La vie Seint Edmund le Rey (Memorials of St. Edmunds abbey II. 241):

kar Daneis, Suaneis, e Guteis
e Westwikins e Winedeis,
e mult des genz d'autre contres
le siwirent pur lur soldes.

[1]) Se om dette Sagn Schiern, Historiske Studier I. 40 ff., Uppsalastudier, tilegnede Sophus Bugge 114—139, Arkiv f. nord. filologi XII. 171—200, Zeitschr. f. deutsche Philologie XXII. 99 f.

Odinkar filius erat Toki ducis Winlandensis et sedem in Ripa habuit. Nam tercia pars terræ Winlandensis patrimonium eius fuisse narratur, et tamen vir tantarum divitiarum miræ fuit continentiæ . . . (schol. 37).

Denne Optegnelse foranlediger mange Spørgsmaal. For det Første maa en Forklaring gives paa, hvor Winland skal søges. I hele Adams Værk med tilhørende Scholier forekommer Ordet kun een Gang, nemlig i IV. 38 om det fundne Winland i det nordlige Ocean; men dertil kan der her fornuftigvis ikke være sigtet. Man kan ikke heller gjætte paa Vendsyssel, som overalt hos Adam, ogsaa i Scholierne, hedder Wendila[1]). Det besynderlige *nam*, hvormed det andet Punktum indledes, drager Tanken hen paa Ribe eller Jylland; tilmed siges det andetsteds (II. 34), at Ribe Bispesæde skal være grundlagt ved Odinkars Arvegods. Dog vilde det være vilkaarligt at ombytte Winland med Iudland; en Trediedel af Jylland[2]) vilde ogsaa være altfor stort et Omraade i privat Eie. Man vilde heller ikke godt kunne tænke sig, at en Jarl var forlenet med hele Jylland. Imidlertid antyder Betegnelsen terra Winlandensis samt selve Ordet Winland et nogenlunde stort Territorium, idet -land selv ved Betegnelser for Øer næppe forekommer om andet end ret store Omraader.

Saaledes synes det mig at være den sandsynligste Løsning, at Adam i sin Randnotits har for en Gangs Skyld anvendt den Benævnelse paa hint Land, som han hørte af Nordboer: Windland[3]).

Det fortjener her at erindres, at da Kong Svend Tveskjæg ægtede Gunhild, som Sagaen urigtigt gjør til en Datter

[1]) Adam III. Anh., IV. 1, 2, 4, 5, 16, 32, schol. 101, 103.

[2]) Jeg kunde tænke mig dette mulig støttet ved, at Haandskriftet Nr. 2 i II. 3 har Wiudland, hvor de andre have Iudland, samt at Haandskrifterne Nr. 2, 8 og 9 i IV. 13 i Stedet for quos Iuddas appellant har Widdas, Nr. 10: Viddas. Scholiet 37 findes i Nr. 2, 3 og 4. Det vilde dog være altfor dristigt herpaa at bygge nogen Textrettelse.

[3]) En Form af Ann. Essenbecenses: Valdemarus cepit Vinland (Scr. Rer. Germ. XXIX. 224 f.). Plattydsk Passionale: in Wendland . . . konnynck (Langebek, Scriptores IV. 276).

af Kong Burislav, skulde han i Følge Sagaen „taka Vindland at þriðjúnge eptir dag Búrizlafs konúngs“ [1]), hvilket paa Latin er: tertia pars terræ Winlandensis [2]). Danmarks Besiddelser ved Jomsborg blive desuden betegnede som et Jarledømme i Venden [3]).

Saaledes taler Sandsynlighed for, at Toke har været Jarl i Venden og da snarest i Jomsborg.

Maaske kan følgende Opgivelse i Sagaerne pege paa vendiske Høvdinger.

Hos Snorre fortælles, at Kong Harald Blaatand sendte Bud over hele sit Rige, at Alle skulde lade sig døbe og vende sig til den rette Tro. Han sendte da ogsaa „to Jarler med stort Følge til Norge; de hed . . [her udelader Snorre Navnene] og skulde paabyde Christendom“. I Viken, som var Kong Haralds Del af Norge, tog da ogsaa en stor Del af Folket mod Daaben, men ikke saa snart var Harald død, førend man atter vendte sig til Blot som tidligere, og saaledes som Mænd gjorde Nord i Landet [4]).

Ogsaa Fagrskinna veed, at Harald havde paabudt i Viken, at man skulde tage mod Daaben og at Mange havde ladet sig døbe, men om Jarler tales der ikke (c. 48). Noget anderledes lyder derimod Fortællingen i Jomsvikingesaga og Olaf Tryggvasons Saga. Da Keiser Otto foretager sit store Tog til Danmark, ere to Jarler Urgethrjot og Brimeskjar i hans Følge, og disse Jarler sender han til Norge med 12 Kogger for at christne Landet, medens Hakon Jarl var borte.

Da Hakon senere kommer til Viken, toge Jarlerne Flugten, og af Frygt for hans Grumhed mod de Christne, flyede de Døbte bort eller faldt tilbage til Hedenskabet.

Der er ingen Grund til at følge de to Sagaers urimelige og overdrevne Efterretninger om Keiser Ottos Tog [5]), og derfor er

[1]) Fornmanna Sögur XI. 107.

[2]) Med Udtrykket dux Winlandensis kan jævnføres: Eðla, dóttir jarls at Vindlandi (Snorre, Saga Ólafs hins helga c. 89).

[3]) Fagrskinna c. 142: Magnús konungr . . . sigldi . . til Vindlands at vinna aptr jarlsríki, þat er Danakonungar höfðu haft at Jómi. Knytlingasaga c. 1: Haraldr Gormsson . . . hafði mikit jarlsríki í Vindlandi; hann lèt þar gjöra Jómsborg.

[4]) Snorre, Olaf Tryggvasons Saga c. 59.

[5]) Steenstrup, Danmarks Sydgrænse 62 ff.

der heller ingen Grund til at anse de to Jarler for Keiserens Tjenestemænd, hvad vel snarest deres fremmedklingende Navne have bevirket. Paa den anden Side er der ingensomhelst Grund til at betvivle deres historiske Existens.

Imidlertid ere Navnene besynderlige: Vrgvþriótr, Vrgoþriótr, Vrguþiótr og Brimisciar, Brimesciar, Brimisskiarr [1]). G. Storm siger i sin Oversættelse af Heimskringla: „Navnene mangler i Texten, vel fordi Snorre ansaa dem for umulige". A. D Jørgensen udtaler, at Navnene ere „tydeligt forvanskede eller rettere ombyttede med Øgenavne, som synes at antyde meget ublide Følelser mod disse Udsendinge", og han forklarer i en Anmærkning Navnene saaledes: Urguþrjòtr, þrjòtr en, som ikke vil staa til Rette; urga en Rem. Brimilskjarr: skjarr, sky; brimil, en Slags Sæl [2]). A. Chr. Bang gaar ind paa A. D. Jørgensens Formodning og finder det sandsynligt, at der i de to danske Høvdinger skjuler sig Præster, hvem en senere Tids Erindring har omskabt til Jarler og som i Sagaen kun optræde under de Øgenavne — en trodsig Rebstump, en sky Sælhund — Almuen havde givet dem [3]).

I Navnenes Form synes der jo ikke nogen Vaklen, det er kun deres besynderlige Udseende, som vækker Opmærksomhed. Men denne forsvinder formentlig, naar de opfattes som slaviske. Allerede deres trestavelses Form forekommer mig at pege i denne Retning. Med Endelsen *-þriótr* kan sammenlignes Navne som Anatrog, Ceadrag, Celeadrag, Mizzidrog; en Wirzytragio, palatinus Gnez., nævnes 1252 hos Roepell, Geschichte Polens I. Beilage 14. Med *Brimis-*: Primislaus, Primizlo, Premisla, Premissil; med *-kiarr*: Jarizkár (Goþrúnarkviþa en forna, se foran S. 11) [4]).

Dette er imidlertid kun en Gisning, som Navnenes Udseende har bragt mig ind paa. Der er intet besynderligt i, at det erobrede Land bestyres af vendiske og ikke af danske Høvdinger,

[1]) Jómsvíkinga Saga, Nr. 291, 4to, ed. af Petersens 22, 24, 26, 34. Flateyjarbók I. 110 114.

[2]) Jørgensen, Den nordiske Kirkes Grundlæggelse 254.

[3]) Bang, Udsigt over den norske Kirkes Historie under Katholicismen 42.

[4]) Da der i Litteraturen savnes et Arbeide over vendiske (tildels i det Hele over slaviske) Personnavne, henviser jeg til Registrene til Adam af Bremen, Helmold, Codex Pomeraniæ Diplomaticus I., Pommersches Urkundenbuch I., Wigger, Mecklenburg. Annalen 137.

men naturligvis er det mærkeligt, at Vender optræde som dem, der paabyde Christendommen (jfr. dog om Godskalk i det Følgende).

Naar her en kronologisk Undersøgelse indflettes — som paa følgende Steder i denne Afhandling — ligger det i, at netop en af de største Hindringer for at komme til Klarhed i hine Tiders Historie ligger i Tidsangivelsernes Usikkerhed, saaledes som det ogsaa vil fremgaa af det Foregaaende. Særlig er Harald Blaatands Historie i kronologisk Henseende saa usikker, at man begjærlig griber enhver mulig Hjælp, som kunde faaes fra Udlandets Kilder.

Tiden for de tre sammenhørende Begivenheder Harald Graafelds Fald, Guld-Haralds Drab og Hakons Overtagelse af Norges Styrelse angives af nyere Historikere paa den mest afvigende Maade (fra 962 indtil 976). Jeg vil dog henlede Opmærksomheden paa en Oplysning, som maaske kunde være veiledende.

I Følge Sagaerne var et Uaar, som var overgaaet Norge, men som dog ikke havde strakt sig til Danmark, Anledningen til, at Harald Blaatand tilbød Harald Graafeld og hans Mænd Vinterophold i Danmark; efter at være ankomne til Limfjorden overfaldtes de af Guld-Harald, og Harald dræbtes.

Det var jo muligt, at den Hungersnød, som Sagaerne omtale, selv om den ikke mærkedes i Danmark — saaledes som Hungersnøden paa Oluf Hungers Tid ikke mærkedes i Sverige og Norge — dog var kjendt i andre Lande.

Hungersnøden paa Kong Harald Graafelds Tid henføres af P. A. Munch til 964, uden at jeg ser Grunden dertil angivet; A. D. Jørgensen flytter den imidlertid 12 Aar frem i Tiden: „Der indtraf i Sommeren 976 en stor Misvækst over en Del af Nordeuropa, Sæden mislykkedes aldeles paa Marken og en almindelig Hungersnød var Følgen deraf; i Norge kom hertil et slet Fiske“ [1]). Jørgensen maa her sigte til den „store Hunger“, som den angelsachsiske Krønike omtaler som indtruffet 976, Aaret efter Kong Edgars Død, og som vist ligeledes nævnes af irske Kilder: „altfor megen Væde, saa at Frugten ødelagdes“ [2]).

[1]) Den nordiske Kirkes Grundlæggelse 273.
[2]) Four Masters 973, Ann. Ulton. 974.

Imidlertid bliver Begivenheden herved rykket for langt frem i Tiden, og Jørgensen staar vist her ene med sin Antagelse. Der findes derimod fra Aaret 964 Oplysninger om en Hungersnød paa Irland af meget alvorlig Art: „964 var der en stor og ulykkelig Hungersnød paa Irland, saaledes at Faderen solgte sin Søn og sin Datter i Trældom for Føden“ [1]). Hvis vi antage, at denne Hungersnød har strakt sig til Norge, ville vi kunne ansætte Harald Graafelds Drab og Hakon Jarls Overtagelse af Norges Styrelse til 965.

[1]) Four Masters 963, Ann. Ulton. 964, Chron. Scotorum 962. Det rette Aar er formentlig 964, jfr. Steenstrup, Normannerne III. 145.

TREDIE AFSNIT.

Forbund og Kampe med Venderne i det 11te Aarhundrede.

8. De Tydskes og de Danskes Stilling til den vendiske Nationalitet.

Frankerne havde allerede i deres Kampe mod Sachserne mærket, hvad det vil sige at staa overfor et alvorligt religiøst Folk, selv om det var hedensk. Sachserne, som havde en dyb Følelse af deres Guders store Magt, turde Intet foretage sig uden disses Villie, de søgte paa alle Maader at erfare den, og de bøiede sig fuldstændig for den, saa at de aldrig gik til nogen Gjerning, som Guderne havde erklæret sig imod. Det var en haard og knugende Tro[1]).

Men Sachserne bleve under en Menneskealders Kampe med Sværd og Svøbe jagne ud af deres Hedenskab. Nu stode Frankerne overfor et Folk, der var lige saa religiøst præget som Sachserne, men skulde holde Stand mod Omvendelsesforsøgene i saa mange Aarhundreder, som Sachserne havde gjort Modstand i Aartier.

Her skal nu ikke gives en Skildring af den vendiske Gudetro; jeg skal kun fremhæve, hvor forstaaeligt det er, at Fremmede maatte faa et afskyvækkende Indtryk af Vendens Guder ved at se disse raat udskaarne Gudebilleder, stygge

[1]) Hauck, Kirchengeschichte Deutschlands II. 329.

Skikkelser med flere Hoveder paa een Hals. Venderne dyrkede deres Guder i Templer, men mangt et Sted fandtes ogsaa Lunde, Bjerge eller enkelte Træer, der vare Guderne viede. Særlige Præster ses ofte at have betjent Guden og hans Helligdom. Iøvrigt synes Guderne at have været i høi Grad lokale, og en Bys eller Stammes Guddom, som i nogen Tid havde haft det øverste Ry, kunde atter træde i Skygge for Guden paa en anden Plads.

Mørk og trøstesløs maa den vendiske Tro have været. Guderne vare haarde og vredladne, de fordrede Blod af Mennesker eller Kvæg for at forsones, og man turde end ikke henvende sig til dem, førend man havde faaet deres gunstige Tilsagn om, at de vilde modtage Ofret[1]).

Baade Tydske og Danske have sikkert set med Undren og Ringeagt paa den vendiske Tro. Men iøvrigt var de slaviske Folks Forhold til Tydskerne et helt andet end til Nordboerne. De vare de Danskes Venner og Fjender, et Folk, med hvilket fredelige Forbindelser lod sig knytte eller mod hvem man maatte føre Krig; men der var intet Had og ingen sky Fjernhedsfølelse.

Helt anderledes var Forholdet mellem Tydskerne og de slaviske Folk. Man ser vel endog sjældent i Middelalderen et nationalt Had give sig tilkjende i Løbet af Aarhundreder igjennem saa mange og stærke Træk.

Jo nærmere disse Folk af ulige Herkomst kom i Berøring med hinanden, desto mere syntes Uvillien at voxe. Paa Karolingertiden havde Forholdet været slet nok, men paa det sachiske Keiserhuses Tid har man kun Følelsen af en stærk Uvillie, der ofte gaar over til brændende Had. Kong Henrik I gav de Delinger af sin Hær, hvori han havde anbragt Røvere og Tyve, Lov til at øve hvilketsomhelst

[1]) Hauck, Kirchengeschichte Deutschlands III. 84 ff. Wiesener, Geschichte der christlichen Kirche in Pommern 1 ff. L. Leger i Revue de l'histoire des religions, XXIe année, T. 41. N. M. Petersen, Samlede Afhandlinger II. 48 ff.

Rov imod Slaverne[1]), og da han havde erobret en slavisk By i Nærheden af Elben, lod han hele den voxne Befolkning dræbe, Drenge og Piger sælge som Trælle, medens Alt i Staden tilfaldt Krigerne som Bytte[2]). Dette gjentager sig ved enhver Leilighed. Otto den Store forbød i Kampen mod Redarierne sine Høvdinger at give de Beseirede Naade; de skulde udryddes[3]).

Saaledes opfatte de tydske Fyrster Slaverne som staaende udenfor al Humanitets Rækkevidde og udenfor al Folkeret, forsaavidt man kunde tale om en saadan paa hine Tider. Da desuden Slaverne betragtedes som Ordbrydere og troløse, ansaa Kongerne sig berettigede til al Slags Forræderi overfor dem. Og den samme Følelse og Opfattelse raader hos Folket; det er betegnende, at Widukind anvender *barbari* som staaende Udtryk for alle vendiske Folk ved Østersøen mellem Elben og Oder, medens det aldrig falder ham ind at benytte det om de Danske[4]). Thietmar har aldrig et rosende Ord tilovers for Slaverne, der for ham staa som troløse, ubestandige og feige, og paa samme Maade blive de bedømte af andre Historikere[5]). Men naturligvis blev dette Had besvaret af Slaverne, og saaledes var Alt lagt til Rette, som egnede sig til at fordærve ethvert Naboforhold og til at forbitre enhver Krig ved ny Grumhed og ny Troløshed, hvori Hedninger og Christne kappedes om at overgaa hinanden.

Efter den store Venderopstand var de tydske Keiseres Herredømme over Venderne ved Østersøen ophørt; først 1003 formaaede man endelig at bringe Liutitier og Redarier igjen til Lydighed, for saa vidt som de anerkjendte deres Skatskyldighed og Forpligtelsen til at stille Krigere. Men derved havde Keiserne ikke vundet den fjerneste Indflydelse

[1]) Widukind II. 3.
[2]) Widukind I. 35, S. 29.
[3]) Widukind III. 70. Jfr. foran S. 35.
[4]) Köpke, Widukind von Korvei 83; Steenstrup, Normannerne II. 349.
[5]) Hauck, Kirchengeschichte III. 88 ff.

paa disse Landes indre Styrelse og særlig ikke paa den Gudsdyrkelse, som de øvede, hvorfor Ofringer fremdeles fandt Sted, endog Menneskeofre. Man kunde se deres Tropper i den tydske Hær under Mærker med hedenske Gudebilleder[1]). Henrik II, som med saa god Ret fik Tilnavnet den Fromme, lod engang, da en Christen havde haanet et saadant Mærke med Stenkast, Bøder betale herfor[2]), og da hans vendiske Krigere havde plyndret en Kirke, betalte han af sin egen Pung Erstatningen derfor[3]). Dette klinger næsten utroligt, men Grunden er let forstaaelig; jo mere de sachsiske Store vare beredte til ved hver en Leilighed at forraade Riget til Polens Konge, desto mere maatte Henrik søge at undgaa enhver Krænkelse af Venderne. Og sikkert var det, at der var intet Punkt, med Hensyn til hvilket Venderne vare mere følsomme, end deres religiøse Tro.

Saaledes var Hedenskabets Bestaaen i Venden saa at sige godkjendt. Man besatte endnu fremdeles Bispedømmer i Brandenburg og Havelberg, men næppe med anden Tanke end at holde sin Ret i Live. De udvalgte tydske Bisper kom vist slet ikke indenfor deres Bispedømmes Grænser, endsige at de toge Sæde der.

De Danskes Forhold til Venderne havde, som det alt er berørt, en helt anden Karakter. Der mærkes hos dem, saalidt som overfor noget andet Folk — det skulde da være Sachserne — nogen national Uvillie. De Danske havde aldrig, hverken som Hedninger eller som Christne, vist nogen religiøs Fanatisme overfor andre Folkeslag, de færdedes ogsaa roligt Side om Side med de vendiske Folk, uagtet de havde den forskjellige Tro.

Derfor se vi ogsaa, at danske Konger tidligt søgte sig Hustruer hos de slaviske Folk. Allerede Kong Harald Blaa-

[1]) Hauck, Kirchengeschichte III. 627.

[2]) Thietmar VIII. 64, S. 232.

[3]) Thietmar VI. 51, S. 164 f.

tand var gift med en vendisk Hustru, saaledes som Sønder-vissing-Stenen vidner: „Tufa, Mistivis Datter, Harald Gorms-søn den Godes Kone, lod gjøre dette Mindesmærke efter sin Moder“ [1]). Der er al Sandsynlighed for, at hun har været en Datter af Abodriterfyrsten Mistuvoi, der levede ved Tiden 960[2]). Svend Tveskjæg havde ægtet Gunhild, som Sagaerne urigtigt gjøre til en Datter af Kong Burislav af Pommern; hun var en Datter af Hertug Mieszko af Polen og Søster til Boleslav Chrobri, der var Polens mægtige Hertug og senere Konge (død 1025). Men Svend forskød hende og ægtede Sigrid Storraade. Efter hans Død var det hans Sønners første Gjerning at hente deres Moder hjem[3]).

Svends Søster Thyra skal i Følge Sagaerne efter Styrbjørns Fald have ægtet den nys nævnte vendiske Kong Burislav, som hun dog strax efter Brylluppet forlod; senere ægtede hun Olaf Tryggvason[4]).

Jeg henleder endvidere Opmærksomheden paa en Søster til Kong Knud den Store, som først for faa Aar siden er bleven bekjendt. I den mærkelige Liber Vitæ, der har tilhørt Benedictiner-Abbediet New Minster (senere Hyde) i Winchester, og paa hvis første Blad Kong Knud og hans Dronning Ælfgyfu (Emma) ere billedlig fremstillede, idet Kong Knud var Klostrets store Velgjører, findes en lang Fortegnelse over „udmærkede Kvinder, som af Kjærlighed til Gud have elsket dette Sted eller have ved tildelte Gaver anbefalet sig til dette Samfunds Forbøn“, og blandt flere Dronninger — saaledes Ælfgyfu coniunx Cnuti regis nostri — og mange fornemme Kvinder, som her nævnes, er ogsaa op-

[1]) Wimmer, De danske Runemindesmærker I. 77 f.

[2]) En abodritisk Fyrste af dette Navn forekommer senere i Aarhundredet og endnu 1018; det er vanskeligt at holde disse Mænd ude fra hinanden, jfr. R. Beltz, Mistewoi, i Jahrbücher des Vereins f. meklenburg. Geschichte LXI, Quartalbericht 30 ff.

[3]) Cnutonis regis gesta II. 2, Thietmar VIII. 39.

[4]) Snorre, Olaf Tryggvasons Saga c 38, 99, 100, 106.

tegnet: Santslaue soror Cnuti regis nostri[1]). Vi møde her aabenbart atter et slavisk Navn i den danske Kongefamilie. Santslaue maa svare til Svantoslava, det Navn, som en Datter af Hertug Boleslav III af Polen og Sbislava bar; hun blev gift med Magnus, Niels' Søn, senere med Kong Sverker[2]).

En anden Oplysning kan mulig sammenknyttes hermed. Knud havde nemlig en Søster, der i Følge Florentius af Worcester var gift med Vendernes Konge Wyrtgeorn; deres Datter var Gunhild, som ægtede Hakon, den norske Erik Jarls Søn[3]).

Saaledes knyttes der paa de Tider ret jævnlig ægteskabelige Forbindelser mellem den danske Kongeslægt og Medlemmer af de vendiske Fyrstefamilier[4]).

Her kan ogsaa nævnes, hvorledes en Slægtning af Svend Estridssøn — i Følge Kongens egen Fortælling til Adam af Bremen — var Forstander for Kirken i Aldenburg i Wagrien,

[1]) Liber vitæ: register and martyrology of New Minster and Hyde Abbey, Winchester. Ed. by W. de Gray Birch (1892) 58. I Marginen er tilføiet *hic*, der synes antyde, at hun er begravet dér.

[2]) Wedekind, Noten zu einigen Schriftstellern II. 42 ff. Olrik, Knud Lavard 202.

[3]) Florentius af Worcester 1029: Hacun, qui nobilem matronam Gunnildam, sororis suæ et Wyrtgeorni regis Winidorum filiam, in matrimonio habuit; 1044: nobilis matrona Gunnilda, regis Wyrtgeorni et sororis Canuti regis filia. A. D. Jørgensen, Nord. Kirkes Grundlæggelse 443, bestrider, at Navnet er slavisk; det er angelsachsisk. Selv om Wyrtgeorn har faaet et angelsachsisk Udseende, ligger det dog nær at tænke det urigtigt skrevet og at sammenstille det med Wrytsleof, (jfr. nedenfor S. 66), saaledes som Munch gjør (Norske Folks Historie I. 2. 482, 589), og Wirtschachus, en Borger i Stettin, Ebbonis vita Ottonis III. c. 2 (Scr. Rer. Germ. XII. 859). Jfr. hvorledes Ratibor bliver i en tydsk Kilde til Rodilbernus (Scr. Rer. Germ. XVI. 190).

[4]) For Norges og Sveriges Vedkommende kjendes delvis noget lignende. Kong Olaf Tryggvason havde i Følge Sagaerne været gift med Kong Burislavs Datter Geira og i tre Aar — indtil sin Hustrus Død — været bosat i Venden. Kong Olaf Skotkonges Hustru Astrid siges af Adam (II. 37) at være abodritisk, hun betegnes ogsaa af en Saga som vendisk; dog synes dette urigtigt, hvorimod Olafs Frille Edla var Datter af en vendisk Jarl og taget paa et Hærtog (Munch, Norske Folks Historie I. 2. 228, 563).

men blev ynkelig dræbt sammen med 60 Præster ved de hedenske Venders Opstand ved Tiden 1000[1]).

For de Danskes Forbindelser med Venden vedblev Jomsborg i det 11te Aarhundrede at være det vigtigste Mellemled. Selv om Borgen i nogen Tid af Kong Svends Regering havde indtaget en uafhængig Stilling, har den paa Kong Knuds Tid været under den danske Konges Magt. Saaledes synes Ulf Jarl, Knuds Svoger, en Tid at have været Høvding i Jomsborg, men efter at han ved Thorkil Jarls Død var bleven den øverste Styrer af Danmark, indsatte Knud sin Søn med Ælfgifu Svend til Høvding i Jomsborg. Da derpaa Knud havde erobret Norge, kaldtes Svend til dette Land og toges til Konge paa Lagthingene[2]).

Kong Knud har paa et tidligt Tidspunkt af sin Regering gjort et Tog til de slaviske Lande. Han betegner sig i nogle Breve som Herre over en Del af Venden, og baade Saxo og andre Kilder nævne ham som Herre over Slaver. I Følge en Fortælling hos Henrik af Huntingdon skal Godwin særlig have udmærket sig i en Kamp mod Venderne, hvem han, uden at Kongen anede noget derom, angreb og slog fuldstændig ved Nattetid[3]).

Men Knud havde ogsaa opkastet sig til Herre over andre Lande ved Østersøen, idet han paa et Togt i Aaret 1022 havde underlagt sig Witland eller Samland[4]).

Paa Grund af disse mange Berøringer med Østersølandene kan det ikke vække Forundring, at vi se vendiske eller andre slaviske Høvdinger søge til England og findes ved Knuds Side. En *Wrytsleof dux* nævnes saaledes som Vidne under et af Knuds Breve, og Godskalk, Søn af Abodriternes Fyrste Uto, forlod efter sin Faders Drab sit Hjem-

[1]) Adam II. 41 (Oddar . . . noster consanguineus).

[2]) Snorre, Olaf den Helliges Saga c. 252. Steenstrup, Normannerne III. 325, 332, 349, 383.

[3]) Henrik af Huntingdon 1019; Steenstrup, Normannerne III. 326 ff.

[4]) Steenstrup, Normannerne III. 322 ff.

land for at træde i Knuds Tjeneste. Først efter Hardeknuds Død drog han til Danmark og senere til sit Fødeland[1]).

Men ligesom de Danskes Angreb paa Venderne naturligen maatte kalde Indbyggerne til at ruste sig som Søkrigere og til at forsøge Modangreb over Havet[2]), saaledes havde de Danskes Herredømme og Bosættelse i Østersølandene bidraget til at opdrage Venderne til en hel ny Levevis. De vare nu blevne Søfarende, tvungne hertil og oplærte heri af de Danske[3]), og Følgerne skulde snart vise sig paa de Danskes Kyster, ikke mindst paa saadanne Tider, da Folket var splittet eller Landets Konge svag.

---

9. Slaget paa Lyrskovshede.

Jomsborg var, hvor yderligt det end laa, et saa vigtigt Punkt for Danmark som Militærmagt, at Kong Magnus den Gode, da han tog Danmark i Besiddelse, ikke kunde være i Tvivl om, at han maatte tvinge Borgen til Lydighed. Han seilede med en stor Flaade derhen og indtog By og Borg, som han brændte, ligesom han lagde en Del af Vendland under sig[4]).

[1]) Steenstrup, Normannerne III. 380 f.

[2]) Fagrskinna c. 50 kjender det allerede fra Harald Blaatands Tid: Haraldr konungr . . lét gera . . Jómsborg . . Var þá úfriðr mikill lengi á milli Vinda ok Dana, ok herjuðu hvárirtveggja í annarra land.

[3]) Dette findes udtalt allerede af N. M. Petersen, Samlede Afhandlinger II. 37: Da Venderne ved Østersøen havde lært Søfarten af Normannerne, som besøgte deres Kyster, bleve de til de umætteligste Korsarer; de tilsidesatte Agerdyrkning og levede af Byttet, som gjordes paa Havet. Jfr. Bache, Nordens Historie [2] II. 248, H. H. v. Schwerin, Om kustfolks olika sjöduglighet 44.

[4]) Kilderne udtale egentlig ikke — saaledes som bl. a. nyere Forfattere sige — at Magnus aldeles tilintetgjorde Borgen. I Følge Adam af Bremen var Nederlaget betydeligt, Snorre lader ham brænde Borgen „og

Paa Hjemveien traf Magnus ved Rügen[1]) Vikinger og seirede over dem. Det var utvivlsomt danske og ikke vendiske Krigere[2]); Magnus har bekæmpet dem som hørende til Svends Parti, ja nogle Kilder ville endog have, at Svend skal have anført dem[3]).

Snart skulde imidlertid selve de slaviske Folk vende sig mod Danmark, og det var Hævnlyst, som drev dem hertil. Det synes ikke at have været Kong Magnus' Mænd, men de Danske[4]), som havde dræbt den vendiske Høvding

Landet", hvilket sidste Udtryk ikke vidner om Tilintetgjørelse, Fagrskinna melder kun, at han vandt Jomsborg. Kilderne lyde saaledes:

Snorre, Magnus den Godes Saga c. 25: Magnus . . . lagði til Jómsborgar ok vann þegar borgina, drap þar mikit fólk ok brendi borgina ok landit víða út í frá, ok gerdi þar hit mesta hervirki ... Mikit fólk á Vindlandi gékk til handa Magnúsi konungi, en miklu var hitt fleira, er undan flýði.

Fagrskinna c. 143: i þeiri ferð vann hann Jómsborg.

Adam schol. 57: Magnus rex classe magna Danorum stipatus, opulentissimam civitatem Sclavorum Jumnem obsedit. Clades par fuit.

Først hos Helmold I. 2 læses, at Jomsborg blev aldeles ødelagt: hanc civitatem opulentissimam quidam Danorum rex, maxima classe stipatus, funditus evertisse refertur. Presto sunt adhuc antiquæ illius civitatis monumenta.

[1]) Arnor synger (Snorre c. 30):

Fúss lét á Ré ræsir	Paa Re den raske Konge
rammþing háit glamma,	lod ramme Kampthing holde.
valska rauð fyrir víðu	De valske Sværd foran vide
Vestlandi gramr branda.	Vestland i Blod farves.

Ré, paa gl. Dansk Rø, er Rügen, Vestland formentlig Pommern. Snorre har i sin Text misforstaaet Stedet, som om Kampen stod et Sted paa de danske Øer (fyrir Vestlandi á Ré), jfr. Storms Oversættelse 450; F. Jónsson, Knytlingasaga 7, 20.

[2]) Ræder, Danmark under Svend Estridsen 54, har derfor urigtigt: en vendisk Flaade; dels staar der Intet om, at Skibene vare vendiske, dels maa „Vikinger" paa Forhaand forstaaes som Nordboer; jfr. ogsaa Adam II. 74 om Ascomanni et pyratæ paa den Tid.

[3]) Snorre c. 30 og Knytlingasaga c. 22 (som lader Kampen staa við Erri) have flyttet denne Begivenhed hen til en senere Tid.

[4]) L. Giesebrecht, Wendische Geschichten II. 82, har vel næppe Ret i at henføre Ratibors Fald til en Kamp med Kong Magnus. Adam II. 75: Magnus autem rex pro justicia et fortitudine carus fuit Danis, verum

Ratibor[1]), der iøvrigt var christen; hans otte Sønner, der alle vare Fyrster, rustede sig nu til et stort Tog[2]). Fra hvilken Del af Slaverlandet de kom, vide vi ikke. Da Ratibor var christen, ligger det nær at betragte ham som hjemmehørende i det vestlige Venden[3]); den Landsdel, hvorimod Angrebet rettes, peger ogsaa nærmest paa, at Fjenderne vare faldne ind fra Lande nær ved Sydgrænsen, ligesom man da forstaar, at Sachsernes Hertug ilede skyndsomt til Hjælp under den store Fare, som ogsaa kunde blive betænkelig for de Tydske. Ikke heller høres det nogetsteds — i Skjaldeversene, Sagaerne eller de latinske Kilder — at Skibe havde ført Venderne over, eller at de, da de sloges paa Flugt, ilede til Skibene.

Sandsynligvis ere de derfor, uden at bryde sig om Danevirke eller om Hedeby[4]), dragne frem fra Wagrien, have sat over Slien og ere gaaede op i Jylland, hvor de under vidtstrakt Plyndring have nærmet sig Ribe.

Kong Magnus var paa den Tid i Danmark og ilede til Slesvig; tillige fik han hidkaldt sin Svoger, Hertug Ordulf af Sachsen, og saaledes kunde en forenet Hær af Norske,

Sclavis terribilis, qui post mortem Chnut Daniam infestabant. Ratibor dux Sclavorum interfectus est a Danis. [Ratibor iste christianus erat, vir magnæ potestatis inter barbaros. Habuit enim filios octo, principes Sclavorum, qu omnes occisi sunt a Danis, dum patrem ulcisci quæsierunt]. Ad cuius mortem ulciscendam jam tunc cum exercitu Winuli venientes usque ad Ripam vastandam progressi sunt.

[1]) I danske Kilder bliver dette til Racæburgh (Langebek, Scriptores I. 237). Imidlertid er Misforstaaelsen ikke saa besynderlig. Byen Ratzeburg synes at have Navn efter en Person med dette Navn Ratibor; slaviske Personnavne kunne i det Hele næsten uden Forandring gaa over til at betegne Steder.

[2]) At de otte Sønner først falde nu, med andre Ord, at Notitsen herom er et Indskud, forekommer mig at være det sandsynligste, jfr. ad cuius mortem, ikke quorum. — Munch, Norske Folks Historie II. 21, opfatter det anderledes.

[3]) Iøvrigt forekommer Navnet Ratibor senere i den pommerske Fyrsteslægt.

[4]) Denne By er vist bleven ladt i Fred, siden Magnus saa let og uhindret kunde lande her med sine Skarer.

Danske og Sachsere drage mod Nord paa Forfølgning af Fjenderne, indtil den stod overfor dem paa Lyrskovshede. Jeg skal her ikke komme ind paa alle de enkelte Fortællinger, som de islandske Sagaer knytte til denne Kamp; de dvæle ikke synderligt ved Slagets Gang, men idet de skildre Stemningen i Hæren, fortælle de, hvorledes Danskerne ikke vare ret paalidelige og Nordmændene modløse over at skulle forsvare et fremmed Land. Et Drømmesyn, som Magnus havde om Natten, styrkede imidlertid hans Mod; han fylkede Hæren og fortalte Krigerne sit Syn. I det Samme troede Alle at høre ligesom Klokkeklang i Luften og kjendte endog Lyden af Klokken Glad i Nidaros.

De norske og danske Krigere havde et udmærket Forbillede i den tapre Kong Magnus. Brynjeløs svang han med begge sine Hænder den langskaftede Øxe Hel, der havde tilhørt hans Fader; forrest blandt de Kæmpende bragte han Død blandt Fjenderne og opildnede sine Krigere til at øve Mandedaad. Snart bøiede Venderskarerne sig paa Flugt, men de Færreste undslap, idet Seirherrerne ustandseligt forfulgte de Vigende og fældede dem, indtil Heden næsten var overdækket af døde Kroppe. Sagaerne sige, at det var det største Mandefald i Norden, siden Christendommen var bleven indført, og Magister Adam angiver de Faldnes Tal til 15,000[1]).

Magnus' Seir blev af største Betydning for hans Kongedømme. Hans Magt var sikret, og han havde vundet de Danskes Taknemmelighed. Derimod kan man afgjort ikke tillægge Kampen den Betydning, at den skulde have reddet Danmark fra Undergang og fra at blive vendisk[2]). Venderne vare paa de Tider endnu ikke et saa indøvet Krigerfolk, som de viste sig nogle Menneskealdere senere. Og selv da

[1]) Adam II. 75.

[2]) Jfr. A. D. Jørgensens Bemærkninger i Den nordiske Kirkes Grundlæggelse S. 622 imod Munchs Fremstilling af Slagets verdenshistoriske Betydning (Norske Folks Historie II. 30).

optraadte de slet ikke som Erobrere af Lande eller blot som Nybyggere paa fremmed Sted af nogen Betydning. De vare som de nordiske Vikinger Plyndrere paa Søen og ved Kysterne, men de lærte aldrig som hine at organisere sig til de store Hære, som slog sig ned i Landene og efterhaanden dannede Riger; de viste ogsaa heri deres Mangel paa Evne til at bygge større ordnede Samfund.

Vi skulle endnu kun omtale Svend Estridssøns Forhold til denne Venderkamp. I Følge Munchs Antagelse skal Svend vel ikke have kaldet Venderne til Angreb paa Danmark, men under Indfaldet skal han hurtig have stillet sig paa deres Side, da Angrebet maatte komme ham saare beleiligt. Det er dog næppe troligt, at Svend skulde have glædet sig ved at se det Land, som han ønskede at gjøre til sit, ødelægges af vendiske Hærskarer eller at sættes i Fare for at komme under vendisk Herredømme. Ikke heller gaar Skildringen i Sagaerne ud paa, at det er mod de Danskes Hjælpere der kæmpes; det hedder derimod, at Nordmændene inden Kampen overveie, om de virkelig for de Danskes Skyld skulde udsætte sig for saa stor Møie og Fare, hvilket jo vilde have været urimeligt, dersom Kampen var en Fortsættelse af Striden mod Svend[1]). Det maatte jo ogsaa have hvilet som en tung Skyld paa Kong Svend under hans senere Regering, om han skulde have gjort sig skyldig i den Uforsigtighed at have sluttet sig til de hedenske Ødelæggere, og man vilde vel have hørt dadlende Ord derom; men vi vide Intet om, at saadanne ere faldne. Kun een Saga, nemlig Ágrip c. 32, lader Svend være Vendernes Anfører i Lyrskovslaget, men det synes lidt besynderligt, at Munch vil støtte sig til denne Saga, da han dog ved mange Leiligheder fremhæver, hvor upaalidelig den er. Og Dommen

[1]) I Følge Fagrskinna c. 143 ytrede Magnus, at da han var Konge i Danmark, vilde han værge Landet med Od og Æg, om christne Mænd vilde hærge det, end mere mod Hedninger.

over Ágrip lyder i hvert Fald nu enstemmig paa, at den baade er kritikløs og partisk[1]).

Et Standpunkt, der er helt modsat Ágrips, kommer til Orde i Knytlingasaga: „Dette er nogle Mænds Udsagn, at Svend Ulfssøn har i denne Kamp staaet paa Kong Magnus' Side, idet Forliget mellem dem endnu blev overholdt. Saaledes siger Thorleik Fagre i den Flok, som han digtede om Svend Ulfssøn: Guldets Deler voldte Mandefald blandt Fjender; Nord for Hedeby fik Ravnen nok at æde. Faa af Vender ved Flugten undkom, døde laa paa Heden Mange, og Ørne over dem Gabet spærred"[2]). Thorleik Fagre opholdt sig i Danmark o. 1051 og digtede her sit Lovkvad over Kong Svend; han stiller sig bestemt paa Svends Side mod de norske Konger[3]).

Naar nu Munch udtaler, at Verset kun viser, at Svend maa have været med i Kampen, ikke derimod paa hvilken Side han stod[4]), synes en saadan Fortolkning helt utilstedelig, eftersom jo aabenbart baade dette Vers og hele Thorleiks Kvad indeholder en Lovprisning af Svend, som derfor maa have staaet paa de Seirendes Side. Imidlertid kan man vanskeligt forstaa, at Adam, hvis Svend har deltaget i Kampen mod Venderne, ikke udtrykkelig har omtalt dette.

[1]) F. Jónsson, Den oldnorske Litteraturs Historie II. 624, fremhæver saaledes foruden Forfatterens Kritikløshed hans „Partiskhed og Lyst til at bøie den historiske Sandhed til Gunst for de norske Konger".

[2]) Knytlingasaga c. 22 (jfr. Rafns Oversættelse S. 185).

[3]) F. Jónsson, Den oldnorske Litteraturs Historie I. 641 f.

[4]) Munch, Norske Folks Historie II. 20.

10. Svend Estridssøn.

Det er bekjendt, hvorledes Svend Estridssøn allerede før Kong Magnus Død havde vundet fast Tilslutning i flere Dele af Danmark, og hvorledes han fra det Øieblik, da Magnus døde, sad tryg i sit Kongesæde, hvor meget end Harald angreb hans Kyster. Og om Indfald af Vender i Danmark var der aldrig Tale, de kom hverken til Lands eller over Havet. Men en af Kong Svends Slægtninge havde da ogsaa grundet et vidtstrakt Herredømme over de nærmest boende slaviske Folk. Det var Godskalk, den mest eiendommelige Skikkelse, som Venderne ved Østersøen have at fremvise gjennem Aarhundreder [1]).

Paa den Tid da Knud den Store bemægtigde sig England, herskede der tre Fyrster over Abodriterne, af hvilke de to Gneus og Anatrog vare Hedninger, den tredie Pribignev eller Uto, Mistuvois Søn, var christen af Navn, omend ikke af Handlemaade, i hvert Fald havde han forgjæves søgt at hindre Vendernes store Frafald fra Christendommen. Uto havde en dansk Hustru [2]), og deres Søn Godskalk blev opdraget i St. Michaelsklostret i Lüneburg for her at faa fornøden boglig Uddannelse hos Godskalk, der da forestod Klostret (senere blev han Biskop i Skara [3])); af ham har den unge Godskalk formodentlig faaet sit christne Navn. Men en Sachser dræbte Uto paa Grund af hans Grumhed, og da Budskabet herom bragtes Godskalk, betoges den varmblodige unge Mand saaledes af Harme og Hævnfølelse, at han flygtede fra Klostret over Grænsen og stillede sig uden Hensyn til sin christne Tro [4]) i Spidsen for Hedningerne blandt sine

[1]) Hauck, Kirchengeschichte Deutschlands III. 656.

[2]) Godescalcus, materno genere Danus. Chron. S. Michaelis Luneburg. (Scr. Rer. Germ. XXIII. 395).

[3]) Adam II. 64.

[4]) Naar Adam II. 64 lader ham bortkaste Bog og Tro (reiectis cum fide litteris), maa det sidste vel ikke tages for bogstaveligt. Hans Fader og Moder vare christne, han selv senere den ivrigste Christen, uden at

Landsmænd. Med disse Røverskarer angreb han Sachserne, af hvilke Tusinder siges at være faldne til Hævn for den ene myrdede Abodriter. Det lykkedes dog Hertug Bernhard at faa Godskalk i sin Vold, og han holdt ham fangen; dog fik han Medlidenhed med den høitbegavede, tapre Prins, og efter at Forbund var sluttet imellem dem, aabnedes Fængslets Døre og Godskalk begav sig til Kong Knud i England. Han traadte ind i hans Krigerskare og opholdt sig længe derovre[1]).

Først efter Knuds og hans Sønners Død kom Godskalk tilbage til Danmark og begyndte nu at krige mod sine egne Landsmænd[2]). Hans store Tapperhed og Dygtighed ligesom ogsaa hans Forbund med Kong Svend, hvis Datter han havde ægtet[3]), gjorde ham saa anset blandt Venderne, at de underkastede sig ham og ærede ham som en Konge. Godskalks Magt strakte sig over Abodriter, Polaber, Linoner og Warnaber, og han blev saaledes den første christne Fyrste af nogen Betydning hos de vendiske Folk. Godskalk stod paa den venligste Fod med Ærkebisp Adalbert i Bremen, og Landet fyldtes af Kirker og Præster. Saa stor var hans Indflydelse, at en Trediedel af dem, som under hans Farfader Mistuvoi vare faldne tilbage til Hedenskabet, nu toge

Adam omtaler en Ny-Omvendelse; da han kort efter træder ind i Knud den Stores Thinglid, maa han have været christen, og Saxo (S. 523), der har gode og selvstændige Efterretninger om Godskalk, nævner kun hans Frafald fra Bogen. Saaledes er det snarest hans Forbund med Hedningerne (inimicis Dei se coniunxit Winulis) og Kamp mod de Christne samt hans uchristelige Hævnfølelse, hvortil Adam sigter.

[1]) Af Ordene „venit ad Chnut regem, et cum eo profectus in Angliam permansit ibi multo tempore“ (II. 64) slutter Wigger (Meklenburg. Annalen 67), at det skete 1029, men Knud drog jævnlig fra Danmark til England, se Steenstrup, Normannerne III. 311, 323, 357.

[2]) Adam II. 75.

[3]) Adam III. 18: filia regis Danorum, hvilket efter Sammenhængen kun kan være en Datter af Kong Svend, jfr. III. 21 om Godskalks Forbund med rex Danorum. Saxo 557, 618 betegner hende udtrykkelig som Svends Datter og kalder hende Siritha; hun var pellice orta.

mod Christendommen paany[1]). Rundt om i alle Provinser helt hen til Peenefloden udfoldede sig et ukjendt christent Liv, og der opstod Munke- og Nonneklostre i Byerne, saaledes i Meklenburg ikke mindre end tre. Men hvor maatte ikke ogsaa Troen faa Liv og Kraft, naar Folket saa Godskalk selv uanset hans verdslige Stand tage Ordet i Kirken og forklare i jævne Ord for Alle, hvad Bispen eller Præsterne havde sagt i altfor dunkle Udtryk[2]).

Imidlertid havde Godskalk stadig udbredt sin Magt, hvortil ogsaa de Stridigheder bidrog, som rasede hos de østlige Nabofolk. Circipanerne vare bekjendte for at være et meget stridbart Folk, der vilde hævde sig Rang og Forret over de andre liutitiske Folk, hvilket disse aldeles ikke vilde godkjende. I Kampen blev imidlertid Circipanerne Seirherrer, og de overvundne Stammer — Tholensener, Redarier og Kizziner — søgte derfor Hjælp hos Godskalk, Hertug Bernhard af Sachsen og den danske Konge. Alle tre Fyrster sendte saa en stor Hær mod Circipanerne. Disse gjorde vel tapper Modstand, men efter en to Maaneders Kamp, da mange Tusinde Hedninger vare faldne eller førte i Fangenskab, maatte Circipanerne kjøbe sig Fred for en stor Løsesum. De bleve derpaa tillige med Kizzinerne lagte ind under Godskalks Magt. Seirherrerne brød sig kun om Bytte og Penge; nogen Fordring om, at de betvungne Folk skulde antage Christendommen, blev ikke stilllet. Da Kong Svend senere omtalte denne Kamp overfor Adam af Bremen, kastede han Skylden herfor udelukkende over paa Sachserne, som i deres Gjerrighed aldrig tænkte paa Andet end Pengeindtægt[3]). Naar man hos Adam læser om, hvorledes Adalbert paa de Tider gav de vendiske Bispedømmer til Udlændinge — Skotten Johannes blev Biskop i Meklenburg, Aristo, som kom fra

[1]) Adam III. 18.
[2]) Adam III. 19.
[3]) Adam III. 21, 22.

Jerusalem, i Ratzeburg[1]) — faar man ogsaa Indtryk af, hvorlidt der hos de Tyske fandtes Trang til at tage en alvorlig Missionsgjerning op.

Venderlands Kyster havde paa disse Tider ogsaa mærket noget til den hærgende Gjæst, som saa ofte hjemsøgte de danske Strande, Harald Haardraade. I Følge Adam af Bremens Udsagn skal Harald have plyndret alle Slavernes Kystlandskaber, hvilket jo viser, at han opfattede disse Folk nærmest som Svends Forbundsfæller[2]).

Imidlertid skulde alt det saaledes Vundne tabes, og i Faldet endda det Meste af, hvad der i de sidste Slægtled langsomt var opbygget, styrtes overende.

Der havde dannet sig en stor Sammensværgelse mod Godskalk, og Ophavsmanden var Blusso, som var gift med Godskalks Søster. Den 7de Juni 1066 blev Godskalk dræbt i Byen Lenzen ved Elben tilligemed Præsten Yppo, hvem de Sammensvorne myrdede foran Alteret, og samtidig led mangfoldige Verdslige og Geistlige Død eller Forfølgelse. Igjennem mange Maaneder varede Oprøret og gav sig allehaande Udslag, saaledes blev den 15de Juli i Ratzeburg Munken Ansver og Andre stenede til Døde; den gamle Bisp Johannes kastedes i Fængsel i Meklenburg, sloges med Knipler og førtes derpaa til Haan om i Byerne, indtil han tilsidst maatte lide Martyrdøden i Rethra den 10de November. Thi Johannes vilde ikke svigte sin Christendom, uagtet Hedningerne havde lemlæstet ham paa Haand og Fod; man huggede da Hovedet af ham og stak det paa en Stage til Ære for

[1]) Adam III. 20.

[2]) Adam III. 16. Munch, Norske Folks Historie II. 265 siger, at Harald maaske oftere gjentog disse Tog og vist især har søgt at faa den gamle danske Besiddelse Jomsborg i sin Magt. „Men ingensteds ellers tales der noget nærmere derom." Øverland, Illustreret Norges Historie II. 127 udtaler, at det ikke vides med Bestemthed, om Harald har grebet dybere ind i Forholdene i Venden, men at „der er megen Sandsynlighed derfor." Alt dette er dog dristige Slutninger af Adams almindelige Ord: ille vir omnes Sclavorum maritimas regiones deprædavit.

Guddommen Redigast. Godskalks Hustru, den danske Kongedatter, faldt tilligemed sine Terner i Oprørernes Vold i Meklenburg; efter at have pidsket hende, gave de hende Lov til nøgen at drage af Lande. Det lykkedes ligeledes hendes Søn Henrik saavel som hans ældre Halvbroder Butue, født af Godskalks første Hustru, at slippe bort.

Krigen mod de Christne førtes langt ud over Landets Grænser, Stormarn hærgedes med Ild og Sværd, og Hamburg lagdes øde [1]).

Vi høre Intet om, at Kong Svend søgte at hævne den Haan og Sorg, som Oprørerne havde tilføiet ham. Hertug Ordulf af Sachsen kæmpede vel mod Venderne i en Aarrække, men tabte idelig og blev mest til Spot. De store Begivenheder, som forefaldt samtidig med Venderopstanden, har vel ogsaa draget Kong Svends Opmærksomhed i andre Retninger. I Efteraaret 1066 var jo Harald Haardraade faldet ved Stamfordbro, Hertug Vilhelm af Normandiet havde overvundet og fældet Seirherren Kong Harald og underlagt sig England.

Det maatte harme Kong Svend at se den danske Kongeslægts gamle Eie gaa over til de normanniske Hertuger, og tre Aar efter at Vilhelm havde erobret England, besluttede han at lade et Togt foretage derover. Det ligger udenfor vor Opgave at omtale dette nærmere. Der er kun een Efterretning i en normannisk Kilde, som fortjener Omtale i denne Sammenhæng. Orderic Vitalis beretter, at der blandt Kong Svends Hjælpere paa Toget 1069 var et vendisk Folk. „Ogsaa Leutitia havde sendt Hjælpetropper med. Her boede et talrigt Folkeslag, som holdt i Hedenskabets Vildfarelser endnu fornægtede den sande Gud; hildet i Uvidenhedens Fælde dyrkede det Odin, Thor og Frea og andre falske Guder, eller rettere Dæmoner. Dette Folk er kyndigt i den Kunst,

[1]) Adam III. 49, 50.

at krige til Lands og Vands, Svend havde ofte overvundet det og dets Konge og lagt det ind under sit Herredømme“ [1]).

Det klinger saa besynderligt, at et vendisk Folk skulde have haft Tro paa de nordiske Guder. Paa den anden Side giver Orderic dog ofte meget gode Efterretninger om Norden, og selv om her Noget skulde være forblandet eller misforstaaet, synes et bestemt Forhold at maatte ligge til Grund for hans Beretning.

Det første Punkt at opklare maa da være, hvad der forstaaes ved Leutitia.

Navnet nævnes første Gang i Aarbøgerne fra Quedlinburg [2]), altsaa i den senere Halvdel af det 10de Aarhundrede, og endvidere hos Thietmar (død 1018). Det er saaledes et Navn af yngre Oprindelse, der afløser Wilternavnet, selv om det spænder over et noget større Omraade. Dets Opstaaen maa vel skyldes en eller anden ny Sammenslutning mellem de omskiftelige Stammer, og karakteristisk nok siger Scholion 17 hos Adam, at man kalder disse Folk Wilzer eller Leutici paa Grund af deres Tapperhed; paa slaviske Sprog betyder *lút*, *ljút* den Stærke, Vilde [3]).

Adam regner 4 Folk herhen, Kizziner og Circipaner, Tholensener og Redarier. Men for at bestemme, hvorfra Svends Hjælpetropper kom, nødsages vi til at spørge, om

[1]) Orderic Vitalis 4. 5 (ed. Le Prevost II. 190 f., Scr. Rer. Germ. XX. 55): Adjuvabant eum Polenia, Frisia necne Saxonia. Leuticia quoque pro Anglicis opibus auxiliares turmas mittebat [1069]. In ea populosissima natio consistebat, quæ gentilitatis adhuc errore detenta verum Deum nesciebat; sed, ignorantiæ muscipulis illaqueata, Guodenen et Thurum Freamque aliosque falsos deos, immo dæmones, colebat. Hæc gens terra marique præliari perita erat, quam Suenus cum rege suo sæpe vicerat suæque ditioni subegerat.

[2]) Ann. Quedlinburgenses 789 (Scr. Rer. Germ. III. 39): gentem Vulzorum subegit, qui Lutici vocantur.

[3]) Schafarik, Slawische Alterthümer II. 565; Wigger, Mecklenburgische Annalen 114; Lönborg, Adam af Bremen 64 f.

ogsaa Øerne i Havet og endvidere Strækninger hinsides Oder regnes med til Liutitiernes Land?

At Rügen skulde være regnet herhen, derom haves vel intet Vidnesbyrd. Naar Saxo siger, at Absalon og Prins Christopher hjemsøgte „Rügen og de leutitiske Snævringer", synes Rügen snarest ikke regnet med til Leutitia, som derimod har omfattet det snævre Løb mellem Usedom og Wolgast. Netop Wolgasts Beboere betegner Saxo som Leutitii paa det eneste Sted, hvor han iøvrigt nævner dette Navn [1]).

At ogsaa Stammer Øst for Oder, saaledes til Ex. Beboerne af Wollin, skulde være indbefattede under Leutitier, haves der vel ikke Exempel paa. Men at vendiske Lande stode under Svends Herredømme, synes der ikke at være Grund til at betvivle — saaledes som ogsaa det følgende Stykke om Kong Erik Eiegods Tid vil vise. Venderne havde ganske vist ikke Tro paa de nordiske Guder, men det var ikke besynderligt, om Danske, der vare bosatte herovre, havde fra gammel Tid bevaret den hedenske Tro, som jo ligeledes havde holdt sig paa enkelte andre Yderpunkter af Danmark (Bleking, Bornholm) [2]).

---

11. Erik Eiegod.

I de sørgelige Aar under Kong Olufs Regering, da al Myndighed var slappet, var ogsaa Vendernes Dristighed paa Havet tiltaget. En Munk, Heribert, fra Klostret Brauweiler ved Køln, som o. 1092 sammen med flere Klosterbrødre var paa en Reise til et Kloster i Danmark, maatte paa Tilbage-

[1]) Saxo 807, 846.

[2]) Iøvrigt tillode Venderne ikke de Christne, som vare bosatte mellem dem, offentlig at bære deres Religion til Skue, se foran S. 29.

veien i ni Dage vente paa at blive sat over Havet, fordi Sørøvere gjorde det usikkert[1]). Paa denne Tid eller snarere i Begyndelsen af Kong Eriks Regering[2]) hændte det ogsaa, at Aute, Skjalm Hvides Broder, engang da han satte over fra Sjælland til Falster, blev overfaldet af Vender og i Kampen mistede Livet, da han hellere vilde dø end gaa i Fangenskab, hvilket — som Saxo siger — alle Danske anse for den tungeste Lod af alle. Skjalm Hvide traadte frem paa de mest besøgte Ting og hidsede Folket til at tage Hævn. Alene paa hans Tilskyndelse blev det besluttet, uden at man afventede Kongens Bestemmelse, at foretage et Straffetog. To Skaaninger, Alle og Herre, som vare gjorte fredløse for deres Misgjerningers Skyld, vare desuden søgte til Julin, alle Danskes sikre Tilflugtssted, hvor de ivrigt deltoge i de andre Borgeres Haandværk og hjemsøgte de danske Kyster med Plyndringer.

Det unge danske Mandskab drog afsted og indesluttede Julin, som maatte løskjøbe sig og udlevere alle de Sørøvere, som dér holdt til Huse. For nu at skræmme Enhver fra lignende Gjerninger lode Seirherrerne Forbryderne lide en

[1]) Vita Wolfhelmi c. 37 (Scr. Rer. Germ. XII. 195); H. Olrik, Konge og Præstestand I. 156.

[2]) Saxo 604: ea tempestate Sclavorum insolentia, diu Danicæ rei miseriis alita (quippe magis otiis Olavi provecta, quam ullis ejus negotiis retusa fuerat), piratica nostros acerrime lacessebat. Sed et Autonem quendam etc. Jørgensen, Nordiske Kirkes Grundlæggelse 798: „Kampen om Jomsborg er med Urette bleven henført til Erik Eiegods Tid; Saxe henfører den tydeligt nok til Olavs," hvilket H. Olrik, Knud Lavard 37, og Andre have godkjendt. Herimod kan dog bemærkes: 1. Saxo fortæller Begivenheden midt inde i Erik Eiegods Historie og ikke i Olafs. 2. Han anfører netop, hvorledes Olafs (forudgaaende) Regering havde gjort Ondet værre. 3. Saxo slutter Stykket med: nec semel quidem Ericus Sclavici roboris amplitudinem pressit et nervos debilitavit, sed iterum ac tertio effrenata gentis illius ingenia . . . . retudit, og tilknytter altsaa langt snarere det Skete til Eriks Tid, uagtet han hidtil ikke har nævnet hans Deltagelse i denne Kamp. Saaledes forekommer det mig høist tvivlsomt, om man kan sige, at Saxo henfører Toget til Olafs Tid. Det kan jo iøvrigt være sket, inden Erik kom til Landet eller under hans Fraværelse. Knytlingasaga c. 75 lader Vendernes Ulydighed begynde, medens Kong Erik er i Rom.

gruelig Straf. Efter at de vare bundne til Pæle, blev deres Underliv sprættet op og Tarmene vundne omkring Pælene, indtil de Martrede opgave Aanden. Saa haard en Straffemaade havde de Danske ellers ikke paa disse Tider; det synes derfor, som om de her have anvendt paa Venderne og dem, som havde gjort fælles Sag med dem, en af de grumme vendiske Straffe [1]).

Kong Erik Eiegod hjemsøgte paa gjentagne Togter Venden og nødte snart Angriberne til at standse deres Søreveri [2]). Saaledes fortæller Saxo, medens Knytlingasaga kan meddele, at Erik erhvervede sig Landsdele i Venden, som allerede havde ligget under Danmark paa Kong Svend Tveskjægs Tid. Sagaens Forfatter støtter sig til den Eriksdrapa, som Magnus Skeggjason digtede kort efter Kongens Død; dog har Sagaen mange Meddelelser, som ikke bekræftes af Skjaldens Vers, og som synes at bero paa en urigtig Tradition.

Her hedder det saaledes, at medens Erik var paa sin Reise til Rom, rykkede Keiseren med en Hær mod det Rige i Vindland, som de danske Konger længe havde besiddet dér, hærgede det og indsatte mange Høvdinger, af hvilke den mægtigste hed Bjørn. Han fik Bodil, en Halvsøster af Keiseren, til Ægte; hun var iøvrigt Datter af Thorgaut Fagerskind. Da nu Erik kom hjem, rustede han en stor

[1]) Helmold I. 52 nævner nemlig som Exempel paa Vendernes Grusomhed overfor de Christne: quanta enim mortium genera christicolis intulerint, relatu difficile est, cum his quidem viscera extorserint, palo circumducentes, hos cruci affixerint, irridentes signum redemptionis nostri. Wiesener, Geschichte der christlichen Kirche in Pommern zur Wendenzeit 19, peger paa, at altsaa de Danske ved Erobringen af Jomsborg var dem, som først anvendte den ovennævnte grumme Straffemaade. Det forekommer mig dog, at denne Tidsprioritet er tvivlsom; Helmold omhandler i I. 52 ganske vist Tiden 1131, men han giver en almindelig Skildring af Vendernes Karakter, og vi have andetstedsfra Vidnesbyrd om Vendernes Hang til Grusomhed, se foran S. 76, Wiesener l. c. 18 f.

[2]) Saxo 605. — Til et af disse Tog kan man maaske henføre, hvad Knytlingasaga c. 23 fortæller om en Søn af Svend Estridssön: Sigurðr, son Sveins konungs, fèll á Vindlandi.

Flaade og seilede med Hæren til Vindland. Krigerne opstilledes i en Slagorden med Tryne fremmest i Fylkingen. Alle strede tappert, først og fremmest Erik, saa at Seiren blev de Danskes. De Slagne flygtede til Borge og Volde, men ogsaa disse bleve tagne, og saaledes var enhver Modstand brudt. Venderne maatte underkaste sig og betale store Bøder, medens et umaadeligt Bytte tilfaldt de danske Krigere. Blandt de Utallige, som vare faldne i Kampen, var Bjørn, hvis Enke Kong Erik ægtede (c. 76, 78). Sagaen angiver som Stedet for disse Kampe og Erobringer kun Vendland uden nogen nærmere Bestemmelse af Egnen. Det er Keiser Henrik, som har begaaet Uret mod Erik og derved foranlediget Toget, men iøvrigt nævnes hverken Keiseren eller Sachserne i Beretningen om Kampene eller i Versene; her tales kun om Vender og Hedninger.

Det forekommer mig nu, at Fortællingen om Keiseren, Bodil og Bjørn helt maa fjernes fra Beretningen, da den dels er vitterlig urigtig, dels ikke kan vedkomme Kampene i Venden.

Tilbage bliver da Fortællingen om, at Erik har bestaaet Kampe i Venden og underlagt sig Besiddelser, over hvilke de Danske fra gammel Tid havde haft Ret. Der staar i Markus' Vers, at Fyrsten atter tog det Vælde, som Svend bestandig havde haft, og Sagatexten opfatter det saaledes, at „Kongen erklærede det for sin arvtagne Jord, som Danekonger havde eiet i Vendland, siden Kong Svend Tveskjæg lagde det under sig.“ Det er imidlertid et Spørgsmaal, om der ved Svend i Verset tænkes paa Svend Haraldssøn og ikke snarere paa Svend Estridssøn.

Man kan ikke heller slutte Noget om Stedet deraf, at Sagaen siger, at Erik, inden han fra Venden foer hjem, først seilede til Øland. Sagaen paaberaaber sig her Markus' Vers, hvori der imidlertid staar:

hilmir lauk við hernað ólman
hauðr Eydana skjaldborg rauðri;

i hvert Fald staar her Intet om Øland.

A. D. Jørgensen[1]) har villet henføre Scenen dels til Rügen, dels til Wagrien, idet han tænker sig, at to Togter ere blevne blandede sammen. Der siges nemlig, at en Ø bliver erobret, og vi vide, at Rügen blev paa den Tid for første Gang lagt under Danmark. Andre af Kampene maa være foregaaede i Wagrien, det hedder nemlig, at Hedningehæren vilde ud af den gamle Borg (úr porti gömlu)[2]), hvorved maa tænkes paa Oldenburg (Starigard). Hertil er nu at bemærke, at det næppe kan siges, at Versene omhandle en Ø; dernæst betyder *port* paa Oldnordisk Port og ikke Borg (jfr. Vigfussons og Fritzners Ordbøger), saa at der næppe foreligger en saadan Navnehentydning, som Jørgensen formoder.

Nei, af den hele Skildring, Seiladsen over Havet osv. maa vi snarest tænke paa Rügen og den tilhørende Del af Fastlandet. Og at Rügen blev skatskyldig paa denne Tid, er sikkert nok; Skjalm Hvide, der var sat til Jarl over Sjælland, havde tillige denne Ø under sin Magt[3]).

[1]) Den nordiske Kirkes Grundlæggelse 818 f., Tillæg 76 f.
[2]) Knytlingasaga c. 76 S. 305.
[3]) Saxo 609.

FJERDE AFSNIT.

Knud Lavards og Borgerkrigenes Tidsalder.

12. Forhold til Venden paa Kong Niels' Tid.

Ved det 11te Aarhundredes Udgang foregik der en Forandring i de vestlige Venders Stilling, som bebudede en ny Tid. Siden hint Sorgens Aar 1066 havde al Christendom i Venden ligget nede; om der end rundt om i Landet fandtes Christne, levede de halvt skjult, og Bispesæderne stode tomme.

Henrik, Godskalks Søn, havde opholdt sig i Danmark, men naturligvis holdt han Øie med Tilstandene i sit gamle Hjemland, og da nu Erik Eiegods Magt stadig voxede, ogsaa over Venderne, medens paa den anden Side Cruto, der kort efter Oprøret var bleven Abodriternes Fyrste [1]), begyndte at blive gammel, besluttede Henrik at forsøge paa igjen at faa Land i Venden. Med en Styrke af danske og vendiske Skibe

[1]) Flere Forfattere gjøre Cruto til en Røbo, saaledes endnu Lönborg, Adam af Bremen 102, som udtaler, at det „otvifvelaktigt" fremgaar af Adams Ord. Jeg kan slet ikke finde, hvad dette skulde bygges paa; hverken Adam III. 50 eller Helmold I. 25—26 nævne det. Fock, Rügensch-Pommersche Geschichten I. 4, siger da ogsaa: en senere Tradition gjør ham uden sikker Grund til en Rugianer. Wendt, Germanisierung der Länder östlich der Elbe II. 15: Crutonerne vare ikke Rujanere, deres Hjem var i det østlige Wagrien ved Aldenburg, hvor endnu 1150 Rochel de semine Crutonis var princeps terræ (Helmold I. 69 S. 138).

anfaldt han Aldenburg og hele Kystlandet og tog en stor Del Bytte; efter et andet og tredie Tog bleve Venderne rundtom saa forfærdede, at Cruto selv indbød Henrik til Forhandlinger om Fred og derpaa tilstod ham et Landomraade, hvor han kunde bosætte sig. Imidlertid bar han Svig i Sind mod den tapre, krigerske Mand, som han ikke kunde overvinde ved Magt. Henrik havde dog fundet en skjult Forbundsfælle i Crutos egen Hustru Slavina, som var kjed af sin aldrende Ægtefælle og flere Gange lod Henrik advare. Da hun gjerne ønskede Henrik til Mand, fik hun ham til at indbyde Cruto til et Gilde, og her nedhuggede en Dansk ham med en Øxe. Henrik bemægtigede sig de abodritiske Borge, ægtede Slavina og tog saaledes sit Arveland i Besiddelse[1]).

Det var dog endnu kun i Wagrien og de tilgrænsende Egne med gl. Lübeck som Midtpunkt, at hans Magt stod fast; her havde han ogsaa styrket sig ved Forbund med Holsterne, der glædede sig over, at deres gamle Fjende Cruto var ryddet af Veien. Det lykkedes ham med Hjælp af dem og af Hertug Magnus at undertvinge de østlige og sydlige Naboer, saa at hans Magt strakte sig ikke blot ud over de Lande, hans Fader havde besiddet, men over alle Stammer helt hen til Oder og langs Havkysten[2]).

Saaledes som Forholdene udviklede sig i Venden, kunde Danmark have draget Nytte deraf, men paa Grund af Kong Niels' Gjerrighed blev Resultatet helt modsat. Kongen vilde ikke udlevere sin Søstersøn Henrik hans Mødrenearv, og derfor lod denne Egnene ved Danmarks Sydgrænse lige til Slien hærge.

Der maatte sættes Bom for disse Voldsgjerninger, og de Danske forberedte et stort Togt. Niels lod Flaaden udbyde og seilede med den til Lütjenburg i Wagrien, hvorhen ogsaa

[1]) Helmold I. 34.

[2]) Helmold I. 34, 36.

Elif, Jarlen i Hedeby, skulde føre Rytterskarerne ad Landveien. Henrik havde imidlertid bestukket Elif, der svigtede sit Hverv, saa at de Danske, da de landede, intet Rytteri forefandt. Til Gjengjæld omsværmedes de af de altid som Rytterfolk dygtige Vender, der angrebe dem snart fra Fronten, snart fra Siden, trættede og tirrede dem ved under en Regn af Kastespyd at styrte sig over dem, men saa vende sig som til Flugt og, naar de Danske forfulgte dem, atter gjøre Angreb. Mattet og svækket søgte omsider Hæren fra Stranden op til en Bakke, hvor den bedre kunde værne sig. Men sørgelig var deres Stilling. De havde nu Vished for, at Rytteriet fra Slesvig ikke vilde ankomme; forgjæves speidede de efter den skaanske Del af Flaaden, hvis Overfart Stormveir havde hindret.

Den næste Dag gik de Danske atter ned paa Sletten og kæmpede haardt og tappert mod Venderne, men uden Held. Begge Erik Eiegods Sønner bleve alvorligt saarede, Harald Kesje maatte bæres ud af Kampen paa et Skjold, Knud Lavard segnede om og maatte have været ladt i Stikken, om ikke en af hans Krigere listigt havde styrtet en Vender af Hesten, paa hvilken han nu kunde sætte Knud og saaledes føre ham bort. Det var med sorgfuldt Sind og svindende Haab, at de Danske atter om Aftenen søgte tilbage til deres Høi; end ikke af Mad og Drikke fandtes der nok til at stille deres legemlige Trang. Kun til Guds Bistand turde de nu slaa Lid, og til ham opsendte de deres brændende Bøn. Da næste Morgen Kampen skulde begynde paany — det var Dagen før St. Laurentius (den 9de August) — lovede de Gud, at de for Fremtiden vilde faste paa denne Dag, paa Dagen før Allehelgensdag og paa Langfredag[1]). Derpaa gik de i mindre

[1]) Flere have misforstaaet Saxos Ord (Side 620): postera vero die, qua Laurentianæ vigiliæ sacra recolebantur, divinam potentiam nullo melius quam frugalitatis voto propitiandam rati, concione lugubriter habita, lucem, qua vel privatum Laurentii vel publicum Sanctorum solenne præcurrimus, sive quam divinæ passionis memoriæ dedicare consuevimus, annuo temporum

Afdelinger ned mod Stranden og havde den Glæde at møde Skaaningerne, som endelig vare ankomne og fik det Hverv at dække Tilbagetoget. Men Ulykkernes Række var dog ikke til Ende, thi da Krigerne naaede et Engdrag, vare Mange saa ivrige efter at komme frem, at de søgte at gaa tværs over det, men bleve kun hængende i Sumpen og dræbtes ynkeligt som Kvæg. Resterne af Hæren naaede med Møie Skibene og seilede bort under Vendernes Seirsraab.

Efter dette Nederlag maatte Kong Niels faa Øie for, at der maatte tages fat paa Landets Forsvar med Kraft. Elif blev afsat og haardt straffet, og da Niels' Brodersøn, den ikke 20-aarige Knud, der brændte efter Bedrift, bad ham om at faa Grænseforsvaret overdraget og tillige understøttede sin Bøn med Tilbud om at afstaa en Del af sin Fædrenearv, blev Jarledømmet i Hedeby betroet ham.

Knud havde saa meget mere Grund til at optage Kampen med de vendiske Sørøvere, som han selv havde lidt Overlast af dem. Engang da han førte det kostbare Gods, som Skjalm Hvide havde opbevaret for ham under hans Ophold i Sachsen,

volumine repetitam ab omni Danica ætate continentissima jejunii religione excolendam promittunt.

Disse Ord synes ikke at kunne misforstaaes. De Danske love at faste hvert Aar paa denne Dag — altsaa den 9de August, Dagen før St. Laurentius — paa Dagen før Allehelgensdag og paa Langfredag. Saaledes gjengiver ogsaa L. Giesebrecht, Wendische Geschichten II. 197, Stedet, ligesaa Ræder, Svend Estridsen 436. Suhm, Historie af Danmark V. 201, angiver Fastetiderne rigtigt, kun har han urigtigt 10de August. H. Olrik, Knud Lavard 81, lader Løftet være aflagt og den sidste Kamp holdt „Laurentius' Dag 9de August", og hvad Fastetiderne angaar, synes det ikke bemærket, at det i de to Tilfælde er Vigilien, som skal overholdes. Dette er ogsaa misforstaaet i Winkel Horns Oversættelse II. 58. — Olrik tilføier: „Senere lod Andreas Sunesøn i Estland (1219) Stormændene sværge, at Laurentiusfasten skulde overholdes (S. R. D. I. 182)." Ogsaa her er Tale om Vigilien og dernæst om en Faste paa Vand og Brød: ut pueri duodennes et supra vigilia b. Laurentii jejunarent in pane et aqua in perpetuum, si victoriam obtinerent.

Ordene ab omni Danica ætate bør vel oversættes ved: til evig Tid i Danmark (jfr. dog Saxo S. 969).

fra Sjælland over til Fyen, blev han overfaldet af Vender, og hellere end at lade Kostbarhederne komme i deres Vold, sænkede han dem i Bølgerne [1]).

Men først og fremmest gjaldt det om at holde Abodriterfyrsten Stangen. Knud sendte Mænd til Henrik med Tilbud om Fred, hvis han vilde give Erstatning for, hvad han havde røvet i Jylland, men Henrik vilde hverken holde Fred eller opgive Fordringen om at faa sin Mødrenearv. Saa undsagde Knud sin Fætter og viste sig derpaa saa pludselig foran hans Borg, at Henrik hovedkulds maatte flygte og Knud uhindret kunde ødelægge Borgen og plyndre Egnen. Dette var kun en Begyndelse; snart strakte Knuds Hærgetog sig vidt over de abodritiske Lande, hvis Kyster ligeledes bleve hjemsøgte; Henrik maatte faa Agtelse for sin Fætters Krigskunst og Tapperhed. Imidlertid tiltalte det næppe Hertug Lothar af Sachen, hos hvem Knud jo tidligere havde opholdt sig en Tid, at de Danske vandt saa stor Magt over hans Forbundsfælle. Knud var derfor tilbøielig til at indgaa Forlig, og det lykkedes ham at bringe et saadant i Stand. Henrik fik Værdien af sin Moders Eiendomme udbetalt, medens disse tilfaldt Kong Niels. Fra nu af vare Knud og Henrik gode Venner og Forbundsfæller.

Ved Henriks Død i Aaret 1127 arvede hans to Sønner Zwentopolk og Knud hans Lande. De forligtes slet og bleve begge myrdede, snart efter ogsaa Zwentopolks Søn Zwinike (Sveinke). Da Landet syntes nu at være herreløst, drog Knud Lavard til Hertug Lothar og fik af ham Fyrstemagten over Abodriterne overdraget imod at betale en større Indfæstning. Saaledes var det danske Riges Hertug tillige bleven Abodriternes *Knes*, Fyrste, og ligesom den kraftige og velsindede, danske Hersker er bleven modtaget med Tilfredshed af det vendiske Folk, saaledes har han utvivlsomt taget fat med Klogskab paa de nye Opgaver. Ogsaa for den

[1]) Saxo 622 f.

christne Sag oprandt der nu bedre Tider. Henrik og hans Sønner havde vel været christne, men kun udrettet lidet overfor det hedenske Folk; nu søgte Knud ved at tage sig af Kirker og Præster at fremme Missionen.

For Danmarks Forsvar mod Venderne har det sikkert haft en stor Betydning, at Knud, som var hele Landets Hertug og Forsvarer og havde Herredømme over flere af de sydlige Øer, nu tillige var Fyrste over det store vendiske Kystland. Der kom langt større Sikkerhed over Østersøens Vande til Gavn for de fredelige Erhverv. Derimod var Rügen paa disse Tider tabt for de Danske; den krigerske Befolkning svarede næppe længer Danmarks Konge nogen Tribut. Efter at Røboerne paa Fyrst Henriks Tid havde hærget Abodriterlandet, var denne paa et Hævntog draget til Øen og havde taget Skat af den, men et senere Tog, som han foretog i Forening med Hertug Lothar, faldt uheldigt ud[1]). Saaledes hævdede Røboerne deres Uafhængighed. Et karakteristisk Vidnesbyrd om, hvorledes de Danskes Ret til Øen dog blev anerkjendt af Fremmede, ligger deri, at Biskop Otto af Bamberg ikke fandt sig berettiget til at udstrække sin Missionsvirksomhed i Pommern ogsaa til denne Ø, forinden han havde erhvervet Ærkebisp Assers Tilladelse hertil; denne skød sig atter ind under, at Kong Niels og hans Raadgivere først maatte høres[2]).

Iøvrigt foretog Kong Niels paa denne Tid et Vendertog af en egen Art. Han havde faaet sin Søn Magnus trolovet med en Datter af Hertug Boleslav af Polen[3]) og samtidig tilsagt denne Bistand ved et Angreb paa Fyrst Vratislav af Pommern. De Danske indesluttede Byen Usedom, som maatte bortkjøbe Beleirerne med Penge, senere droge de til Julin, hvor Polakkerne stødte til og Byen derfor hurtigt maatte overgive sig. Derpaa seilede de Danske hjem og tog Magnus'

[1]) Helmold I. 38.
[2]) Ebbo III. 23, Herbord III. 30.
[3]) Se foran S. 65.

Brud med sig. Ved en Sammenkomst med Vratislav havde iøvrigt Niels imod givet Leide villet tage denne til Fange, hvilket Knud Lavard dog fik forhindret [1]).

Her er kun givet et kort Omrids af Knud Lavards Historie, som der ikke vil være Grund til i denne Sammenhæng at behandle udførligt [2]). Desværre var der en Tvetydighed i hans Stilling under to Herrer, som kunde blive skjæbnesvanger; den Misundelse, som hans Anseelse, Talent og Lykke havde vakt, fik efter Margrethe Fredkullas Død frit Raaderum, og saaledes blev Knuds Livsbane tidligt afskaaret. Knud Lavard myrdedes den 7 Januar 1131, og dermed ophørte de Danskes Herredømme over Abodriterne. En langt større Ulykke var det dog, at fra nu af Venderne gjorde sig til Havets Herrer og hjemsøgte med Rov og endeløs Plyndring de danske Kyster, som under Borgerkrigene laa hen uden Forsvar.

Da det vil være af Vigtighed for Opfattelsen af Tilstandene paa Kong Niels' og Knud Lavards Tid at fastslaa Begivenhedernes Tidsfølge, hvorom meget afvigende Anskuelser ere fremsatte, vil jeg her fremsætte følgende kronologiske Bestemmelser.

Som bekjendt var Margrethe Fredkullas Død afgjørende for Knud Lavards Skjæbne; det er derfor vel værdt at vide, naar den indtraf. Men netop her lyder Angivelsen hos nyere Forfattere meget forskjelligt; A. D. Jørgensen sætter i Henhold til Opgivelsen i en Aarbog hendes Død til 1117, medens man tidligere betragtede den som indtruffet en halv Snes Aar senere.

Det vil for at faa Klarhed herom for det Første blive nødvendigt at bestemme Forholdet mellem Knud Lavards og Magnus Nielssøns Alder. Niels ægtede Margrethe ikke længe efter, at han var bleven Konge (1104), og de havde to Børn. Inge, den ældst fødte, der omkom som Barn ved et Ulykkestilfælde, kan være født 1105, Magnus næppe før 1106. Knud var født 1096, og der var saaledes en Aldersforskjel imellem dem af 10 Aar.

[1]) Saxo 628 f.

[2]) Her kan henvises til den grundige og oplysende Monografi af H. Olrik, Knud Lavards Liv og Gærning.

Hvis nu Margrethe er død allerede 1117, har Magnus paa den Tid været 11 Aar gammel, Knud 21. Baade Saxo og Vita Kanuti ducis have smukt skildret hendes Dødsleie, hvorledes hun, som altid havde søgt at dæmpe de unge Menneskers (Saxo: juvenes) opblussende Sind, kaldte Knud til sig og bad ham love at overholde Freden imellem dem[1], hvilket han ogsaa tilsvor hende. Margrethe døde da rolig, men med hendes Død — siger Saxo — syntes Magnus og hans Fætter i deres ungdommelige Misundelse og Utaalmodighed (juvenilis invidiæ fluctus . . . juventutis impatientia. Saxo 632) at have faaet ligesom Tilladelse til at sætte Udaaden i Værk. Ordene juvenis og juventus passe jo dog aabenbart ikke paa en 11-aarig Dreng; lige saa lidt passer det paa en Dreng, hvad Saxo fortæller umiddelbart før Dronningens Død, at Magnus foretog et Tog til Øland (S. 630): det antydes endvidere, at der allerede da havde samlet sig omkring Magnus en Kreds af Avindsmænd mod Knud (S. 631). Naar Vita (lectio 2) lader Knud og Magnus allerede paa dette Tidspunkt være amici et socii, forudsætter det jo aabenbart ogsaa, at Magnus var kommen til Skjelsaar og Alder[2].

A. D. Jørgensen[3] og H. Olrik[4] have imidlertid forment, at man ikke tør forkaste en saa bestemt Aarsangivelse som den i den yngre Nestvedaarbog[5], der sætter Margrethes Død til 1117.

Denne Aarbog, der gaar til 1300, har imidlertid ikke en saadan Vægt, at den kan have nogen afgjørende Betydning i dette Spørgsmaal. Af dens 7 Aarsangivelser i Tiden efter Svend Estridssøns Død indtil 1100 ere de 6 urigtige, nogle af dem høist feilfulde; i det 12te Aarhundrede har den urigtigt, at Knud Lavard dræbtes 1130 [læs 1131], Erik Emune 1139 [1137], at Erik Lam døde 1147 [1146], Svend Erikssøn 1158 [1157], at Valdemar drog til Keiseren 1163 [1162]. Der bliver saa for dette Tidsrum et Par Aarstal tilbage, som ere rigtige, et Par andre, som maaske ere det. Aabenbart er der ikke nogen Anledning til at stole paa denne Aarbogs Aarstal.

[1]) Af Hensyn til Bogstavrimet bruger Vita det poetiske Udtryk: cum sis mensibus et moribus filio meo Magno maturior.

[2]) Scr. Rer. Germ. XXIX. 12 f.

[3]) Nordiske Kirkes Grundlæggelse 837.

[4]) Knud Lavard 207.

[5]) Langebek, Scriptores I. 369, Scr. Rer. Germ. XXIX. 219.

Endnu maa Følgende erindres. Vi vide, at Kong Niels efter Margrethes Død ægtede Ulfhild, en Datter af Nordmanden Hakon Finsson. Hun havde været gift med Inge Halstenssøn, Sveriges Konge, der døde o. 1125. Paa de Tider sad man ikke mange Aar Enkemand, og det er lidet sandsynligt, at Niels først 8—9 Aar efter Margrethes Død skulde have taget sig Hustru paany. Margrethes Død synes saaledes indtruffet i Slutningen af 1120erne.

Man har tvistet, om Henrik døde 1119 eller 1127, idet begge Dele formentlig lod sig udlede af Helmolds Fortællinger. L. Giesebrecht, Wendische Geschichten II. 112, antager det første Aar, idet han støtter sig til Kronologien i den hellige Vicelins Historie, saaledes som Helmold fortæller den. Forinden de fem Aar, Vicelin virkede som Bisp (fra 1149 til hans Død 1154), skal han have levet 30 Aar i Holsten, og han kom først til dette Land efter Henriks Død, der altsaa maa være indtruffet o. 1119 (Helmold I. 69, 78).

Imidlertid beretter Helmold et andet Sted i sin Krønike (I. 46), at Vicelin blev præsteviet af Ærkebisp Norbert i Magdeburg, derpaa af Fyrst Henrik fik Tilladelse til at missionere blandt Slaverne, men kort efter modtog Underretningen om Henriks Død. Da nu Norbert kom som Ærkebisp til Magdeburg 18 Juli 1126, føres man til Aaret 1127 som Tiden for Henriks Død (Dødsdagen, 22 Marts, kjender man fra Dødebogen i Lüneburg). Dette bekræftes ogsaa af et Brev fra Vicelin, hvori han skriver: viginti quippe et tribus annis ante hujus [scil. episcopalis] nominis adeptionem .... enisus. I 23 Aar før sin Vielse (25 September 1149) har han virket; altsaa maa han være kommen til Holsten om Efteraaret 1126, hvilket jo stemmer meget vel med Helmolds ovenanførte Beretning [1]).

Den saakaldte Kalmarleding eller Kongerne Sigurd Jorsalfars og Niels' Tog til Smaaland foregik i Følge Sigurd Jorsalfars Saga c. 38, Snorre c. 28, Ágrip c. 49 Sommeren før det store Mørke [2]). Dette var Solformørkelsen den 11 August 1124, og

[1]) Jfr. herom Breska i Zeitschrift d. Vereins f. Lübeckische Geschichte IV. 5, 62 f.

[2]) Snorre, ed. Jónsson c. 24 (S. 298): þat var sumri fyrr en myrkr it mikla. Ágrip c. 49: sía leiþangr var sumpri fyr en myrcr et micla.

Toget har altsaa fundet Sted i Aaret 1123 om Sommeren. Saaledes bestemmes Tiden af Munch (II. 671), ligesaa af Ræder (Svend Estridsen 449). A. D. Jørgensen, Den nordiske Kirkes Grundlæggelse 854, siger, at Toget vel maa være foregaaet den samme Sommer 1124. Olrik, Knud Lavard 175, vil ikke vælge mellem de to Angivelser. Det forekommer mig dog utvivlsomt, at Sagaerne maa sigte til Aaret før Solformørkelsen. 1. Sagaen har fulgt den sædvanlige Betegnelsesmaade og vilde næppe sige om et Tog, som skete om Sommeren 1124, at det fandt Sted Sommeren før Formørkelsen, derimod i den Sommer, da Formørkelsen var. Dette vilde man have sagt, selv om Toget kun havde strakt sig noget ind paa Sommeren. 2. Toget maa jo have været til Ende før Solformørkelsen; men man kan vanskeligt tro, at det, hvis det udførtes samme Sommer, skulde have været sluttet inden den 11te August. 3. Overtroen vilde sandsynligvis have knyttet en vis Forbindelse mellem Formørkelsen og Toget, dersom dette havde fundet Sted samme Aar.

— ——

13. Plyndringen af Konghelle 1135.

Venderne vare Røvere paa den aabne Sø, og de øvede Strandhug; efterhaanden som de bleve dristigere, trængte de længere ind i Landet, derimod synes de kun sjælden at have vendt sig mod Kjøbstæderne.

Allerede derfor vilde en Efterretning om, at de skulde have plyndret Roeskilde 1133, saaledes som man ser angivet, vække Opmærksomhed. Det vil ved en nærmere Undersøgelse vise sig, at Beretningen derom beror paa en Misforstaaelse.

Harald Kesje havde, som bekjendt, bygget sig en Borg Haraldsborg udenfor Roeskilde, og efter at han havde svigtet sin tidligere Forbundsfælle, Halvbroderen Erik (Emune), besluttede denne sig til at beleire og indtage hans Borg.

Nogle Tydske, som havde bosat sig i Roeskilde, byggede Blider for Erik, og Harald følte sig saa usikker, at han flygtede bort ved Nattetid. Borgen blev nu taget og jævnet med Jorden [1]). Ikke længe efter stævnede imidlertid Kong Niels til Sjælland og slog Erik ved Værebro, saa at han maatte flygte til Norge; Niels besatte derpaa Roeskilde og lod Byen plyndre 1133. Harald Kesje hævnede sig grumt paa de Tydskere, som havde hjulpet med ved Beleiringen af hans Borg; ogsaa Magnus deltog i disse Lemlæstelser [2]).

Dette maatte imidlertid bringe Danmark i stor Fare, idet Keiser Lothar ikke vilde taale saadan Ufærd mod hans Landsmænd; Niels og hans Søn maatte kjøbe sig Fred paa haarde Vilkaar [3]).

Denne Plyndring af Roeskilde blev saaledes en vigtig politisk Begivenhed, og man kan forstaa, at flere Aarbøger fortælle ved Aaret 1133 eller 1134 „Roeskilde plyndredes“ [4]). Lundeaarbogen og ligeledes en Del andre Aarbøger, som forefandt hin Optegnelse i deres Forlæg, have imidlertid ikke forstaaet den og derfor gjengivet den saaledes med Tanken paa de mange Venderplyndringer: Roeskilde blev plyndret af Venderne [5]). Det siger sig selv, at dette er en

[1]) Saxo 649 ff.

[2]) Roeskildeanonymen (Langebek, Scriptores I 381; Scr. Rer. Germ. XXIX. 24): Nicolaus victor existens Roskildiam devastavit. Olrik, Knud Lavard 257 ff., Bernhardi, Lothar v. Supplinburg 538 f.

[3]) Ann. Erphesfurd. (Scr. Rer. Germ. VI. 539), Ann. Hildesh. (III. 116).

[4]) Valdemarskrøniken og Vidskølaarbogen 1134: Roskildis depopulata est, derpaa ved 1135 Fotevigkampen (Langebek. Scriptores III. 260, IV. 225, Scr. Rer. Germ. XXIX. 177), Dansk-Svenske Aarbog 1134, Fotevig 1132 (Langebek II. 166, Scr. Rer. Germ. 184), Nestvedaarbogen 1134, Fotevig 1135 (Langebek IV. 287, Scr. Rer. Germ. 181), Større Nestvedaarbog 1133, Fotevig 1134 (Langebek I. 369, Scr. Rer. Germ. 219).

[5]) Ann. Lund. (Scr. Rer. Germ XXIX. 204): 1135 Roskyldis devastata est a Sclavis; jfr. Langebek. Scriptores I. 252, 388, II. 434, IV. 282. Waitz udtaler i Neues Archiv f. ältere deutsche Geschichtskunde XII. 28: fordi man ved Ødelæggelsen af en By paa den Tid altid snarest tænkte paa Slaverne. — Olrik, Knud Lavard 260, siger: faa Aar efter Knuds Død »begyndte Venderne atter deres ødelæggende Tog og hærjede Roskilde, medens

Misforstaaelse. Hvis en saadan Venderplyndring havde fundet Sted, vilde Saxo, Roskildeanonymen og andre Kilder have nævnet den; derimod er det forstaaeligt, at hine Kilder, der ere mange Slægtled yngre, have taget feil i Opfattelsen af, hvem der var Gjerningsmændene.

Men lige saa urigtigt er det, naar flere islandske Aarbøger lade Erik Emune efter Fotevigslaget plyndre Roeskilde, eller naar Knytlingasaga lader denne Plyndring foregaa inden det store Fotevigslag efter et første Slag ved Fotevig, som Kongerne „eller deres Mænd" kæmpede[1]). Her viser det sig klart, hvorledes den knappe Aarbogsoptegnelse har foraarsaget Tydninger og Gjætninger af al Art. Erik Emune vilde naturligvis aldrig have ødelagt Roeskilde, der havde været ham tro, omend Borgen udenfor Byen (Haraldsborg) havde gjort ham Modstand[2]).

Uagtet saaledes denne Plyndring af Danmarks Hovedby maa udgaa af Vendernes Gjerninger, er det ikke desto mindre vist, at de netop i disse Aar foretoge et dristigt anlagt Tog til en af Norges vigtigste Byer.

Konghelle, der laa ved en Arm af Gøtaelven, havde ved Sigurd Jorsalfars Bestræbelser hævet sig op til at være Norges mest blomstrende Stad, og Rygtet om dens store Opkomst lokkede Venderne til et Togt mod Byen, tilmed synes Harald Gille som Erik Emunes Forbundsfælle at have kæmpet i de danske Farvande mod vendiske Sørøvere[3]).

Der kunde i Foraaret 1135 i Konghelle iagttages mærkelige Forvarsler, idet i April Maaned Hundene en Nat bleve

Kong Niels med Skamme maatte flygte derfra (i Begyndelsen af 1134)‹. Den sidste Angivelse om Niels' Flugt støtter sig til Udgaven af Annales Essenbecenses hos Langebek, Scriptores II. 521. Udgaven er imidlertid urigtig, og Kilden foreligger nu i en bedre Udgave i Scr. Rer. Germ. XXIX. 224, hvor Sætningen om Niels' Flugt staar paa sin rette Plads ved Fotevigslaget. Se ogsaa Langebek II. 434, Scr. Rer. Germ. XXIX. 235.

[1]) Islandske Annaler, ved G. Storm IV, VIII; Knytlingasaga c. 95.

[2]) F. Jónsson, Knytlingasaga 27, siger derfor med Urette, at Sagaens Fortælling om, at Erik skulde have plyndret Roeskilde, er rigtig.

[3]) Jfr. Munch, Norske Folks Historie II. 761.

rasende og foer ud af Gaardene, de bed Mennesker og Kvæg og alle de bidte bleve som rasende. Dette varede ved igjennem en Maaned, og Borgerne bleve saa forfærdede, at Mange af dem flyttede ud paa Landet eller til andre Kjøbstæder; man kunde ikke forstaa, hvad det vel kunde bringe Varsel om[1]). Ikke længe efter kom der Bud fra Kong Erik og Ærkebisp Asser til Stadens Borgere om, at de maatte tage sig i Agt, da Venderne havde en stor Hær ude og hærgede viden om paa de Christne[2]).

Bymændene lagde imidlertid liden Vægt derpaa og bleve, efterhaanden som Sommeren skred frem, stadig mere sorgløse. Da styrede pludselig St. Laurentii Dag (10de August) en Flaade paa 300 Skibe, hvert med 44 Mand og 2 Heste ombord, frem mod Byen.

Anføreren for denne Flaade var Hertug Ratibor af Pommern. Denne havde efterfulgt sin Broder Vratislav (jfr. foran S. 89), der havde været venlig stemt mod Christendommen, og Ratibor synes i Virkeligheden at have haft samme Sindelag, men vovede dog ikke at erklære sig offentlig for christen, saalænge saa Mange af hans Undersaatter endnu vare Hedninger. Han havde som Medanførere sin Søstersøn Dunimiz og en Høvding Unibor. Borgerne havde spærret Hovedindseilingen til Byen med Pæle, men der fandtes dengang en anden, smal Arm af Elven, for hvilken man ikke havde lukket, idet man formentlig ansaa Seiladsen for altfor besværlig i det snævre og grundede Løb. Efter at have lettet sig for de 600 Ryttere roede Skibene sig opad denne Arm til Byen.

Byfolkene vare i Kirke til Høimesse, da det forfærdelige Budskab bragtes, at en stor Flaade nærmede sig Byen og at en Rytterskare kom over Brataasen. Venderne gav sig

[1]) Hos Tydskerne var »Hunde« det gængse Haansord om Venderne (Hauck, Kirchengeschichte Deutschlands III. 89); maaske har denne Betegnelse senere kunnet tjene ved Udlægningen af Forvarslet.

[2]) Snorre, Magnus den Blindes Saga c. 9—11.

straks i Kamp med 9 Østfarerskibe, som laa i Havnen, men Kjøbmændene forsvarede sig kraftigt, og Bymændene hjalp dem, saa at Venderne endog skulle have mistet halvandet Hundrede Skibe med deres Mandskab. Endelig gjorde dog deres store Tal Udslaget, og efter at have udplyndret baade Fartøier og Huse lode de dem gaa op i Luer. Borgerne havde imidlertid trukket sig tilbage til Kastellet, og om dette stod den sidste lange Kamp. Nordmændene forsvarede sig med største Tapperhed og grebe til Stene og Kjæppe, efter at Vaabnene vare opbrugte. Ratibor havde hele Tiden holdt sig borte fra Kampen; han gjorde nu, da begge Parter syntes trætte af Striden, de Beleirede det Tilbud, at de mod at overgive Kastellet skulde faa fri Bortgang med Vaaben, Klæder og Alt, hvad de selv kunde bære. Herpaa gik Nordmændene ind, men Venderne overholdt saa lidt deres Tilsagn, at de toge Alle til Fange, hvem de ikke dræbte, og røvede alt Godset til Skibene. Saaledes seilede de bort med talrige Fanger og stort Bytte. Mange af de Fangne forbleve i lang Tid i Vendland, medens Andre udløstes; men Konghelle fik aldrig senere en Blomstring som den, den havde haft før Vendertoget[1]).

Aaret efter forsøgte Kong Erik Emune at gjøre Gjengjæld i Venden. Han seilede med en Flaade paa 1100 Skibe, der førte 4 Heste paa hvert Fartøi, over til Rügen og efter at have sat en Hærdeling til at vogte den Landtange, som forbinder Halvøen, hvorpaa Arkona ligger, med den øvrige Ø, angreb han Borgen. Ved at afskære de Beleirede fra den Brønd, der skaffede dem Drikkevand, bragte han dem i saa haardt Betryk, at de lovede at underkaste sig og stillede Gidsler; de skulde lade sig døbe, men dog maatte Træbilledet af Svantevit ikke tilintetgjøres. Næppe var imidlertid den danske Flaade afseilet, førend Røboerne fordreve Bispen og

[1]) Jfr. Munch, Norske Folks Historie II. 768 ff.

Præsterne, som skulde virke mellem dem, og optoge deres Hedenskab paany [1]).

Saaledes havde Toget været unyttigt og kun bidraget til at nedbryde Kong Eriks Anseelse. Han blev dræbt af Sorte Ploug 1137, og hans Efterfølger Erik Lam, der i sin Ungdom havde vist sig som en tapper Kriger, var nu saa kraftløs i Kampen mod Venderne, at om blot en enkelt Mand eller Madsvendene raadede til at hæve Ledingen og drage hjem, var Kongen strax beredt hertil. Under disse Forhold æggedes Venderne kun yderligere til at hjemsøge den danske Konges Lande [2]).

---

14. Korstoget 1147.

Der findes historiske Perioder, om hvilke man med Grund kan sige, at Tiden synes at være gaaet af Led. Det gjælder om to, tre Aartier af det 12te Aarhundrede, at en Ufredens, Forstyrrelsens, Tilintetgjørelsens Aand har ligesom saaet frodig Ukrudtsæd rundt om i Europas Samfund. De samme Forhold, som ere karakteristiske for Danmarks Tilstande i Trediverne og Fyrrerne af det 12te Aarhundrede, komme igjen i andre Lande. En giftig Aande har trængt sig ind og spredt moralsk Pest blandt Folkene. Det er kun en ringe Trøst, at disse stygge Træk kunne gjenfindes i Landene nær og fjernt, men værdt at iagttage er det i hvert Fald.

Det er saaledes i Norge en Stridens og Slægtkrigens Tid og tillige en Tid, præget af Grumhed og skjændige Straffe. Hvor lidt vi end kjende til Sveriges Historie, vide

[1]) Saxo 661 f., 822, Knytlingasaga c. 101.

[2]) Saxo 672, Helmold I. 67.

vi dog, at ogsaa her det tidligere samlede Rige reves i Stykker, og at forskjellige Kongestammer kæmpede om Overmagten. Men netop den samme Kamp kjendtes i England. Den kraftløse Kong Stephan lod Baronerne frit bygge sig faste Borge og løsgjøre sig fra al Disciplin, medens hans Modstanderske Keiserinde Mathilde kappedes med ham i slap Eftergivenhed. Der var en hidtil ukjendt Mangel paa Troskab blandt geistlige og verdslige Herrer, og man talte om den Haardhed, som var mellem Folk, med hvor grumme og udsøgte Straffe man pinte de Fangne; Almuen undertrykkedes og Landet lagdes øde af de røveriske Herrer i de utallige Borge, end ikke Kirker og Klostre skaanedes; „det sagdes aabenlyst, at Christus og hans Helgener sov.“

Ogsaa i Tydskland mærkedes paa denne Tid Feodalvæsenets Ulykker, og der savnes overalt i Landene en Personlighed, der kan samle alt det Splittede og klargjøre, hvad der skal stræbes efter.

I Danmark har der sjældent været saa meget Ondt oppe som paa denne Borgerkrigstid, da man mellem geistlige og verdslige Høvdinger kun sjældent finder en fast Karakter, og da Evnen til at lystre og holde trofast sammen synes gaaet tabt, medens Splidagtigheden yderligere skjæmmes af Haardhed eller grum Uforsonlighed[1]).

Ingen Begivenhed belyste stærkere al Tidens Troløshed, Uklarhed og Holdningsløshed end det Korstog mod Venden, som blev sat i Scene 1147.

I Aaret 1144 var Edessa faldet, og Pave Eugen saavel som Bernhard af Clairvaux havde prædiket Korstog i Frankrig og Tydskland for at gjenvinde dette Bolværk for Riget i Jerusalem. Hverken i det ene eller det andet af Rigerne vare Forholdene dog saadanne, at et Korstog kunde finde Sted uden stor Fare for Kongemagten og for Samfundets

[1]) Det Sind og den Uretfærdighed, som Forfatteren af den ældste Danmarkskrønike — Roeskilde-Anonymen — lægger for Dagen, kan betragtes som betegnende for Tiden.

632547 A

egen Fred; men dog sattes det i Værk, om det end ved Deltagernes Splid og Skinsyge kun bragte Tort og Skade.

Forskjellige Fyrster i det nordlige og østlige Tydskland, som i Begyndelsen havde ladet sig rive med af den begeistrede Prædikant, vare dog blevne betænkelige ved at skulle opsøge Hedningerne i det Fjerne, da de havde dem i deres umiddelbare Nærhed. Den trosivrige, men uklare Bernhard erklærede da, at ogsaa Kamp mod Slaverne skulde anses som Korstog, og saaledes kom helt fjerntliggende og tilfældige Grunde til at foranledige et Korstog, paa hvilket Fyrsterne aldrig før havde tænkt[1]).

Pave Eugen søgte at bringe Foretagendet fuldstændigt ind under et Korstogs Former og udnævnte en Legat for Toget, ligesom han tilsagde Korsfarerne den samme Syndsforladelse, som var givet Krigerne i Østen. Klogelig forbød han, at Hedningerne fik Lov til at tinge sig fri mod Penge. Et særegent Mærke, Korset over Jordens Kreds, syedes paa Krigernes Klæder.

I Slutningen af Juli 1147 havde Korshæren samlet sig ved Magdeburg. Det var uhyre Skarer[2]), anførte af mægtige Fyrster, men man maatte vel spørge: hvor var Fjenden? De Slaver, mod hvem man havde svoret og truet, at enten skulde de omvendes eller lide Døden, var jo dog et ganske ubestemt Begreb. Der boede i Landene i Nord og Øst langs Østersøkysten ganske vist Hedningefolk, men i mange Egne vare de stærkt isprængte med christne Bestanddele; flere Stammer bleve styrede af christne Fyrster eller dog af Hedningefyrster, der stode i venligt Forhold til de christne Naboer.

[1]) Hovedkilderne til Korstogets Historie ere aftrykte i Pommersches Urkundenbuch I. Nr. 34. Jfr. iøvrigt N M. Petersen, Samlede Afhandlinger II. 131 ff., L. Giesebrecht, Wendische Geschichten III. 24 ff., Bernhardi, Konrad III 559 ff., Sommerfeld, Germanisierung 39, Wiesener, Gechichte der christlichen Kirche in Pommern 122 ff.

[2]) Blandt de svimlende Tal, som Chron. Montis Sereni (Scr. Rer. Germ. XXIII. 147) anfører, kan nævnes: item rex Dacie cum centum suorum provincialium milibus, frater etiam ducis Polonorum cum 20 milibus.

Abodriternes Fyrste Niklot havde tidlig forudset Faren og befæstet Dobin ved Nordpynten af Wismarbugten som et Tilflugtssted; den blev et udmærket Tilhold for Vendernes Sørøverskibe. Da Niklot mærkede, at netop hans Land vilde blive Maal for Korstoget, sendte han Bud til Grev Adolf af Holsten og bad om en Samtale i Kraft af det Forbund, som for faa Aar siden var indgaaet imellem dem, men Grev Adolf undslog sig, da han naturligvis ikke kunde optræde mod en Korsfarerhær. Niklot opsagde da Greven Forbundet, men lovede at advare ham betimeligt, inden han angreb.

Imidlertid vilde Niklot, da Toget stod for, skræmme Sachserne alvorligt ved et Angreb. Han faldt ind i Lübeck den 26de Juni 1147 — efter at han Aftenen før havde sendt Bud til Segeberg med Melding om, at hans Skarer nu rykkede frem — ødelagde de der liggende Skibe, brændte og røvede. Og en lignende Skjæbne overgik mange andre Byer i Wagrien, idet Niklot dog saa vidt muligt søgte at skaane selve Holstenerne, men vendte sig mod de Westfaler, Hollændere, Friser, der rundt om havde grundet Kolonier her[1]).

Dette var saaledes Indledningen til Krigen mellem Venderne og de Tydske.

Korsfarernes Hær var bleven delt i to Afdelinger; en mindre, der vilde blive understøttet af de Danske, drog ind i det nuværende Meklenburg mod Niklot, medens Hovedhæren gik i mere østlig Retning mod Liutitierne.

Hærgende og plyndrende drog den østlige Hær frem. Udenfor Malchow i Nærheden af Müritzsøen fandt den et hedensk Hov, som den kunde ødelægge, ligesom den nedbrændte Byen[2]). Derpaa drog en Deling ind paa pommersk Omraade og gav sig til at beleire Demmin, en By, der delvis tilhørte Bisp Adalbert af Pommern. Ogsaa mod Stettin vendte Hæren sig, men denne Bys Indbyggere reiste et Kors paa Borgen for at tilkjendegive, at de vare Christne, og Bisp

[1]) Helmold I. 62—64.

[2]) Ann. Magdeburg. (Scr. Rer. Germ. XVI. 188).

Adalbert begav sig ud til Korsfarerhæren for at spørge, om Hensigten var at befæste Christendommen hos Indbyggerne, thi da skulde man hellere end Krigere sende Bisper, der kunde prædike; erobre Land vilde man dog vel ikke? Saa droge Fyrsterne og Hæren skamfulde tilbage[1]).

Men vi skulle nu se, hvorledes man fra dansk Side stillede sig til dette Foretagende.

Dengang da Korstoget blev prædiket, var den pavelige Legat Hubald kommen herop for at opfordre til Deltagelse, og der blev holdt et Møde herom i Lund. Ogsaa fra Kong Knuds Del af Landet kom der Udsendinge, saaledes Domprovst Kjeld af Viborg. Det var betegnende for, hvor nødvendigt det var med Vaaben at kue Venderne, at Kjeld paa Overfarten til dette Møde blev fanget og udplyndret af vendiske Sørøvere; dog befriedes han og løskjøbtes af en Præst[2]). De Danske besluttede nu, at Kongerne skulde standse deres Fjendtligheder og i Enighed tage Del i Korstoget; der blev stillet Gidsler fra begge Sider paa, at Freden skulde overholdes, saalænge Toget varede.

De Danske havde bragt en betydelig Hærstyrke tilveie. Med Knud som Fører ankom Jyderne til Dobin[3]), ligesaa Slesvigerne under Svend, tilsidst indfandt sig ogsaa Sjællænderne og Skaaningerne[4]).

[1]) Vincentii Prag. Ann. (Scr. Rer. Germ. XVII. 663).

[2]) Langebek, Scriptores IV. 429; Knytlingasaga c. 108.

[3]) Man har stredet meget om, hvor Dobin laa, men da den var en berømt Sørøverby (insigne piratica oppidum), maa den søges ved Havet; et Brev nævner: insulam prope Dobin, que Libiz dicitur, og da en Ø Lieps findes i Wismarbugten mellem Pöl og Fastlandet, maa vel Dobin søges her, jfr. Lappenberg i Noten til Helmold I. 62, Bernhardi, Konrad III 566.

[4]) I Følge Saxo 676 og Knytlingasaga c. 108 vare begge Konger med; kun een Konge nævnes af Ann. Magdeburg. (Scr. Rer. Germ. XVI. 188): rex eciam Dacie cum episcopis terre illius et cum universo robore gentis sue (heraf Chron. Montis Sereni, se foran S. 100 Anm. 2).

Sachserne modtoge dem med Glæde som Forbundsfæller[1]), og de Danske deltoge med dem i Beleiringen af Dobin, medens kun faa Krigere lodes tilbage som Vogtere af Flaaden.

Imidlertid fik de Danske snart Modstandernes Krigerdygtighed at føle, idet disse en Dag gjorde Udfald mod dem — i Følge Helmold[2]) havde de Danske været altfor sorgløse — dræbte Mange og toge Andre til Fange. Langt værre var dog det Tab, som de danske Krigere lede ved Havnen. Røboerne ønskede nemlig at komme deres i Dobin betrængte Landsmænd til Hjælp, og da de havde set, hvor faa Forsvarere Flaaden havde, angrebe de Skaaningernes Skibe, som laa yderst ude, og erobrede dem. Jyderne vilde ikke komme dem til Hjælp, men saa med skinsyg Glæde paa, at det gik dem ilde; de stode jo under en anden Konge. Roeskildebispen Asser, hvem Kongen havde overdraget det Hverv at beskytte Flaaden, var aldeles ikke sit Kald voxen, men skyndte sig feig og overrasket fra Borde i en Baad for at søge Ly paa et Kjøbmandsfartøi. Skaaningerne havde bundet Skibene sammen for saaledes bedre at kunne optage Kampen; under Modgangen overhuggede de dog Tovene for at slippe bort, men fandt kun Død ved Sværd eller i Bølgerne. Ved allehaande List søgte Røboerne desuden at bibringe de Danske den Tro, at de vare langt stærkere, end de i Virkeligheden vare, saaledes ved at indordne de tagne Skibe i deres Række og tjælde dem, saa at det ikke kunde ses, at de vare ubemandede, eller ved at sende Skibe hemmeligt bort om Natten, hvilke saa ved Daggry stævnede mod Kysten som en ny Hjælpeflaade.

Da Efterretningen om det lidte Tab kom til Beleirerne, droge de tilbage til Havnen og joge med de Skibe, som vare

[1]) Auct. Gembl. (Scr. Rer. Germ. VI. 392): Daci et Westphali ac Saxonum duces consenserunt in hoc, ut ... ipsi ... vicinam Sclavorum gentem aut omnino delerent aut cogerent christianam fieri.

[2]) Helmold I. 65.

i Behold, Røboerne paa Flugt, skjønt det var vanskeligt nok at seile paa Grund af de mange døde Kroppe, som fløde omkring [1]).

Baade i Meklenburg og i Pommern syntes saaledes Korsfarerne at have ringe Held med sig. Tydskerne begyndte desuden at blive betænkelige ved Felttoget, og Fyrsterne sagde til hinanden: „Men er det Land, som vi ødelægge, ikke vort eget? Og det Folk, som vi kæmpe imod, er det ikke vort? Hvorfor skulle vi være Fjender af os selv og Ødelæggere af vor egen Rigdom“ [2]). Efterat Kampen mod Slaverne i nogen Tid var ført lunkent og forsigtigt, kom man tilsidst til Fred og Forlig med dem om, at de skulde antage Christendommen og løsgive de fangne Danske. For et Skins Skyld modtoge derpaa mange Vender Daaben, men af Fangerne løsgave de kun Oldinge og de ikke arbeidsføre, medens de Fanger holdtes tilbage, som kunde anvendes til Trællegjerning [3]). Det Rygte gik, at Tydskerne for Penge havde forraadt de Danske [4]).

Ogsaa i de andre Egne af Venderlandet forløb Forsøgene paa Korsfarerbedrifter paa en lige saa betydningsløs Maade. Man følte, hvor uklar man havde været om Maal og Midler; den ene Fyrste efter den anden faldt fra.

[1]) Saxo 676 ff.

[2]) Helmold I. 65.

[3]) Sommerfeld, Germanisierung des Herzogtums Pommern 40, siger, at den i Meklenburg kæmpende Hær Intet udrettede, da der snart viste sig Modsætninger i Interesser mellem de danske og de sachsiske Krigerskarer. Dette forekommer mig dog ikke at fremgaa af Skildringen; de Danske gjorde, som det synes, deres Pligt under Beleiringen, hvorimod de sachsiske Tropper maaske sveg dem (se den følgende Anmærkning). Derimod svækkedes de Danske ved deres indre Splid, og de vare de eneste af den hele Korsfarerhær, der lede et alvorligt Nederlag.

[4]) Auct. Gembl. (Scr. Rer. Germ. VI. 392): 1148. Cum jam ad arma ex utraque parte ventum fuisset, Teutonici accepta pecunia vendiderunt Dacos; ceptoque prelio se subtrahentes, multa milia Dacorum Sclavorum occiderunt gladio. Endog den danskfjendtlige Helmold synes at sige, at der blev gjort de Danske Uret (I. 65).

Vi have set, hvorledes Jyderne ikke vilde hjælpe Skaaningerne, idet de havde det forfærdelige Nederlag ved Fotevig i frisk Minde. Deres onde Sindelag skulde blive fuldt ud tilfredsstillet, thi Skaaningerne mistede under det haarde Angreb netop deres betydeligste Mænd. En Optegnelse siger os, at Røboerne da dræbte alle Skaanes bedste Mænd [1]), og i Lunde Domkirkes Gavebøger staar optegnet ved den 4 August: Asmund og Gudmund, de høitansete Lægmænd, dræbtes hos Venderne under det hellige Kors' Mærke [2]).

Tre Aar efter forsøgte Skaaningerne et Hævntog til Arkona, hvor der kæmpedes Onsdag den 24 Mai 1150, men Udfaldet var ikke heldigt [3]), og Venderne overfoer kort efter Skaane.

Dette er den sørgelige Fortælling om Korstoget mod Venderne. Utvivlsomt burde Hærtoget have været rettet med al Kraft mod et af de Venderfolk, hvor Hedenskabet endnu var uforstyrret, og da intet havde større Betydning som Midtpunkt for det slaviske Hedenskab end Røboerne, burde Krigen have været ført mod denne Ø [4]). Intet Folk

[1]) Petrus Olai (Scr. Rer. Dan. I. 176): 1150 in secundo anno electionis Kanuti et Svenonis pridie Kal. Augusti meliores omnes de Scania occisi sunt a Sclavis apud Rø in Sclavia.

I denne Notits ere forskjellige Forhold misforstaaede og blandede sammen. Det andet Aar efter Knuds og Svends Valg maa være 1147 — da virkelig Nederlaget i Venden fandt Sted — og ikke 1150. Datoen passer netop ogsaa paa det første Aars Begivenheder; i Juli begyndte Beleiringen af Dobin. I Slutningen skulde der ikke staa, at Kampen stod ved Rügen, men mod Røboerne. Petrus Olai er bleven vildledt af en anden Kamp, som fandt Sted paa Rügen 1150 (se nedenfor).

[2]) Weeke, Lunde Domkapitels Gavebøger 195.

[3]) Ann. Colbaz. (Scr. Rer. Germ. XIX. 715): 1150. 9 Kal. Junii bellum fuit apud Arcun in Slavia feria 4. Slavi transierunt Scaniam. Heraf Ann. Ryenses (Scr. R. G. XVI. 402): 1149 bellum fuit apud Arcune in Sclavia. Da 24 Mai 1150 var en Onsdag, passer Tidsangivelsen. Jfr. A. D. Jørgensen, Nordens Historie i Middelalderen 205, Bernhardi, Konrad III 570, Klempin i Pommersches Urkundenbuch I. 20.

[4]) Abbed Wibald fra Korvei havde ogsaa sluttet sig til Toget i det faste Haab, at Rügen maatte blive erobret, det Land, som Keiser Lothar formentlig havde givet Klostret. Pommersches Urkundenbuch I. 18, 19, Bernhardi, Konrad III 576.

var desuden saa farligt som dette ved sit Sørøververvæsen, der hæmmede al fredelig Seilads og Handel paa Østersøen, foruden at det lagde vidtstrakte Landstrækninger i Danmark øde [1]).

Rent uden Følger blev dog Korstoget for saa vidt ikke, idet Pommerns Fyrste i det næste Aar mødte paa et sachsisk Fyrstemøde i Havelberg, bekjendte den christne Tro og lovede at virke for dens Udbredelse; et Par Aar efter reiste sig ogsaa de to første Klostre i Oderlandet [2]). For Danmark har Toget kun haft sørgelige Følger; det havde yderligere kundgjort den Splid, som raadede i Folket — Kong Svend, som havde mistet sit Skib, vilde end ikke tage imod det Skib, som Kong Knud vilde overlade ham — og Venderne kunde prale af de vundne Seire.

---

15. De vendiske Togters Formaal og Eiendommelighed; Venderne betvinges.

I Aarhundredets Midte havde Vendertogterne naaet deres Høidepunkt og ført Danmark i den største Nød og Ulykke. Men som Nøden var svarest, skulde Hjælpen ogsaa være næst; den kom gjennem Biskop Absalon og Kong Valdemar.

[1]) Ann. Palidenses (Scr. Rer. Germ. XVI. 82): principes populorum congregati sunt, uti Sclavorum trans fluvium Albiam commorantium nefarios ausus inhiberent, quibus Danorum gentem infinita strage detriverant. Helmold I. 62: ulturi mortes et exterminia que intulerunt christicolis, precipue vero Danis. Helmold I. 65 betoner ogsaa, hvorledes et Hovedformaal ikke blev naaet: nec cohibuerunt manus a depredatione Danorum.

[2]) Sommerfeld, Germanisierung 41. — Wendt, Germanisierung der Länder östlich der Elbe II. 19, udtaler, at Korstoget alligevel har haft den største Betydning for Landene mellem Elben og Oder. Landet, som allerede forhen var tyndt befolket, var nu ved Befolkningens Flugt blevet helt øde: „durch das monatelange Verweilen der fanatischen Kreuzfahrermassen zu einer fast menschenleeren Einöde gemacht worden", hvilket atter skulde have lettet den senere Indvandring af Tydske. Dette kan dog næppe bevises ved, at der nævnes øde Byer ved Tiden 1170, og det hele Korstog varede knap to Maaneder. De hedenske Vender ere sikkert snart igjen komne frem fra deres Borgvolde og andre Skjulesteder.

Vi staa ved Grænsen for vor Undersøgelse og skulle nu til Slutning kun betragte de vendiske Hærtogs hele Formaal og Art. Da vi foran have vist, hvorledes de Danskes Vikingeliv havde oplært Venderne i at færdes dristigt paa Søen, vil det ligge nær at undersøge, om de vendiske Hærfarter kunne sammenlignes med Normannernes Togter i Krigens Førelse og Angrebenes Formaal og Resultater.

Man kan sikkert sige, at der er en vis Utilbøielighed til at anvende Betegnelsen Vikinger paa de Vender, som plyndrede vore Kyster. De forekomme os at tilhøre en Krigerklasse af et ringere Trin og alene at burde betegnes som Sørøvere, medens der til Vikingenavnet er knyttet foruden blodige Gjerninger dog saa meget Lysende og Skjønt. Nordboernes Vikingetog bleve Indvielsen til nye Tider for dem selv og for mange Folk i Europa, medens Vendernes Hærfarter kun synes at sønderbryde og nedrive og i Virkeligheden bleve Østersøvendernes sidste Livsyttringer.

Forskjellen viser sig for det Første i selve Krigsførelsen. Slaverne ere tapre, dristige Kæmper, men en saadan Snarhed, Snildhed og Opfindsomhed, som udmærkede Normannerne, synes ikke at være tillagt dem. Hvad de formaa, have de lært af Nordboerne, men de synes ikke at have ført det Lærte videre. Dette gjælder deres Kampmaade, hvor de kun maaske have været dristigere end Nordboerne i at føre Heste over Havet. Hverken i Vaabnenes Art eller i deres Skibes Bygningsmaade synes de at have haft noget Fortrin for de Danske.

Men ogsaa i hvad de tilsigte, holdt de sig indenfor snævre Grænser. Paa Adam af Bremens Tid synes kun paa to Steder af Venden Sørøververæsenet at være uddannet til egentlig Næringsvei eller Hovedbeskjæftigelse for Beboerne, nemlig paa Femern og Rügen. „Disse to Øer ere fulde af Sørøvere og de grusomste Ugjerningsmænd, som Ingen skaane, der farer forbi. Thi de slaa alle dem ihjæl, som Andre pleie at sælge“ (IV. 18). Som Modsætning hertil fremhæver

Adam, hvorledes Preusserne ile dem til Hjælp, som strande eller forfølges af Sørøvere. Men det vil ogsaa ses, at Skildringen nærmest gaar ud paa, at Femernboerne og Røboerne plyndre de Skibe, som komme i Nærheden af deres Øer, ikke derimod paa, at de fare langveis paa Rov; dernæst have de ikke udviklet deres Pirathaandværk til at skaffe sig Fanger, som de kunde afsætte paa fremmede Markeder, saaledes som det dog senere var Vendernes Skik; de dræbte dem simpelthen. Snart skulde imidlertid mange andre vendiske Egne end hine to Øer deltage i Sørøverlivet, og Plyndrerne søge viden om med større Formaal.

I Vendernes Optræden overfor Fremmede synes et særligt Træk at komme frem, som ikke fandtes hos Normannerne. Vikingerne angrebe de Christne for at vinde Bytte og Jord; derimod mærker man ikke til, at de have villet gjøre Propaganda for deres egen Tro; de plyndre Kirker og Klostre, fordi de ere rige, de tage høie Geistlige til Fange for de gode Løsepenges Skyld [1]). Men ligesom Venderne vare langt ivrigere end Normannerne i at forsvare deres hedenske Tro mod alle Forsøg paa Omvendelse, saaledes synes der hos dem at være større Lyst til at haane den christne Tro og dens Helligdomme og til at pine og myrde, ja korsfæste de christne Præster [2]).

Om Venderne end, i alt Fald ved det 11te Aarhundredes Slutning, have uddannet sig til dygtige Søfarende, ere dog baade paa denne Tid og senere de Maal, de sætte sig, kun smaa i Sammenligning med de nordiske Vikingers. De droge ikke ud paa de store Verdenshave, de toge ikke Del i Farterne til England og Frankrig, end sige til langt fjernere Dele af Verden, kun en eneste Gang naaede de op til den

[1]) Steenstrup, Normannerne II. 356 f.

[2]) Adam III. 50 (jfr. ovenfor S. 76), Helmold I. 52, Ebbo, Vita Ottonis III. 6, 13 (Pertz, Scriptores XII. 863, 869). — Svend Grathes Forbund med Venderne er ham til liden Ære (Saxo 716), men særlig skammeligt var det, at han sendte et kostbart Bæger som Gave til Guden Svantevit (Saxo 825 f.).

norske Kyst og endda kun saa langt som til Gøtaelv. Det er hurtige Farter, næppe paa mange Uger, ved hvilke de angribe Kystlandskaberne i hele den sydlige Del af Danmark, medens de efter Angrebet hurtigt trække sig tilbage til Vendens Vige og bag dets Øer. De rykke sjældent ind i Landenes Midte, de lade som oftest Byerne i Fred og give sig ikke til at foretage Beleiringsarbeider. Saxo fortæller, at Venderne engang under Svend Grathes Regeringstid besluttede, „eftersom de iforveien havde ødelagt Landskabet, at gaa hvert Sted forbi, hvor intet Bytte var at faa, og derimod at overrumple Roeskilde“ [1]). Dette Forsøg løb imidlertid saare uheldigt af, de naaede knap Forstaden og lede et stort Nederlag. I Aaret 1157 blev Fyen hjemsøgt saa grumt af Venderne, at Øens Opkomst næsten ikke syntes mulig; maaske er Odense bleven brændt ved denne Leilighed, hvad dog kun en meget sen Kilde udsiger [2]). Nogle Aar senere synes Aarhus By eller maaske snarere Bispedømme at have lidt haardt ved Venderangreb [3]). Saaledes ere disse Efterretninger om plyndrede Byer faa og usikre. Om Normannerne vide vi derimod, at de særlig ivrigt hjemsøgte Byer og røvede de her samlede Skatte, ligesom de ikke toge i Betænkning at undergive Byerne en formelig Beleiring.

[1]) Saxo 704.

[2]) Den eneste Kilde herfor er Corn. Hamforts Series episcoporum Otthon. fra o. 1600 (Scr. Rer. Dan. VII. 220), om at Biskop Ricolf „expertus est et vidit bellum sociale et intestinum triumvirum, præterea urbis Otthoniæ funestum incendium, vastitatem et solitudines Fioniæ a piratis Hænetis fæde illatas“. Imidlertid kan dette være en Slutning paa Grundlag af Saxos almindelige Skildring af Toget (S. 716): parvo post tempore vi Sclavica tanta apud Fioniam clades incidit, ut, si secundam huic similem accepisset, cultu vacua mansisset, resque ejus non afflictæ modo, verum etiam perditæ fuissent. Desuden omtaler Saxo Odense paa den Tid uden at sige, at den var brændt.

[3]) Der synes snarest tænkt paa Bispesædet og dets Eiendomme; Saxo 739: eodem anno civitas Arusiensis acerrimis piratarum incursibus afflicta proditur. Hele Sætningen, jfr. Flertallet incursibus, synes bedre at passe paa et Landskab end paa en enkelt By, og civitas findes adskillige Steder hos Saxo i Betydningen Bispesæde: S. 507 (Bisp Odinkar giver saa store Eiendomme) ut excellentissimæ totius Jutiæ civitates, quicquid pæne prædiorum possident, a religiosa ejus donatione perceperint; jfr. S. 621.

I Vendernes Søtog spores der ikke heller nogen Udvikling; der kommer ikke en Tid, da de slaa sig ned paa de danske Kyster og overvintre; de have end ikke bygget sig et fast Centrum, et Jomsborg, indenfor Danmark, der kunde være Udgangspunkt for deres Angreb; de kunne samle sig til Flaader paa flere Hundrede Skibe, men de danne aldrig saadanne store Hære med gjennemført Organisation som dem, der underlagde sig vidtstrakte Landsdele i Europas vestlige Riger. Men netop derfor blev der heller ikke Tale om, at Venderne grundede nye Stater eller kom til at tilføre en bestaaende Stat et nyt samfundsbyggende Element.

Det faldt, som det alt er sagt, de Danske let at omgaaes Venderne, der ofte traadte i dansk Tjeneste, men paa den anden Side havde de heller intet Nyt at bringe de Danske uden maaske paa enkelte Næringsveies Omraade, som Venderne særlig havde uddannet. Der kan ikke være Tale om, at de i Poesi eller Kunst have paavirket det danske Folk. Og medens Normannerne i deres Kolonier i Vesten fremstode som ivrige Christne, opofrende Venner af Kirken, ydmyge Pilgrimme, tapre Riddere og dygtige Statsmænd, har Vendernes Fremtræden været præget af en uforanderlig Ensformighed.

Venderne synes ikke at have søgt nogen Vinding af aandelig Art her i Landet, og dersom de tragtede efter at erobre sig Land og Jord, have de i hvert Fald kun gjort svage Skridt for at opnaa det. Dette vil ogsaa fremgaa af en Betragtning af deres Hærtogs Resultater.

Skildringen hos Saxo af Landets Ødelæggelse klinger forfærdeligt. Fra Vendsyssel ned til Eider laa mod Øst alle Landsbyer øde hen og Marken uden Dyrkning. Sjælland var i Øst og Syd forladt af Befolkningen og gav Røverne et Tilholdssted; paa Fyen var der kun nogle faa Indbyggere tilbage. Om end Falster er et lille Land, er dets Indbyggere tapre, og de sloge Fjenden bort eller fik ham til at vige med det Gode; Laaland, som var saa meget større, kjøbte derimod

Fjenden bort[1]). Hertil svarer den Udtalelse andetsteds hos Saxo, at næsten en Trediedel af Danmark laa øde hen[2]). Endnu i Biskop Svend af Aarhus' Testament 1183 nævnes Eiendomme paa Mols, der vare store i Udstrækning, men i Værdi ringe, fordi de ligge ved Havet og ere udsatte for Hedningernes Indfald[3]).

Trods alt dette mærker man kun lidet til, at Venderne sigtede efter at slaa sig ned i Danmark. Der kan vel nævnes enkelte Exempler paa, at Vender vare bosatte her, saaledes den vendiske Speider, som Absalon jævnlig anvendte, men der nævnes aldrig nogen vendisk Borg her i Landet eller blot et bestemt Punkt, hvortil de vendiske Flaader søgte hen som fast Tilholdssted.

Kun et eneste Bevis vil kunne anføres for, at en vendisk Kolonisation er bleven forsøgt, nemlig de endnu bevarede vendiske Stednavne paa Falster og Laaland[4]). Imidlertid bør der ikke tillægges dem for stor Betydning.

Der kan paa Falster kun nævnes to saadanne Navne, nemlig Hovedgaarden *Korselitze* (Kong Valdemars Jordebog: *Köcæliz*[5])) og den nu forsvundne *Jerlitse Gaard*; en Voldplads ikke langt fra Væggerløse Kirke betegnes endnu som Jerlitse Marken[6]). Hvad dette sidste Navn angaar, maa det imidlertid mærkes, at den udførlige Falsterliste i Kong Valdemars Jordebog ikke nævner noget Jerlitse, hvorimod den netop i denne samme Egn anfører et nu ukjendt *Warlösæ*, hvorfor

[1]) Saxo 706.

[2]) Saxo 736.

[3]) Scr. Rer. Dan. V. 250, jfr. Steenstrup, Studier over Kong Valdemars Jordebog 426.

[4]) Hovedundersøgelsen om disse er Fr. Schierns Afhandling Om den slaviske Oprindelse til nogle Stedsnavne paa de danske Smaaøer i Historiske Studier II. 440 ff.

[5]) Trap, Danmark [3] III. 290. Pontoppidan, Danske Atlas III. 369: Irlitzegaard . . . er ikke mere til. Schiern l. c. sætter den urigtigt paa Laaland.

[6]) Kong Valdemars Jordebog ved O. Nielsen 29, 69, 158.

det forekommer mig sandsynligt, at Voldpladsens Navn har oprindelig været et godt dansk Navn paa *-løse*.

Paa Laaland findes kun 5 Navne, som kunne komme i Betragtning. *Kramnitze Gab* er Navnet paa et smalt Indløb til Rødby Fjord; Ordet har slavisk Udseende og synes at have Paralleler i Venden. To Smaaøer ved Laalands Sydkyst kaldes paa Videnskabernes Selskabs Kort 1776 Store og Lille *Billese*, ligesaa paa Søkortarkivets Kort 1838, hvorimod Navnet paa Generalstabens Kort og i anden Udgave af Traps Danmark skrives Billesholme (i tredie Udgave af dette Værk er tilkommet en Billitse Mølle). Navnet er saaledes lidet afhjemlet, hvad Form og Ælde angaar, og selv om der kan paavises slaviske Landsbyer med Navne som Bielitz, Bielice, kunne disse ikke ret komme i Betragtning overfor et Ønavn. *Binnitse* Hovedgaard i Fuglse Herred klinger slavisk, men kan vist kun forfølges tilbage til det 15de Aarhundrede. Landsbyen *Tillitse* i Sønder Herred skreves i ældre Tid Tylse, Tylitze. Ikke langt derfra findes Landsbyen *Kuditse*[1]).

Saaledes vil det ses, at disse Navne i det Hele ikke kunne føres tilbage til Valdemarstiden, og at enkelte af dem endda kun lade sig paavise i en ret sen Tid. Man savner derfor den Hjælp til den rette Fortolkning, som de gamle Former afgive, og den hele Slutning bliver usikker[2]).

Derimod er det vist, at Laalikerne paa hine Tider vare traadte i nærmere Berøringsforhold med Venderne og havde ladet sig kue af dem i en Grad, som gjorde deres Troskab overfor Danekongen mistænkelig. Derfor gaves der ogsaa først i sidste Øieblik Laalikerne Befaling om at støde til den samlede Flaade, for at de ikke skulde hemmeligt røbe

[1]) Trap, Danmark [3] III. 173, 174, 176, 213, 228, 288.

[2]) Det forekommer mig derfor, at A. D. Jørgensen gaar altfor vidt, naar han skriver: »Lige utvetydige ere de Forsøg, der fra vendisk Side gjøres paa at faa fast Fod hinsides Havet, underkue og udrydde de splidagtige Nordboer og skabe sig et nyt Hjem paa deres frugtbare Øer« (Hist. Tidsskrift 4 R. I. 753).

for Venderne, hvad der var paabudt[1]). Den samme Forsigtighed iagttog man iøvrigt overfor Falstringerne, der vare saa gode Venner med Venderne, at de paatoge sig at bevogte deres Fanger. Derfor var der ogsaa almindelig Forbitrelse imod Falstringerne, og man tænkte endog engang paa at gjøre et Straffetog imod dem, hvad især Sjællænderne vare beredte til. Valdemar og Absalon bleve imidlertid i sidste Øieblik syge, og derved afværgedes lykkeligt denne Borgerkrig[2]).

Nei, naar Danmarks Undergang paa hin Vendertid mangen en Gang syntes at forestaa, da var Grunden ikke den, at Lemmer huggedes af Landet og Landsdele berøvedes det, men det var fordi Riget martredes af de ydre Fjender som af en stadig tilbagevendende Sygdom, indtil Livet næsten syntes at maatte forlade det. Og Farerne truede saa overmægtigt, fordi indre Svaghed og Splid tærede paa enhver Kraft.

Da træder Absalon frem og kalder den langsommere Kong Valdemar, der dog strøbte mod lige saa høie Formaal, til at optage den Gjerning, som forestod, at samle de splittede Kræfter om Landets nationale Opgave. Hvad Valdemars Fader havde begyndt, var det Sønnens Pligt at fortsætte, ikke blot som en overtaget Arv, men fordi han nu skulde værge det hele Land.

Kun langsomt kunde han og Absalon prøve sig frem. Det var meget dristigt at tro, at Folket strax kunde løse Hovedopgaven at betvinge Rügen, og det viste sig snart umuligt at samle det hele Folk til en fælles Bedrift. Efter en Række Togter lærte Kongen at se, hvad han kunde naa, og voxede sig klog og stærk, og da Arkona faldt 1169, var den værste Brod brudt af den slaviske Magt.

Det, som naaedes, var imidlertid langt mere end en Befrielse fra Sørøverier, det var Erobring af store Landstræk-

[1]) Saxo 741.
[2]) Saxo 739—41.

ninger og Omvendelse af en hedensk Befolkning til Christendommen. Frugterne tilfaldt ganske vist tilsidst det tydske Folk, men derfor fik det vundne Resultat dog ikke mindre Værd, idet det befæstede Danmark i indre Henseende og skabte Landet en hidtil ukjendt Opkomst; det opbyggede for en Tid et stort dansk Vælde i Østersølandene og banede i disse Vei for Christendommen og en mere mangesidig Kultur.

Skjønt alle Danske deltoge i Valdemarstidens Stordaad, er det sikkert, at Æren fortrinsvis tilkommer Indbyggerne i enkelte Landskaber. Det var ikke godt, om ikke stundom een Landsdel var et Stykke forud for de øvrige Dele af Landet. Netop en saadan Kappestrid skaber den fortsatte Virkelyst; indenfor hvert Regiment kappes Kompagnierne og indenfor Kompagniet den enkelte Mand; snart staar den ene med Hæder, medens den anden træder i Skygge for desto ivrigere at søge frem i den fortsatte Kappestrid, hvor maaske den, som nys stod først, vil have tabt sit Mod eller sin Udholdenhed.

Fra Sjællænderne var det, at den store Kamp mod Fjenderne i Syd udgik. Skjalm Hvide havde indledet Reisningen imod dem, og Roeskildeborgeren Vethemann havde kaldt Mange til virksom Kamp mod Sørøverne. Absalon var fuldblods Sjællænder, og kun tøvende tog han imod den høie Plads i Lund. Han og Valdemar havde under alle disse Kampe stadig trofast Støtte af Skaaningerne, ret ofte af Fyenboerne. Men til Jyderne mærkede man derimod kun lidet. Deres Land havde forholdsvis været mindst udsat for Vendernes Plyndringer, Hævnlysten var ikke ægget nok, og Ønsket om at stride ikke stærkt fremme; forøvrigt maatte Togene tidt finde Sted med saa kort Forberedelse, at der ikke blev Leilighed til at udbyde Jyderne. I Jylland sad desuden ikke faa Misfornøiede, som kun vrangvilligt adløde Kongen, saaledes Prins Buris og hans Parti.

I Efteraarstoget 1159 deltoge nogle faa Jyder, medens derimod Sjællænderne og Skaaningerne havde sendt mange Skibe[1]). Under Toget det følgende Aar slap Provianten op for Jyderne, hvorfor de vilde forlade Flaaden; da delte Sjællænderne og Skaaningerne gavmildt deres Forraad med dem, medens Fyenboerne ikke vilde afstaa Noget af deres Fødevarer, uagtet de havde Overflod[2]). Iøvrigt se vi ogsaa paa Valdemars Tog til Norge (1168) Jyderne paa Tilskyndelse af deres Høvdinger holde Stævne indbyrdes og raabe høit paa, at Ledingen skulde afbrydes[3]). I det store berømmelige Togt op ad Dievenow vare Jyderne Deltagere; da Hertug Kasimir havde spærret denne Havarm i Nord og hans Broder Bugislav i Syd, syntes de Danske fangne i en Sæk, hvorfor de jydske Høvdinger overvældede Absalon med Skjældsord som den, der havde bragt dem i Ulykke, uagtet de selv ved forhastet Fremrykken vare Skyld deri[4]). Aaret derefter foretoges en Hærfart til Wagrien, hvori Sjællændere, Skaaninger og Sønderjyder deltoge, og der blev gjort rigt Bytte, hvorfor ogsaa Jyderne senere, da man traf dem ved Gjedser, viste sig i høi Grad misundelige og klagede over, at Sjællænderne fik alt Byttet, medens de selv gik glip deraf[5]).

Endnu i Kong Valdemars sidste Leveaar mærkes denne Vrangvillie hos de jydske Krigere. Tropper fra alle Landsdele vare samlede i Grønsund, idet man agtede at beleire Svinemünde, som Venderne havde befæstet. Foretagendet var ikke let udførligt, hvorfor Kong Valdemar for ikke at miste sin Anseelse som Hærfører vilde overlade sin unge Søn Knud og Absalon Befalingen, men Absalon vilde nok

[1]) Saxo 752: Autumno rex crebra Sialandensium ac Scanorum, rara vero Jutensium manu provinciam Arcon urbi confinem adortus.

[2]) Saxo 755.

[3]) Saxo 820.

[4]) Saxo 861.

[5]) Knytlingasaga c. 124, Saxo 878 f.

anføre Sjællændere og Skaaninger, derimod ikke Jyder. Kongen var imidlertid bleven syg, men vendte dog først hjem, efter at Høvdingerne havde givet Tilsagn om at kæmpe trofast. Men efter at en voldsom Storm længe havde holdt Flaaden paa samme Sted, lød igjen Jydernes Raab om, at Provianten slap op, og at man burde drage hjem. Biskop Omer af Ribe lod en af Ophavsmændene fængsle, men da bleve først Urolighederne almindelige, og den unge Knud, Valdemars Søn, besluttede at give Hjemlov. Synet af den tilbagevendende Flaade forværrede Kongens Sygdom, og en af de følgende Dage døde han [1]).

Endnu skal kun mindes om den glimrende og afsluttende Kamp under Kong Knud (1184). Kongen havde planlagt et Tog mod Esterne, da der kom Melding til Absalon om, at Hertug Bugislav havde samlet en Flaade paa 500 Skibe for at overfalde Sjælland. Ilsomt lod Absalon hver vaabenfør Mand paa Sjælland og de tilhørende Øer sammenkalde, ogsaa til Fyenboer og Skaaninger gik der Bud om at møde inden Sjettedagen, eller ogsaa blive hjemme. Næsten før Tiden kom Sjællænderne sammen, medens fra Fyen kun 6, fra Skaane kun 14 Skibe naaede til Mødestedet. Flaaden stævnede til det smalle Farvand mellem Pommern og Rügen, hvor de Danske paa anden Pintsedag vandt den glimrende Seir over Bugislav og erobrede halvfemte Hundrede Skibe [2]).

Det foran Fremsatte vil være tilstrækkeligt til at vise, hvorledes især det østlige Danmarks Mænd vare Rigets Forkæmpere. Og dog var der eet Landskab i Jylland, som fuldt havde sluttet sig til den store Krigergjerning og staaet Last og Brast med Ødanskerne; det var Sønderjyderne. Hedeby havde været Sæde for Danmarks Hertug, den Mand,

[1]) Saxo 953 ff. Jfr. fremdeles S. 943: rex Scaniam ... ejus Sialandiæque militia succinctus ... Fioniensium Jutorumque comitatum, ob præbita ab eis jamdudum seditioni irritamenta, pertæsus.

[2]) Saxo 969 ff., Knytlingasaga c. 128.

hvem det almindelige Forsvar af Landet paahvilede; Knud Lavard havde med stor Berømmelse virket i sit Kald og i en Aarrække skabt Tryghed for Borgerne. Traditionen fra Hedeby var gaaet i Arv til hans Søn, og deri maatte ligge en stærk Tilskyndelse for Slesvigerne til at tage Del i det store Arbeide. Men i det Hele var Kong Valdemars Slægt knyttet til de sydlige Egne af Danmark. Knud Lavard havde givet sin Halvbroder Erik Emune Jarlestillingen over de sydlige Øer, Svend Grathe, Eriks Søn, var bleven valgt til Konge af Sjællændere, Skaaninger og Mændene i Hedeby[1]). Uagtet Valdemar var nøie knyttet til Hvideslægtens Land Sjælland, opholdt han sig dog jævnlig i sin Fødeby Slesvig, og det var til St. Pederskirken her, at han skjænkede Halvdelen af Mønten i Byen og den halve Hovedlod af Fædrenearven[2]). Ved at bygge Danevirkes storartede Mur af brændte Sten havde han vist, i hvilken Grad Forsvaret af Sydgrænsen laa ham paa Hjærte.

Endvidere indsatte Valdemar her til Grænsevogter sin tapre unge Søn Christopher, som Tove havde født ham. Allerede inden Christopher var voxen, fulgte han med paa Hærtog mod Venderne, ja var endog, med Absalon ved sin Side, Anfører for et af disse. Som Hertug i Slesvig krigede han løs imod Wagrerne med de Tropper, han havde til sin Raadighed[3]); han deltog sammen med Esbern Snare i det djærve Togt, da man paa Øland kæmpede mod Ester og Kurer, og fulgte med paa Valdemars Hærtog. Da bortrev Døden ham nogle og tyve Aar gammel. Den unge Prins havde aabenbart været levende grebet af Tanken om at fortsætte sin Faders og Farfaders Gjerning til Landets Forsvar.

Ogsaa om en anden sønderjydsk Embedsmand skal her mindes. Kong Valdemar havde 1178 udbudt Leding af hele

[1]) Saxo 676.
[2]) Hasse, Schlesw.-Holstein.-Lauenb. Regesten u. Urkunden. I. 69 f.
[3]) Saxo 878.

Riget undtagen Nørrejylland [1]), og da Kongen ikke selv vilde deltage i Toget, havde han givet sin Søn Knud og Absalon Overbefalingen. Sønderjyderne, der skulde støde til Flaaden, bleve paa Seiladsen til Venden overfaldne af et forrygende Veir, og den slesvigske Bisp Frederik, som stævnede frem for fulde Seil, kuldseilede og druknede med alt sit Mandskab. Den gjæve Manns Død var en stor Sorg for de danske Krigere, men ikke mindst sørgede Absalon over Tabet af sin hjertenskjære Ven. Iøvrigt var dette Togt — til Ostrosna og Wolgast — lige saa kort som glimrende. De vendiske Fyrster tilbøde at kjøbe sig fri, og efter ni Dages Forløb vendte Flaaden hjem med sine Skatte [2]).

Saaledes tror jeg, at man kan forfølge, hvem der paa Valdemarstiden udgjorde det unge Danmark [3]), den Del af det danske Folk, som var klar over Landets store Opgave og væsentlig bidrog til at gjennemføre den. Utvivlsomt havde det nationale Forsvar mange djærve og tapre Forkæmpere i Nørrejylland, men denne Landsdels Indbyggere — som senere ofte besad Landets seigeste Modstandskraft, og som bragte Befrielsen i det 14de Aarhundrede, da Tydskerne i langt høiere Grad end forhen Venderne havde kuet det danske Folk — holdt sig paa disse Tider stærkt tilbage. Dette var Følgen af den forudgaaende Menneskealders indre Splid, som havde faaet sit stærkeste Udtryk i Fotevigkampen. Men op over denne Strid mellem Landsdelene hævede sig saa den dygtige Kongeslægt, der omsider naaede at kvæle Urolighedens Aand og at samle det hele Folk om store, indre og ydre Opgaver.

[1]) Saxo 926: quam [Sclaviam] dum, septentrionalibus Jutis supersedere jussis, australes immenso ventorum flatu peterent etc.

[2]) Saxo 926 ff., Knytlingasaga c. 126.

[3]) Ogsaa i andre Henseender gaa Sønderjyderne sammen med Ødanerne. Saaledes vægrede Nørrejyderne sig som bekjendt gjennem Aarhundreder ved at betale Bispetiende, hvilken derimod blev gjennemført af Absalon i Sjælland og Skaane, i Sønderjylland af Biskop Valdemar af Slesvig. Suhm, Historie af Danmark VIII. 694; Hasse, Schleswig-Holst.-Lauenb. Regesten u. Urkunden I. 81.

Som Aaret, da Arkona erobredes, angiver den samtidige Helmold 1168, og ham følge de fleste tydske Forfattere, hvorimod man i Danmark er mest tilbøielig til at anse Aaret 1169 for det rette. Jeg kan ganske slutte mig til A. D. Jørgensens Bevisførelse herfor [1]), men skal fremføre enkelte Data, som yderligere støtte denne Antagelse.

Imellem Kildernes forskjellige Angivelser kan der kun være Tale om Valg af et af de tvende Aar 1168 eller 1169. Aaret 1170 er udelukket bl. a. derved, at et utvivlsomt ægte Brev af Keiser Frederik Barbarossa, der er udstedt i de første Dage af Januar 1170 (dets Indhold vil straks blive nævnt), omtaler den under Medvirkning af Bisp Berno stedfundne Erobring af Rügen[2]).

Af de danske Aarbøger fortjene især Annales Colbazienses [3]) og Rydaarbogen [4]) at fremhæves. De nævne begge ved Aaret 1170, at „Rügen erobredes af de Danske og omvendtes til Christendommen", men da den første sætter Thomas af Canterburys Mord til 1171, er den her et Aar for langt fremme, og da den anden (som har Ærkebispens Mord rigtigt ved 1170) lader Knud Lavard blive skrinlagt 1171, skjønt dette ubestrideligt skete 1170, synes Aarstallet ogsaa her rykket frem, og Aaret 1169 bliver sandsynligt for Erobringen. Aaret 1170 er fra disse Kilder gaaet over i andre danske Aarbøger [5]); ingen dansk Aarbog har 1168, Lundeaarbøgerne ved en Feilskrift 1167 [6]).

Tre tydske Aarbøger have optegnet Begivenheden, men af disse stamme de to fra den tredie, nemlig den velunderrettede magdeburgske Aarbog (den kaldtes tidligere den sachsiske Chronograph); den har Aaret 1169, saaledes som ogsaa de to afledede Kilder [7]).

[1]) Hist. Tidsskrift 4 R. I. 785 ff.

[2]) Brevet er trykt i Codex Diplom. Pomer. I. Nr. 28 S. 66. — Datoen er usikker, men i Januar var det.

[3]) Pertz, Scriptores XXIX. 175.

[4]) Pertz l. c. XVI. 403.

[5]) Ann. Valdem. & Vitescol. (Pertz, Script. XXIX. 178), Ann. Essenbec. l. c. 224).

[6]) Langebek, Scriptores I. 241. Pertz l. c. 205.

[7]) Ann. Magdeburg. (Pertz, Scriptores XVI. 193): 1169. Waldomarus rex Danorum adjunctis sibi Liuticiorum principibus ad Rugianos profectus, deos eorum succidit, et multo auro et argento de precipuo fano ipsorum

Aabenbart stammer ogsaa fra dette Aar en Bulle af 4 November, hvorved Pave Alexander overdrog Absalon alt geistligt Herredømme over Rügen [1]). Kong Valdemar havde sendt Johannes af Brienne som sin Udsending til Rom, Absalon sin Klerk Magister Walter, og efter at Paven havde erfaret, at Øen Rø, hvis Indbyggere haardnakket havde holdt fast ved Hedenskabet og ved Indfald idelig foruroliget deres Naboer, nu vare vundne af Kongen og omvendte til Christendommen, bevilligede han, at den i kirkelig Henseende, eftersom Øen var for lille til selv at have en Bisp, lagdes under Biskop Absalon og hans Eftermænd.

Brevet er ganske vist ikke dateret, og det kan efter Pavens Opholdssted lige saa godt være udstedt 1170 som 1169, men at det sidste Aar er det rette, fremgaar af, at Paven aabenbart samtidigt har udstedt det Brev, hvori han gav Tilladelse til, at Knud Lavard optoges blandt Helgenerne, og Knuds Skrinlæggelse fandt vitterlig Sted i Foraaret 1170. Det er jo ogsaa det ene sandsynlige, at Absalon umiddelbart efter Erobringen har sendt Mænd til Rom for at faa de Danskes Ret til Øen godkjendt. Til Aaret 1169 sættes Brevet da ogsaa af Udgiveren af Codex diplomaticus Pomeraniæ.

Det nylig nævnte Brev, hvori Keiser Frederik stadfæster Munken Berno i Besiddelsen af Schwerins Bispesæde, er endvidere fra Januar 1170. Brevet fortæller om, hvorledes Berno, efterat Røboernes Afgudsbillede var ødelagt, havde tvunget de Vrangvillige paa St. Viti Dag til Daab [2]); senere havde han med Evangeliets milde Ord besøgt de saaledes med Tugtens Ris skræmmede og ved Undervisning gjort dem til Troens frivillige Bekjendere. Til det Omraade, som Keiseren underlægger hans Bispesæde, hører ogsaa Rügen, der stod under Hertugen af Sachsens Magt.

ablato, umbram eis christianitatis impressit, que in brevi tam ipsius avaricia quam doctorum penuria et desidia abolita est. Jfr. Wattenbach, Geschichtsquellen [6] II. 438.

[1]) Dipl. Arna-Magn. I. 251; Codex Diplom. Pomer. I. Nr. 27.

[2]) Naar Dagen for Arkonas Fald gjerne angives til 15 Juni, er det for saa vidt rigtigt, at de Danske, som 14 Juni havde modtaget Arkonaboernes Tilbud om Overgivelse, først den næste Dag rykkede ind i Borgen, tilintetgjorde Svantevitbilledet og døbte Beboerne, jfr. Kr. Erslev i Histor. Tidsskr. 7 R. II. 597 ff.

Vi have set, hvorledes Kong Valdemar og Absalon havde haft største Hast med at erhverve sig Pave Alexanders Stadfæstelse paa, at Rø inddroges under Danmark; men med lige saa stor Il har aabenbart Berno og hans Hjælpere henvendt sig til Keiser Frederik og faaet ham til at nedlægge Indsigelse mod, at Øen kom under en dansk Bisp. Brevet er som sagt udstedt i de første Dage af 1170.

Der findes endvidere i Knytlingasaga en Oplysning, som ligeledes vil kunne bidrage til en Fastsættelse af Aaret.

For at gjøre dette klart vil jeg angive, hvorledes Festerne falde i Mai og Juni i de to Aar, hvorom der her alene kan være Tale:

1168.	1169
19 Mai Pintsedag.	. . . . .
. . . . .	8 Juni Pintsedag.
. . . . .	14 Juni Lørdag.
15 Juni St. Viti Dag.	15 Juni St. Viti Dag (Trinitatis Søndag).

Knytlingasaga c. 122 fortæller, at Valdemar udbød Leding, foer til Rügen „og kom dér paa Pintsedag og vandt Borgen Arkona“ [1]). Disse Udtryk sige vel bestemt, at det var i Nærheden af Pintse, at Borgen erobredes. I Aaret 1168 var der imidlertid 4 Uger mellem Pintsedag og St. Viti Dag, der af alle angives som Erobringsdagen, hvorfor det bliver ret usandsynligt, at Begivenheden skulde være forefalden i dette Aar. Derimod følger i Aaret 1169 den 15 Juni netop efter den sidste Dag i Pintseugen (hvítadagavika). Saaledes maa man efter den islandske Kilde bestemt tænke paa 1169.

Men det Samme fremgaar af Saxos Skildring. Her nævnes ikke, naar Valdemar lander, men kun, at Kongen „angreb Rügen paa forskjellige Steder og tog Bytte allevegne, men til nogen Kamp fandtes ikke Leilighed, og begjærlig efter at udgyde Fjendeblod søgte han at tage Borgen ved Beleiring“ [2]). „For at nu Erobringen kunde ske saa hurtigt som muligt, lod han alle Krigerne hente med stor Møie i de nærliggende Skove en Mængde Tømmer,

[1]) Et Haandskrift har „at hvítasunnudegi“, de andre „hvítdrottinsdag“, men begge Udtryk betyde Pintsedag.

[2]) Saxo 821.

der egnede sig til Bygning af Beleiringsmaskiner. Medens Haandværkerne vare i Færd dermed, lod han dog de Ord falde, at Arbeidet var overflødigt, da Borgen vilde blive hurtigere indtaget, end man ventede“ [1]). Udspurgt nærmere om Grunden til denne Tro svarede Kongen, at den Svantevit, som Røboerne dyrkede, i Virkeligheden kun var dannet ved en Forvrængning af St. Vitus, til hvem de af Keiser Karl den Store i sin Tid vare blevne tvungne til at betale Skat. Efter Karls Død vare Røboerne faldne tilbage til Hedenskabet og havde vægret sig ved at betale Afgiften til St. Vitus, der var Korvei Klosters Helgen, ligesom de havde dannet den afskyelige Statue af Svantevit og skjænket hans Tempel den Afgift, de udredede til Klosteret. Nu vilde imidlertid St. Vitus utvivlsomt, naar hans Helgendag (15 Juni) kom, hævne sig over saadan Haan og Bespottelse. Kort efter er det, at en ung Mand opdager, at man kunde stikke Ild i Voldens Taarn, og Branden tvinger da Forsvarerne til Overgivelse.

Af denne Skildring af Felttoget fremgaar bestemt, at Borgen erobres hurtigt. Men hvis det nu er rigtigt, hvad Knytlingasaga angiver, at Hæren landede Pintsedag, saa vilde der — i Aaret 1168 — være gaaet 4 Uger inden St. Viti Dag, og det stemmer afgjort ikke med Saxos Fortælling om, at Borgen faldt, inden man var kommen til Ende med at reise Stalde og Telte [2]).

Hvis den danske Hær havde ligget i 4 Uger foran Borgen, vilde man sikkert have hørt de sædvanlige Raab om, at Felttoget varede for længe, som vi kjende fra Skildringen af Valdemars andre Tog til Venden. Nei, baade efter Saxos udførlige og Sagaens knappere Fortælling har Toget været endt overraskende hurtigt, og da de forenede Tidsangivelser kun passe paa Aaret 1169, synes dette Aar at maatte være det rette.

[1]) Saxo 828: itaque quo ocius expugnationem perageret, ingentem lignorum materiam . . . propinquis e sylvis petendam curavit. Quibus dum artifices coaptandis intenderent, frustra his rebus operam dare asseverabat, sperato citius urbem capturos.

[2]) Saxo 831: Interea variis inchoandæ obsidionis operibus insistente exercitu, aliisque stabula, aliis tentoria ad necessarios usus militari procuratione versantibus etc.

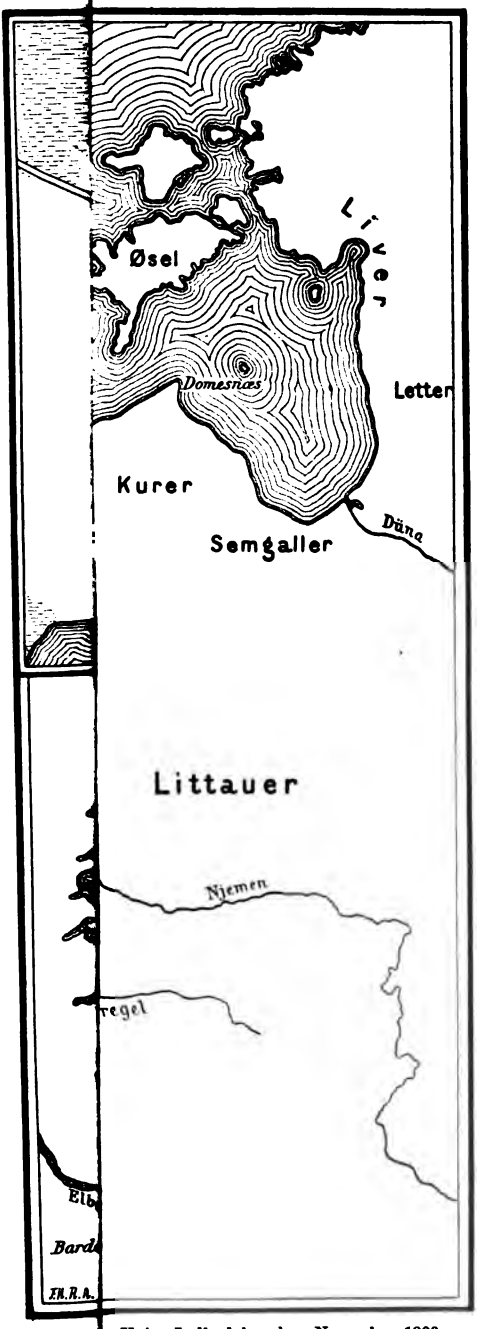

Joh. . Univ. Indbydelsesskr., November 1900.

Siden sidste Reformationsfest i November 1899 blev holdt, have 23 Videnskabsmænd erhvervet akademiske Grader, nemlig 13 den medicinske og 10 den filosofiske Doktorgrad. De af dem meddelte Oplysninger om deres Livsforhold og Studier aftrykkes her i den Orden, i hvilken de have vundet Graden. Tillige meddeles nedenfor den fra Direktør, Dr. phil. C. C. H. Jacobsen modtagne Levnedsbeskrivelse, der ikke findes optaget i forrige Aars Program.

I.

Carl Jacobsen, Søn af Brygger Dr. h. c. J. C. Jacobsen og Hustru Laura Jacobsen, f. Holst, fødtes den 2den Marts 1842.

Fra min tidligste Barndom, hvor jeg færdedes i min Faders Bryggergaard i Brolæggerstræde Nr. 76, blev jeg fortrolig med Bryggerigjerning, og det blev uvilkaarligt — ligesaa naturligt som at et Sædekorn spirer — en Selvfølge, at jeg i Tiden skulde gaae ind i min Faders og Farfaders Virksomhed som Brygger.

Fem Aar gammel kom jeg ind i Hammerichs Skole. Efterhaanden som jeg blev ældre interesserede Fagene mig alle, med Undtagelse af Mathematik og Regning, hvortil jeg desværre mangler ethvert Anlæg. Jeg blev Student 1861 med et smukt Laud.

Men samme Aar, som jeg kom ind i Skolen, havde min Fader bygget sit nye Baiersk-Bryggeri, som han i faderligt Haab opkaldte efter mig.

„Carlsberg" blev nu for mig en praktisk Skole ved Siden af den lærde, idet jeg under de stadige Bygningsarbejder blev vænnet til at tumle med Sten og Kalk og med Bjælker og Søiler.

Min Fader var en fremragende Constructeur. Han udarbeidede selv sine Tegninger fra det første Udkast til de sidste Enkeltheder.

Dette morede mig at se, og han forklarede mig gjerne Alting.

Jeg saae saaledes under hele min Opvæxt, hvorledes de store Bygninger blev til, først paa Tegnebrædtet og senere paa Byggegrunden.

Dette var et andet Sædekorn, og det blev naturligt min Attraae, at jeg, naar min Tid engang kom, da ogsaa skulde bygge saadanne store Huse.

I Aaret 1851 gjorde mine Forældre en Rejse til Tydskland, Schweitz og Milano, hvor de tog mig med. Skjøndt jeg kun var 9 Aar gammel, fik denne Rejse en stor Indflydelse paa min Udvikling. Jeg blev her, naturligvis kun ganske barnagtigt, bekjendt med de store Kunstneres Navne og Værker; den letfattelige Skjønhed i de høje gothiske Domkirker gjorde et stort Indtryk paa mig; Pinacotheket og Glyptotheket i München satte sig fast i min Erindring, blot paa Grund af deres ualmindelige Navne.

Det var et tredie Sædekorn.

Alle tre have de spiret stærkt, og mit Livs Gjerning er saa at sige en Fletning af de tre Straa.

I Foraaret 1862 besøgte jeg Italien sammen med min Fader og begyndte derefter et polytechnisk Studium, navnlig Chemi og Constructionstegning, for at forberede mig til min borgerlige Virksomhed.

Efter denne theoretiske Forberedelse, under hvilken jeg tillige havde sat mig ind i Bryggeriets Praxis paa Carlsberg, begyndte jeg i 1866 mine Vandreaar, som jeg tilbragte i de bedste Bryggerier i Frankrig, Tydskland og England — og hvor jeg ved Siden af Bryggeriarbeidet havde en riig Leilighed til at see og studere Kunstens Herligheder, særlig Architecturen.

Da jeg i 1870 kom tilbage, byggede jeg, sammen med min Fader, det første „Ny Carlsberg", Carlsbergbryggeriet Nr. 2, som jeg derpaa overtog i Forpagtning.

1880 anlagde jeg for egen Regning det nuværende Ny Carlsberg, Carlsbergbryggeriet Nr. 3, det største Byggeforetagende, som nogen privat Mand har udført her i Landet, og for hvis Producter jeg paa Verdensudstillingen i Paris 1889 modtog Grand Prix.

Min Fader havde ved Carlsbergfondens Stiftelse 1876 saa at sige fordeelt vore Roller saaledes, at der paa Videnskabens Felt ikke var stort at udrette for mig.

Min Stræben i min Fritid er da navnlig gaaet ud paa at bidrage, saavidt mine Evner tillade, til Kunstens Fremme. særligt at popularisere Kunsten.

Legatet Albertina, Carstens' og Huitfeldts Monumenter, de to Glyptotheker, Jesuskirken, den franske Kunstudstilling 1888, den internationale Kunstudstilling 1897, Udsmykningen af Ny Carlsberg, min Medvirkning ved Provindsmusæet i Maribo og ved Kunstindustrimusæets Stiftelse, den kongelige Afstøbningssamling etc. ere Frugten af denne Virksomhed.

Lykken gjækker Store, Smaa,
Leger med Guldtærning,
Lykkeligst at hvile paa
Er fuldendte Gjerning.

II.

Jeg, Aage Friis, er født paa Halskov ved Korsør den 16. August 1870 og Søn af daværende Kateket i Korsør, nu

Sognepræst for Skyum-Hørdum i Thy, Kristian Johan Frederik Friis (født 6. August 1833) og Hustru Juliane Marie Landkilde (født 26. September 1832). Efter at være undervist i Hjemmet kom jeg 1884 i Viborg Kathedralskole, hvor særlig Rektor Hans Henrik Lefoliis Personlighed og Undervisning blev af stor Betydning for min Udvikling. I Sommeren 1890 blev jeg Student med 1. Karakter ($103^2/_3$ Points), i Juni 1891 bestod jeg den filosofiske Prøve med Udmærkelse, og i April 1896 tog jeg Magisterkonferens i Historie med Danmark-Norges Historie 1766—1830 som Speciale. De historiske Studier, som i min Studentertid stadig havde været min Hovedinteresse, medens jeg tillige deltog meget i Studenterlivet i Studenterforening og Studentersamfund, fortsatte jeg selvstændig efter min Konferens. I et Aars Tid gjorde jeg forberedende Arkivstudier til en Fremstilling af Nordens politiske Historie i Perioden 1810—1814, og offentliggjorde i Historisk Tidsskrift for 1898 en større Afhandling om „Frederik den Sjette og det andet svenske Tronfølgervalg 1810" og i Danske Magazin for 1898—1899 en Samling „Nye Aktstykker vedrørende de politiske Forhandlinger i København i December 1813 og Kielerfreden i Januar 1814", men derefter opgav jeg denne Plan for at gaa over til Studier af J. H. E. og A. P. Bernstorffs og deres Kreds' Historie særlig paa Grundlag af tyske Bernstorffske og andre adelige Privatarkivers Indhold. For disse Studiers foreløbige Gang og Formaal har jeg gjort Rede i Fortalen til min Bog „Andreas Peter Bernstorff og Ove Høegh Guldberg. Bidrag til den guldbergske Tids Historie (1772—1780)", ved hvilken jeg den 9. Decbr. 1899 erhvervede den filosofiske Doktorgrad. Efterforskninger efter Bernstorffske Papirer og Studier i Arkiverne i Berlin, Dresden og Slesvig har jeg med offentlig Understøttelse foretaget paa to kortere Udenlandsrejser i 1897 og 1900 og en længere i 1898. I September d. Aar har jeg tiltraadt en længere Rejse til Italien og Grækenland. Den 1. Januar 1891 blev jeg antaget til extraordinær Medhjælper

ved Universitets-Bibliotheket, hvor jeg senere forblev som Assistent, indtil jeg 1. April 1900 opgav denne Stilling for at kunne samle mit Arbejde om de Bernstorffske Studier og Forberedelsen til et Værk om Forholdet mellem dansk og tysk i det danske Monarki i Tiden fra 1750 til 1830. I en Del Aar har jeg været Lærer i Historie først ved det forenede Velgørenhedsselskabs Drengeskole, siden ved Schneekloths Skole. Foruden de nævnte literære Arbejder har jeg i Tidsskrifter og Dagblade skrevet en Del Afhandlinger og Artikler væsentlig af historisk og kritisk Indhold. Til „Folkenes Historie" skriver jeg et større Afsnit (Europas internationale Forhold 1713—1795 og Tysklands Historie 1713—1815) og som Redaktør forbereder jeg Udgivelsen af en stor illustreret Verdenskulturhistorie, der skrives af nordiske Videnskabsmænd og vil udkomme paa Det Nordiske Forlag.

Den 1. Juli 1896 ægtede jeg i Gjerpen Kirke ved Skien i Norge Benedicte Blichfeldt, født 11. Juli 1873 (Datter af Foged i Bamle Herred Peder Carl William Blichfeldt, født 1817, død 1892, og Hustru Philippa Martine Finne, født 1832). I vort Ægteskab har vi to Børn.

III.

Nicolai Emil Schiødte, Søn af Varemægler Hans Fritz Henrik Schiødte og Hustru Ida Marie Eline, f. Withusen, er født i København den 8de Januar 1869 og er dimitteret fra Borgerdydskolen paa Christianshavn 1887. Filosoficum og Botanicum absolveredes i Sommeren 1888, medicinsk Forberedelsesexamen Sommeren 1889, første Del af Embedsexamen Sommeren 1893 og 2den Del Sommeren 1894 (haud I). I Vinteren 1892 dissecerede jeg i 5 Uger i Stockholm paa Karolinska Institut under Professor Lindstrøm. Jeg har fra $^1/_8$ 1894—$^1/_1$ 1896 været Kandidat paa Almindelig Hospital, fra $^1/_1$ 1896—$^1/_4$ s. A. Kandidat paa kgl. Frederiks Hospitals chirurgiske Afdeling C.; fra $^1/_4$—$^1/_8$ 1896 Kandidat paa Sinds-

sygeanstalten Oringe ved Vordingborg; fra $^1/_8$ 1896—$^1/_2$ 1898 fast Kandidat ved det kgl. Frederiks Hospital. I Vinteren 1896 var jeg Assistent paa medicinsk Afdeling paa Polikliniken for Ubemidlede. I Januar 1897 gennemgik jeg det lovbefalede kliniske Kursus paa Fødselsstiftelsen og samme Vinter deltog jeg i Kursus i Bakteriologi hos Professor Salomonsen. Fra $^1/_4$ 1899—$^1/_1$ 1900 har jeg været ansat som Reservelæge i Fæstningsartilleriet. Studierejse til Paris fra Januar—April 1900, hvor jeg studerede paa Hospitalerne Necker, la Salpétrière og Andrâl. Kandidat paa Vestre Hospital fra $^1/_7$—$^1/_{10}$ 1900.

Under mit Ophold paa Frederiks Hospital og Aaret derefter arbejdede jeg paa det medicinske Laboratorium under Professor Faber og har herfra fuldført følgende Arbejder: Et Tilfælde af Diabetes mellitus med Undersøgelse af Stofskiftet, offentliggjort i Hospitalstidende Nr. 39, 1897. Om Brugen af Thyreoidin ved Affedningskure, Hospitalstidende Nr. 32—35, 1898. Dette sidste Arbejde blev oversat paa Tysk og optaget i „Archiv für Verdauungskrankheiten". Jeg deltog i den 2den nordiske Congres for indre Medicin i Christiania August 1898, hvor jeg holdt Foredrag over sidstnævnte Emne. Den 13de December forsvarede jeg for Erhvervelsen af Doktorgraden i Medicin Afhandlingen: Undersøgelser over Stofskiftet ved Morbus Basedowii. — Fra 1ste Oktober 1900 er jeg ansat paa Dronning Louises Børnehospital og beskæftiger mig desuden for Tiden med at udarbejde et Extrakt af min Disputats til Offentliggørelse i et tysk Tidsskrift.

IV.

Jeg, Magnus Cornelius Engell, Søn af afdøde Proprietær Niels Engell og Hustru Anine f. Dideriksen, er født paa Stubbegaard ved Rønne den 26. Juni 1869. Efter i Aaret 1886 at have taget Realafgangsexamen ved Rønne lærde Skole kom jeg til Kobenhavn og blev 1889 Student med første Karakter fra Metropolitanskolen. Det var op-

rindelig min Hensigt særlig at studere Zoologi, men allerede i de første Studenteraar blev min Interesse for Geografi vakt ved Professor Løfflers Forelæsninger, saaledes at jeg, efter at jeg for saa vidt havde gennemført min oprindelige Plan og taget Skoleembedsexamen med Zoologi som Hovedfag, kastede mig særlig over Geografi. I Sommeren 1899 foretog jeg med ministeriel Understøttelse en Rejse til les Landes for at undersøge de derværende Hedestrækninger. For at fuldstændiggøre min Uddannelse i matematisk Geografi, har jeg siden Oktober 1899 med Krigsministeriets Tilladelse deltaget i den geodætiske Undervisning ved Officerskolens Stabsafdeling. Den 16. December 1899 forsvarede jeg min Doktorafhandling: Om Elefantens Udbredelse i Afrika. Senere har jeg ved Siden af Officerskolens geodætiske Undervisning væsentlig beskæftiget mig med kartografiske Studier.

V.

Karl Albert Hasselbalch, Søn af exam. jur. Hans Peter Jansen Hasselbalch, Ejer af Hovedgaarden Aastrup ved Hjørring, og Hedevig Alberta Rebekka, f. Spärck, er født 1. Novbr. 1874, gik i Hjørring Realskole fra 1882 til 1887, var derefter Elev på Sorø Akademi indtil Artium, Sommeren 1891 (1. Kar.). Tog lægevidenskabelig Embedsexamen Sommeren 1898 (1. Kar.); boede i de sidste $3^1/_2$ Aar af Studentertiden på Regensen. Studerede derpå Fysiologi under Vejledning af Professor Bohr indtil Efteråret 1899. Er fra 1. Januar 1900 ansat som Aarskandidat på Sindssygeanstalten ved Middelfart.

Som Resultat af Samarbejde med Professor Bohr udkom Afhandlingen „Om Hønsefostrets Kulsyreproduktion“ (Overs. over det Kgl. danske Vidensk. Selsk. Forhandl. 1899.). Disputerede 22. Decbr. 1899 for den medicinske Doktorgrad med Afhandlingen „Om Hønsefostrets respiratoriske Stofskifte“.

VI.

Jeg, Niels Rothenborg Muus, Søn af afdøde Oberst af Infanteriet L. L. L. Muus og Louise Muus, født Synnestved, er født i Jægersborg d. 23. Maj 1866. 13 Aar gl. optoges jeg som Elev paa Sorø Academi og dimitteredes derfra 1884 som Student af den mathematisk-naturvidenskabelige Retning.

I et Aar arbejdede jeg ved den polytechniske Læreanstalt, begyndte saa at studere Medicin, blev constitueret Candidat ved St. Johannesstiftelse og Blegdamshospitalet og tog Embedsexamen i Sommeren 1891.

For at erhverve mig den fornødne Kendskab til det praktiske Lægearbejde var jeg i 2 Aar Amanuensis først hos Klosterlæge Nielsen i Vemmetofte og derefter hos Sygehuslæge Lassen i Randers. Navnlig det sidste Sted med den meget omfattende private Praxis og det store, næsten udelukkende med chirurgiske Patienter belagte, Sygehus har været mig en god Skole for min senere Virksomhed.

Det følgende Aar var jeg Candidat ved Frederiksberg Hospital, fra Sept. 1894 til April 1897 Prosector anatomiæ ved Chirurgisk Academi, fra Octbr. 1896 til April 1898 fast Candidat ved det kgl. Frederiks Hospital og fra November 1898 til November 1899 fast Candidat ved den kgl. Fødsels- og Plejestiftelse. Den 1. November 1899 blev jeg ansat som Prosector chirurgiæ ved Chirurgisk Academi og d. 1. Januar 1900 som Reservelæge ved 3. Regiment samt som assisterende Læge ved Københavns Karantæne.

Som Candidat ved det kgl. Frederiks Hospital paabegyndte jeg efter nuværende Professor Rovsings Tilskyndelse et Arbejde over Nyresvulsternes Pathologi. Efter endt Tjenestetid rejste jeg paa det Starckeske Rejsestipendium til Tyskland, hvor jeg i 5 Maaneder arbejdede ved det af Professor F. Marchand ledede pathologisk-anatomiske Institut i Marburg a. d. Lahn. En kortere Meddelelse: „Ueber die embryonalen Mischgeschwulste der Niere“ blev derfra indsendt til Virchows Archiv, hvori den optoges i April 1899.

Da jeg atter var kommen hjem, fortsatte jeg Undersøgelserne af det Materiale, som her stod til min Raadighed, og naaede derved at give denne ene Form af Nyresvulster en temmelig fuldstændig klinisk og pathologisk-anatomisk Bearbejdelse. En Afhandling med Titlen: Om de saakaldte embryonale Blandingssvulster, et Bidrag til Nyresvulsternes Pathologi blev i Efteraaret 1899 antaget til Forsvar for den medicinske Doktorgrad. Disputatsen fandt Sted d. 15. Febr. 1900. Jeg har søgt i saa stor Udstrækning som mulig at overføre de normal-anatomiske og embryologiske Methoder og Betragtninger paa de pathologisk-anatomiske Undersøgelser for derved at naa en delvis ny Bevisførelse. Afhandlingen er oversat paa Tysk og optaget i Bibliotheca medica i Stuttgart.

VII.

Jeg, Jakobi Frederik Wildfang Boysen, er født d. 15. Januar 1870 i Drabæks Mølle pr. Kolding, er Søn af fhv. Mølleejer Hans Jes Boysen og Maren Rebekka B., f. Wildfang. Student fra Kolding Skole 1887 (I. Kar.), tog medicinsk Embedsexamen Januar 1894 (Laud.), praktiserede 1 Aar i Council Bluffs, Nord. Amerika, kom hjem i Maj 1895 og vikarierede de følgende Aar for forskjellige Læger her i Landet. Fra Novbr. 1897 til Sept. 1899 var jeg ansat som fast Kandidat ved Kommunehospitalet i København, og fra Septbr. 1899 til Septbr. 1900 var jeg Reservelæge ved Randers Kjøbstads Sygehus. I Febr. 1900 forsvarede jeg min Afhandling „Om Galdestenenes Struktur og Pathogenese" for Doktorgraden. I Marts og April d. A. opholdt jeg mig i Berlin for at studere Kirurgi og Gynækologi, blev i Juli ansat som Sygehuslæge i Kolding og tiltraadte Stillingen i Slutningen af August.

VIII.

Jeg, Christian Villads Christensen, er født i Nørbæk i Viborg Stift d. 16. Febr. 1864 som Søn af Skolelærer Christen Christensen († 1880) og Hustru Ane, f. Christensdatter. Efter at have gennemgaaet Landsbyskolen og nydt nogen videre gaaende Undervisning af min Fader kom jeg i 1880 til København for privat at forberedes til Studentereksamen. Jeg bestod denne i 1882 og tog derefter Philosophicum 1883 og Hebraicum 1884. I Foraaret 1885 fik jeg Bolig paa Regensen, hvor det bevægede Liv i de politiske Kampaar optog mig stærkt, og hvor Opholdet i det hele blev betydningsfuldt for mig. Inden jeg atter flyttede ud, havde jeg i Januar 1888 taget Skoleembedseksamen med Historie som Hovedfag og Latin og Engelsk som Bifag, og straks derefter besvarede jeg Universitetets historiske Prisopgave for 1887—88, for hvilken der tilkendtes mig Guldmedaljen. Fra August 1889 blev jeg ansat i Rigsarkivet, og fra 1. April 1890 fik jeg Udnævnelse som Assistent ved det ny oprettede Provinsarkiv i Viborg; men da dette endnu ikke paa den Tid havde begyndt sin Virksomhed, vedblev jeg at gøre Tjeneste i Hovedarkivet i København indtil Sommeren 1891. De følgende Aar tilbragte jeg i Viborg, hvor jeg tog Del i Indsamlingen og den første Ordning af de jyske Arkiver, indtil jeg fra 1. Februar 1896 blev udnævnt til Arkivar ved Københavns Raadstuearkiv, i hvilken Stilling jeg endnu er. Jeg har siden 1. Januar 1896 været Medlem af Bestyrelsen for „Det jydske historisk-topografiske Selskab".

Foruden min Afhandling for den filosofiske Doktorgrad: „Baareprøven, dens Historie og Stilling i Fortidens Rets- og Naturopfattelse", som jeg forsvarede d. 24. Febr. 1900, har jeg i forskellige Tidsskrifter offentliggjort følgende Afhandlinger af historisk Indhold samt enkelte andre Smaating: 1890, Den literære Jødefejde 1813 (Museum). 1891, En Tyveproces i 1699 (Museum). 1892, Fra Herregaardsslagternes Tid (Museum). 1892, Mordet paa Jørgen Bramming til

Lydumgaard (Saml. t. jydsk Hist. og Topogr.). 1893, Slavekrigen (Jylland). 1893, Niels Blichers Autobiografi (Kirkehist. Saml.). 1894, Nogle Meddelelser om Nørbækgaard (Saml. t. jydsk Historie og Topogr.). 1895, Mag. Anders Langgaard og hans Kapellan Otto Krogstrup (Kirk. Saml.). 1895, De jydske Kirkebøgers Bidrag til Belysning af Krigen i Jylland 1657—59 (Historisk Tidsskrift). 1897, En Adelsslægts sidste Dage (Saml. t. jydsk Hist. og Topogr.). 1897, Bettelpind og Stakkelsfjæl (Saml. t. jydsk Hist. og Topogr.). 1898, En Jydes Oplevelser (Saml. t. jydsk Hist. og Topogr.). 1899, Baareprøvens Anvendelse i Jylland (Saml. t. jydsk Hist. og Topogr.). 1900, Besættelsen paa Rosborg (Saml. t. jydsk Hist. og Topogr.). 1900, Hvorledes en Hekseproces kommer i Gang (Fra Arkiv og Museum).

IX.

Peter Rochegune Munch, født paa Mors 25. Juli 1870, er Søn af forhv. Landmand Chresten Møller Munch og Johanne Mathilde, født Jacobsen. Min Skoleundervisning har jeg modtaget i Viborg lærde Skole, som under Rektor H. H. Lefoliis Ledelse frembød særlige Betingelser for Elevernes selvstændige Udvikling. 1889 tog jeg Studentereksamen med første Karakter med Udmærkelse, næste Aar Filosofikum hos Professor Kroman med samme Karakter. Jeg studerede nu fortrinsvis Historie med Danmarks Historie 1814—52 som Periode. Samtidig underviste jeg en Del og deltog i ikke ringe Omfang i Studenterlivet baade i Studenterforeningen og Studentersamfundet. I Sommeren 1895 tog jeg Skoleembedseksamen med Historie som Hovedfag, Fransk og Latin som Bifag, med første Karakter. Efter at jeg derpaa havde været Soldat, tog jeg fat paa Studiet af den danske Købstadstyrelses Udvikling. Resultatet heraf blev min Afhandling for den filosofiske Doktorgrad: Købstadstyrelsen i Danmark fra Kristian IV.s Tid til det 18. Aarhundredes

Midte (1619—1745), som jeg forsvarede den 10. Marts 1900. Til den knyttede sig en samtidig udgiven Fortsættelse, der behandlede Tiden fra 1745 til 1848. Desuden har jeg skrevet i Studenterbogen: Halvfemsernes Studenter (1896), i Vort Folk i det 19. Aarhundrede: Christian VIII. og Caroline Amalie (1898), i Danmarks Kultur ved Aar 1900: Folkets Deltagelse i Styrelsen af Stat og Kommune (1900). Til den af Johan Ottosen redigerede „Folkenes Historie" (1900) har jeg skrevet om Tiden fra 1600 til 1660 saa nær som Englands og Hollands Historie og paataget mig at fortsætte det indtil 1814, stadig undtaget England og Holland og for en Del af 18. Aarhundrede desuden med Undtagelse af enkelte andre Afsnit. Efter C. Bruuns Død har jeg fuldført hans Arbejde: Kjøbenhavn (1900) støttet til hans Optegnelser; den Del af det, jeg har skrevet, er de tre sidste Hæfter, som behandler Tiden 1784—1807. Til Salmonsens Konversationsleksikon har jeg skrevet en Del Artikler vedrørende fransk Historie, derunder Artiklen om Frankrigs Historie, og desforuden Artiklerne om Evropas og Købstædernes Historie. Dernæst har jeg efterhaanden skrevet talrige Afhandlinger, væsentlig af historisk Indhold, i Sønderjydske Aarbøger, Nord og Syd, Dansk Tidsskrift og Tilskueren. Hertil kommer endnu et Grundrids om „Det danske Folks politiske og nationale Gennembrud efter Julirevolutionen (1830—48)" til Brug ved en Række Foredrag, jeg i Foraaret 1900 holdt fire forskellige Steder som Led i den folkelige Universitetsundervisning, og en Del mindre Afhandlinger til Brug for Studentersamfundets Korrespondanceudvalg. Endelig har jeg skrevet ikke faa Artikler, væsentlig historiske Anmeldelser, i „Berlingske Tidende" og „Politiken".

X.

Jeg, Hans Henning Ræder, er Søn af nuværende Justitsraad, Kontorchef under Kjøbenhavns Magistrat Johan Georg Frederik Ræder og Hustru Birgitte Cathinka, født

Holstein (død 1874) og er født i Kjøbenhavn den 11te Oktober 1869. Efter at være bleven Student fra Borgerdydskolen i Kjøbenhavn i 1886 og efter det følgende Aar at have taget Filosoficum kastede jeg mig over Studiet af den klassiske Filologi og bestod i Januar 1893 Skoleembedsexamen med Karakteren Laudabilis (Hovedfag: Græsk, Bifag: Latin og Historie). I Foraaret samme Aar rejste jeg til Bonn, hvor jeg i Løbet af Sommerhalvaaret hørte Forelæsninger ved Universitetet. Den følgende Vinter (September—April) tilbragte jeg i Italien, især i Venedig, Florents og Rom, hvor jeg foruden at samle Indtryk af alle Slags begyndte paa at kollationere Haandskrifter af Theodoret's Therapeutik. Efter min Hjemkomst har jeg opholdt mig i Kjøbenhavn, optaget dels af Undervisning, dels af Studier i forskjellige Retninger. Det Emne, som jeg særlig havde udsøgt mig til Behandling, har senere givet mig Anledning til at foretage flere Rejser for at kollationere Haandskrifter, saaledes i Sommeren 1897 til Spanien og i 1898 til England. Den 29de Marts 1900 forsvarede jeg for den filosofiske Doktorgrad min Afhandling: De Theodoreti Græcarum affectionum curatione quæstiones criticæ.

Offentliggjort har jeg tidligere — foruden en Del mindre Artikler i Salmonsens Konversationslexikon og i Nordisk Tidsskrift for Filologi — „Ecce homo! En Samtale udgivet og kommenteret af Bonifacius Spectator" (Kbhvn. 1896).

XI.

Jeg, Jens Kristian Sandfeld Jensen, er født d. 17. januar 1873 i Vejle, hvor min fader, A. K. Jensen, var redaktør, senere købmand. Mine forældre døde tidligt, og jeg kom da i huset hos min nuværende svigerfader, højskoleforstander Rosendal i Lyngby, dengang i Vinding ved Vejle. Allerede i min skoletid var jeg tidligt bestemt paa at ville vælge sprogstudiet og da navnlig klassisk filologi. Men paa-

virket af professor Nyrops franske sproghistorie, som jeg i mit sidste skoleaar stiftede bekendtskab med i afskrift, gav jeg mig efter 1891 at være bleven student til at studere romansk filologi med latin og dansk som bifag. 1892 aflagde jeg den filosofiske prøve (med 2den kar.), og samme aar besvarede jeg en af det Filologisk-historiske Samfund udsat prisopgave om Molières École des Femmes, hvilken besvarelse 1893 blev udgivet i samfundets „Studier". Mine studier tog derefter en retning, der førte mig bort fra eksamenslæsning. Det blev mere og mere den rent lingvistiske side af studiet, der tiltrak mig, og jeg havde den lykke ved understøttelser af forskellig art flere aar igennem at kunne anvende al min tid til sprogstudier. Et samlingspunkt for disse fandt jeg i det rumænske sprog, om hvis forhold til albanesisk jeg 1895 offenliggjorde en lille afhandling i Nordisk Tidsskrift for Filologi, men forøvrigt søgte jeg efter ævne at stifte bekendtskab med saa mange sprog som muligt og følge med behandlingen af den sammenlignende og almindelige sprogvidenskabs problemer. Jeg kan paa dette sted ikke undlade at fremhæve, hvilken betydning det har haft for mig at have professor Vilh. Thomsen til lærer, ligesom jeg ogsaa maa nævne professor Jespersen, hvis sprogfilosofiske afhandlinger har indvirket betydeligt paa min sprogopfattelse. Imidlertid rykkede examen stadig nærmere, og det lykkedes mig da at samle mig saa meget, at jeg i Januar 1898 kunde tage skoleembedseksamen. Ved en gave fra rektor H. A. Krarup i Vejle, hvem jeg skylder tak for saare meget godt, blev jeg umiddelbart derefter sat i stand til at foretage en rejse til Paris, hvorfra jeg med understøttelse af Kommunitetet begav mig til Leipzig for at høre forelæsninger hos Brugmann, Leskien, Sivers og Weigand og deltage i øvelserne i det af sidstnævnte ledede rumænske seminar. Efter min hjemkomst udarbejdede jeg min afhandling „Rumænske Studier. I. Infinitiv og udtrykkene derfor i rumænsk og Balkansprogene", hvormed jeg d. 10. april d. aar erhvervede

den filosofiske doktorgrad. — Foruden dette og ovennævnte arbejder har jeg skrevet forskellige artikler og anmældelser i Nordisk Tidskrift for Filologi og i Dania.

XII.

Jeg, Martin Julius Goldschmidt, er født den 26de Februar 1854 i Kjøbenhavn. Mine Forældre er forhenværende Manufakturhandler Julius M. Goldschmidt og hans i 1888 afdøde Hustru Frederikke, født Levy. Efter at have gennemgået en Forberedelsesskole kom jeg i 1863 i det v. Westenske Institut, hvorfra jeg blev Student i Juli 1871 med første Karakter, og med samme Udfald tog jeg Året efter Filosoficum. Efter at jeg en ganske kort Tid havde begyndt på det medicinske Studium, vendte jeg mig snart til de Fag, der allerede i Skolen havde fanget min hele Interesse, nemlig Latin og Græsk. Jeg havde den Lykke at vejledes i mine Studier af Lærere som Madvig, Ussing og Siesbye; men ved Siden af mine Hovedstudier hørte jeg Forelæsninger og deltog i Øvelser hos Westergaard, Vilh. Thomsen, Wimmer og Julius Lange. I Januar 1878 tog jeg filologisk-historisk Embedseksamen med 1ste Karakter (48 Points), efter at jeg Året i Forvejen havde løst en af filologisk-historisk Samfund udstillet Prisopgave om Retsforholdene på Sicilien, belyste gjennem Ciceros verrinske Taler. Efter endt Eksamen kastede jeg mig med Iver ind i pædagogisk Virksomhed; jeg vikarierede først et År i Hauchs Skole og hos Frk. Steenberg. Derefter blev jeg (i 1880) Lærer ved det v. Westenske Institut i Latin og Græsk og senere (i 1884) i Mariboes Skole, og for Tiden er jeg knyttet til Slomanns Skole, hvor jeg har undervist siden 1892. Ved Siden af min Skolevirksomhed læste jeg også paa forskjellige Kursus, og i 1887 oprettede jeg selv i Forening med en Del ældre øvede Lærere Undervisningsanstalten „Athene", hvis Formand jeg med en kort Afbrydelse har været lige indtil nu. Denne Afbrydelse fandt

Sted i den første Halvdel af 1893, i hvilken Tid jeg foretog en længere Rejse til Paris, Italien og Grækenland, dels i Forening med min Ven, Adjunkt, Dr. phil. Karl Hude, dels sammen med forhenværende Rektor, Dr. phil. J. Forchhammer. Med den sidstnævnte foretog jeg Rejsen i Peloponnes under Ledelse af Forstanderen for det tydske Institut i Athen, Professor Vilh. Dörpfeld, af hvis interessante og belærende Foredrag jeg havde stort Udbytte. Foruden denne store Rejse har jeg flere Gange — mest i Ferierne — foretaget kortere Ture til Norge, til Paris, Schweiz, Nord- og Mellem-Italien. — Ved Siden af min pædagogiske Virksomhed har jeg stadig søgt at vedligeholde mine videnskabelige Interesser. I 1884 opnåede jeg Universitetets Guldmedalje for en Afhandling om „Sagnet om Helena, med særligt Hensyn til Stesichoros' og Euripides' Bearbejdelser deraf". I Aarene 1884 til 1886 fuldendte jeg den af afdøde Cand. philol. J. Theodor Jensen påbegyndte nye Bearbejdelse af den latinsk-danske Ordbog, idet jeg udarbejdede den sidste Del, der omfatter Bogstaverne N til Z, og endelig har jeg i 1896 til 1897 gjennemset og rettet Dr. Winkel-Horns danske Oversættelse af Saxos Danmarkshistorie. Den 18de April 1900 forsvarede jeg min Afhandling for Doktorgraden: „Gentagelserne i de homeriske Digte", et Arbejde, paa hvilket jeg har anvendt adskillige År. I Juli 1900 er jeg tiltraadt en længere Udenlandsrejse til Italien og Grækenland. — Foruden den førnævnte latinsk-danske Ordbog har jeg kun offentliggjort Uddrag af enkelte Foredrag, jeg har holdt i filologisk-historisk Samfund, og nogle Anmeldelser i „Tidsskrift for Filologi" og i „Vor Ungdom", samt et Par Textrettelser til Saxo, der også findes i det førstnævnte Tidsskrift.

XIII.

Holger Prip, født 21de September 1865 i Middelfart, Søn af Sognepræst Rasmus Prip og Hustru Sofie Frederikke

f. Høyberg. Student fra Sorø Akademi 1883 med 1ste Karakter, tog medicinsk Embedsexamen Sommeren 1891 med 1ste Karakter.

Gjorde Tjeneste som Kandidat ved Københavns Kommunes Hospitaler fra 1ste Januar 1893 til 1ste November 1894. Ansattes fra sidstnævnte Dato som fungerende Reservelæge ved Blegdamshospitalet, fik fast Ansættelse sammesteds som Reservelæge 1ste Marts 1896.

Under denne Virksomhed udførtes de bakteriologiske Arbejder, hvis Resultater senere nedlagdes i den Afhandling („Studier over Blandingsinfektion ved Difteri") som forsvaredes for den medicinske Doktorgrad d. 19de April 1900. Søgte Afsked fra Blegdamshospitalet d. 1ste November 1899 og fortsætter fra denne Dato sin Uddannelse ved Dronning Louises Børnehospital.

XIV.

Jeg, Konrad Kristian Karl Lundsgaard, er født i Silkeborg den 20de august 1867, mine forældre var afdøde snedkermester Conrad Christian Lundsgaard og afdøde hustru Lene f. Simonsen.

I 1877 kom jeg i huset hos min farbroder grosserer Jens Christian Lundsgaard i København og boede hos ham til hans død i januar 1893.

Jeg blev student med 1ste karakter fra Lyceum i sommeren 1886, og i januar 1893 bestod jeg medicinsk embedsexamen med laudabilis; forinden havde jeg i et halvt år gjort kandidattjeneste på Københavns kommunehospital og St. Johannes stiftelsens sygehus.

Den 1ste marts 1893 ansattes jeg som reservelæge i marinen og gjorde tjeneste til oktober s. år. Fra november 1893 til april 1895 var jeg kandidat på Københavns amts sygehus (Bergersvej), var dernæst vikar for praktiserende læger, indtil jeg i juni s. år blev kandidat på Københavns

kommunehospital og fungerede som sådan til april 1896, fra hvilket tidspunkt og indtil november 1899 jeg atter var reservelæge i marinen.

Fra november 1899 har jeg været ansat som assisterende læge på Københavns arbejds- og tvangsanstalt på Ladegården.

Efter embedsexamen beskæftigede jeg mig især med ophthalmologi; i $2^1/_2$ år studerede jeg på øjenkliniken i Havnegade, og fra juni 1897 blev jeg assistent på dr. med. C. Christensens øjenklinik.

Jeg erhværvede universitetets guldmedalje for året 1896—97 for en afhandling om „nyfødte børns øjenbetændelse i patogenetisk og terapeutisk henseende", denne offentliggjordes i forkortet form i „Bibliotek for Læger". — Den 26de april 1900 forsvarede jeg min for erhværvelsen af den medicinske doktorgrad skrevne afhandling: „Bakteriologiske studier over konjunktivitis". Iøvrigt har jeg offentliggjort en mindre meddelelse om hypopyonkeratitis i „Hospitalstidende" og „Klinische Monatsblätter für Augenheilkunde".

Fra november 1896 har jeg været praktiserende læge i Frederiksberg.

1ste maj 1897 ægtede jeg Ingeborg Margrethe Guldbrandsen, datter af kasserer i Statsanstalten for Livsforsikring Vilhelm Alfred G. og afdøde hustru Amalie Elisabeth, født Krüger.

XV.

Jeg, Lauritz Emil Rasmussen — Søn af Grosserer R. Rasmussen og 1882 afdøde Hustru Johanne Kirstine — er født i Landsbyen Bro mellem Middelfart og Bogense den 19de Juni 1873, men kom i min tidligste Barndom til Middelfart, hvorhen min Fader 1879 flyttede sin Forretning. Til mit 14de Aar gik jeg i Byens Realskole, hvor der dengang virkede to vistnok enestaaende Mænd: Bertel Johan og Andreas Kristian Jensen. Med særlig Taknemlighed mindes

jeg den sidste — han døde brystsyg i en ung Alder — og i mangt og meget sporer jeg endnu hans Paavirkning. I 1887 kom jeg i Odense Latinskole, hvorfra jeg dimitteredes 1891. Saa langt jeg husker tilbage, har jeg haft den absurde Ærgærrighed at blive Præst, og jeg gav mig altsaa til at studere Theologi, men kom efterhaanden længere og længere bort fra mit Forsæt. Da jeg i 1897 blev Kandidat, var jeg, om end Kristen, saa dog langt fra orthodox, og det stod mig klart, at jeg ikke kunde fortsætte min theologiske Løbebane, selv om jeg endnu ikke dengang saa, at den Gæring, hvori jeg stod, nødvendigvis maatte ende med, at det hele dogmatiske System ramlede sammen. Professor P. Madsens nøgterne og ærlige Dogmatik har jeg at takke for, at Afgørelsen blev saa forholdsvis let. Størst Udbytte havde jeg haft af nuværende Biskop Frederik Nielsens Lærervirksomhed, og jeg skylder ham tillige en oprigtig Tak for hans altid frisindede og forstaaende Venneraad.

I mit Rusaar hørte jeg Professor Høffdings Forelæsninger, og hans Personlighed indgød mig øjeblikkelig Tillid. Under hans Vejledning vedblev jeg at sysle med Filosofien, og en filosofisk Prisopgave ledede mig navnlig ind paa Studiet af æsthetiske Spørgsmaal, som siden har været min Hovedinteresse. Professor Høffdings Raad og Paavirkning har været væsentlig bestemmende for hele min Udvikling, og ham skylder jeg alt det bedste, jeg har faaet ud af mine Ungdomsaar.

Strax efter min Embedsexamen drog jeg halvandet Aar til Italien. Jeg havde lige fra 4de Klasse syslet med Italiensk og Spansk og efter Tid og Lejlighed vedligeholdt disse Studier ved Universitetet under Vejledning af Professorerne Sundby og Nyrop. Jeg kastede mig nu i Italien over Studiet af Leopardi, som jeg havde elsket lige fra Skoleaarene.

Aaret efter min Hjemkomst udgav jeg et Bind „Æsthetiske Studier“, og i Aarets Løb fuldendte jeg tillige mit

Arbejde om Leopardi, som jeg iaar forsvarede for Doktorgraden.

Under mit lange Ophold i Recanati havde jeg gjort saa mange Iagttagelser, at jeg kunde give et ret fyldigt, paa Selvsyn bygget Tidsbillede af Livet i en moderne italiensk Provindsby. For at faa Samling paa Stoffet formede jeg det som en Art Roman, som jeg nys har udgivet under Titelen „Anita". Saavel Personer som Begivenheder ere paa faa Undtagelser nær hentede fra det virkelige Liv, og deri søger jeg Bogens Betydning.

I Juni gik jeg atter paa Rejse for at gøre nye Studier over Italiens Litteratur og Kunst.

XVI.

Thorbjørn Holm født 8de Juli 1866 paa Borksminde ved Horsens. Søn af Proprietær, cand. phil. Lars Christian Bjerring Holm og Johanne Henrikke Vissing. Student med 1ste Karakter ved Horsens lærde Skole i Juli 1884. Medicinsk Embedsexamen med 1ste Karakter i Juni 1891. Kandidat ved St. Johannes Stiftelse i København August 1891—April 1892. Assistent ved Polikliniken i København Oktober 1892—Februar 1893. Kandidat ved Kommunehospitalet i København Marts 1893—December 1894. Reservelæge ved Kommunehospitalets VI. Afdeling Januar 1895—Novbr. 1898 (deraf konstitueret som Overlæge ved samme Afdeling Januar —Februar 1898). Reservelæge ved Sindssygeanstalten ved Aarhus 1ste Novbr. 1898, dog først fast ansat 1ste April 1899. Studerede Nerve- og Sindssygdomme i London Januar til Maj 1895. Disputerede for Doktorgraden i Medicin den 6te Juni 1900: „Om Lumbalpunkturen som diagnostisk Hjælpemiddel".

XVII.

Einar Lundsgaard, født 4. April 1867 i Randers, er Søn af Herredsfuldmægtig Niels Peter Lundsgaard og

Emanuelle Christence Lundsgaard, f. Gundelach. — Student fra Metropolitanskolen 1885; medicinsk Embedsexamen Januar 1892. — Vikar for forskellige Landlæger. — Kandidat ved Frederiksberg Hospital April 1893 til Marts 1894, ved Kommunehospitalet Juli 1894 til Juni 1895. — I Udlandet (Bern, Lyon, Paris) April—Juni 1894. — Praktiserende Læge i Frederiksberg fra Juli 1895. — Universitetets Guldmedaille for en Besvarelse af den lægevidenskabelige Prisopgave for 1895—96. — Disputerede for den medicinske Doktorgrad d. 13. Juni 1900.

Har af videnskabelige Arbejder offentliggjort følgende: Et Tilfælde af fibromyoma uteri in graviditate (Gynækologiske og obstetriciske Meddelelser Bd. 10, 3. Hefte, 1893); Prostatahypertrofiens operative Radikalbehandling (Kbhvn. 1897); Studier over den saakaldte hypertrophia prostatae. Disputats (Kbhvn. 1900).

Ægtede den 28. Juni 1895 Mathilde Nielsen, f. 28. Juni 1875 i Nyborg, Datter af Postmester Niels Christian Nielsen og Dorthea Henriette, f. Salomon.

XVIII.

Carl Johan Otto — født d. 24. Februar 1865 i København. Min Fader, Johannes Traugott Otto, der i sin Tid ejede Herregaarden Palstrup i Jylland, er en Søn af Etatsraad Carl Otto, Professor ved Universitetet i Farmakologi og forensisk Medicin fra 1831—62. Min Moder, Fedora Otto, er en Datter af Balletmester ved det kgl. Theater P. J. Larcher og kgl. Skuespillerinde Frederikke Larcher.

Jeg blev Student fra Borgerdydskolen paa Kristianshavn i 1884 og bestod medicinsk Embedseksamen med Laudabilis i Januar 1892. Var fra Marts til Juli samme Aar konstitueret Kandidat ved Københavns Kommunehospital, vikarierede i August i Vordingborg og Karise og fungerede derpaa som Reservelæge ved Garnisonssygehuset i København fra Sep-

tember 1892 til August 1893, en Tid, der dog blev afbrudt af en Maaneds Kliniktjeneste ved den kgl. Fødselsstiftelse i Marts 1893. Fra September samme Aar til Juli 1895 var jeg ansat som fast Kandidat ved Københavns Kommunehospital og Blegdamshospitalet. Efter et Par Vikariater i Silkeborg og Vejle tiltraadte jeg i September 1895 en Udenlandsrejse, paa hvilken jeg særlig studerede Gynækologi og Obstetrik dels hos Chrobak og Schauta i Wien, dels hos Leopold i Dresden. Desuden har jeg i de forløbne Aar gentagne Gange gjort mindre Udflugter til Udlandet med kortere Ophold ved gynækologiske Kliniker særlig i Berlin og Leipzig. Efter min Hjemkomst i Februar 1896 arbejdede jeg et halvt Aars Tid ved Universitetets bakteriologiske Laboratorium, samtidig med at jeg nedsatte mig som praktiserende Læge paa Frederiksberg og fik Ansættelse som assisterende Læge ved Københavns Tvangs- og Arbejdsanstalt (April 1896). En Stilling, jeg atter opgav, da jeg i November 1899 tiltraadte Pladsen som Reservekirurg ved Kommunehospitalets 5. Afdeling under Hr. Professor Dr. med. Sylv. Saxtorph.

Foruden mindre videnskabelige Afhandlinger i forskellige medicinske Tidsskrifter indleverede jeg i Sommeren 1899 til det medicinske Fakultet et Arbejde om: Uteruskarcinomet og dets Radikalbehandling, særlig med Henblik paa den vaginale Hysterektomi, hvilket jeg den 2. Juli 1900 offentlig forsvarede for Erhvervelsen af den medicinske Doktorgrad.

I Efteraaret 1896 indgik jeg Ægteskab med Clara Frederikke Amalie Bærentzen, Datter af Kommandør og Raadmand Alexander Bærentzen og Anna Rose Elise B., født Magnussen.

XIX.

Jeg, Christian Frederik Heerfordt, er født den 26de December 1871 og er Søn af afdøde Distriktslæge N. C. Heerfordt og Hustru Othilia Frederikke, f. Møller I 1887 tog jeg almindelig Forberedelsesexamen; dimitteret privat

som Student 1889 med 1ste Karakter. I 1893 blev jeg Alumnus paa Regentsen, tog medicinsk Embedsexamen 1895 med haud I, 1896 med laud.

Derefter har jeg i $^3/_4$ Aar vikarieret for forskellige af Landets Læger, i to Aar studeret Øjensygdomme dels paa Poliklinikken for Ubemidlede dels paa Øjenklinikken i Havnegade. I $^3/_4$ Aar har jeg fungeret som Kandidat paa Kommunehospitalets 6te Afdeling, og i $1^1/_4$ Aar paa St. Hans Hospital.

I Januar—April 1900 studerede jeg Ophthalmologi og Hydrotherapi i Wien. Siden 1ste Maj 1900 er jeg Kandidat paa Kommunehospitalet

Den 4de Juli s. A. forsvarede jeg for Doktorgraden min Afhandling: „Studier over musculus dilatator pupillæ med Angivelse af Fællesmærker for nogle Tilfælde af epithelial Muskulatur".

XX.

Frederik Christian Paludan Vogelius, Søn af afdøde Brygger Peter August Vogelius og Marie Vogelius, f. Schneider, er født i København 28de Aug. 1866. Jeg blev Student fra Haderslev Læreres Skole 1884 (første Karakter) og tog medicinsk Embedsexamen Sommeren 1891. Efter at have gjort Tjeneste som Reservelæge ved Københavns Garnisonssygehus i 1 Aar blev jeg ansat som fast Kandidat ved Kommunens Hospitaler; i min Kandidattid var jeg i længere Tid constitueret som Assistent ved Universitetets Laboratorium for medicinsk Bakteriologi; i November 1894 fik jeg fast Ansættelse og beklædte denne Stilling til Januar 1897. Juni 1897 blev jeg ansat som Reservelæge ved Blegdamshospitalet, i hvilken Stilling jeg fungerede, til jeg den første Maj 1900 udnævntes til Reservelæge ved det kgl. Frederiks Hospital; i to Aar har jeg gjort Tjeneste som Reservelæge ved 3die Regiment.

Jeg har i Hospitalstidende offentliggjort to Afhandlinger (Om Ledlidelser under Forløbet af croupøs Pneumoni og Om Desinfektion med Formaldehyd) og i Oktober iaar disputerede jeg for Doktorgraden i Medicin (Studier over den Friedländerske Bacil), et Arbejde, jeg har paabegyndt under et halvaarigt Ophold i Paris, hvor jeg — med Understøttelse af Carlsbergfondet og Kommunitetet — studerede Bakteriologi i Dr. Roux's Laboratorium i Institut Pasteur.

I 1894 ægtede jeg Elisabeth de Souza Leconte. Datter af afdøde Generalkonsul L.

XXI.

Jeg, Christian Preben Emil Sarauw, søn af skovrider forstraad Conrad August Nicolaus Sarauw og hustru Betzy Vilhelmine Hansen, er født paa Petersværft d. 19de september 1865. Jeg blev student fra Herlufsholm i juni 1883 og tog i januar 1889 skoleembedsexamen under det filosofiske fakultet. Fra sommeren 1896 til sommeren 1897 opholdt jeg mig, med understøttelse af kommunitetets midler, i England, Wales og Irland for at studere keltiske sprog. D. 18de september 1900 forsvarede jeg for den filosofiske Doktorgrad min afhandling Irske Studier.

XXII.

Jeg, Carl Mouritz Clod Mackeprang, er født d. 28. decbr. 1869 på hovedgården Kiding ved Gråsten i Nordslesvig, hvor min i maj 1895 afdøde fader Adam Magnus Johannes M. var forpagter; min moder er Mine M. f. Krøyer (død 27. aug. 1882). Uagtet jeg tilhører en stærkt udpræget landmandsslægt, blev det dog bestemt, at jeg skulde studere, og sommeren 1881 optoges jeg som elev på Sorø Akademi, hvorfra jeg dimitteredes 1888 (1. kar., math.-naturv. retning). Allerede i mine sidste skoleår havde jeg følt stor interesse

for historie, og jeg var derfor ikke i tvivl om, hvilket studium jeg skulde vælge. Jeg begyndte strax at forberede mig til skoleembedsexamen, men historien tog i stedse større grad min interesse fangen, og jeg besluttede mig derfor efter nogle års forløb til at tage en magisterkonferens i dette fag, som jeg underkastede mig i sommeren 1894.

I septbr. 1895 rejste jeg med offentlig understøttelse til Italien for i Vatikanets og andre romerske arkiver at afskrive aktstykker vedrørende Danmarks historie, et arbejde, der allerede var påbegyndt af dr. L. Moltesen, og endnu stadig fortsættes. Uagtet det reelle udbytte af mine undersøgelser ikke altid tilfredsstillede mig, tilbragte jeg dog her nogle i høj grad indholdsrige år, der har været af stor betydning for min personlige udvikling, og det var med sorg i sind, at jeg i foråret 1897 måtte sige farvel til Rom og Italien, idet jeg fra 1. juni d. a. udnævntes til assistent i nationalmuseets 2. (historiske) afdeling, hvilken stilling jeg endnu beklæder. — Gift 7. septbr. 1895 med Ingeborg Johanne Winther, datter af Købmand W. i Haderslev, 1 barn.

I 1893 vandt jeg universitetets guldmedaille for en afhandling om „Sønderjyllands statsretslige stilling under hertugerne af den Abelske linje", som jeg i omarbejdet skikkelse senere fik trykt i Historisk Tidsskrift under titlen: „De danske fyrstelen i middelalderen" (6. R. VI, 139—204). I samme tidsskrift havde jeg tidligere fået optaget en mindre kildekritisk undersøgelse: „Krøniken om Jens Grands fangenskab" (6. R. III, 643—65), ligesom jeg har udarbejdet de med tidsskriftet følgende årlige fortegnelser over historisk litteratur for 1890—98. I maj 1897 havde jeg den ære at blive valgt til medlem af „Dansk historisk Forening"s bestyrelse, og i samme efterår overdrog Regestakommissionen mig redaktionen af Regesta Danica.

Under mit examensstudium havde købstædernes forfatning og retsforhold særlig tiltrukket sig min opmærksomhed, og efter min hjemkomst fra Italien begyndte jeg, hoved-

sagentlig i provinsarkiverne, at indsamle materiale til en skildring af „Dansk købstadstyrelse fra Valdemar Sejr til Kristian IV (Forordn. af 1619)“, som jeg den 27. septbr. forsvarede for den filosofiske doktorgrad. Af mindre, videnskabelige afhandlinger o. l. har jeg desuden udgivet: En anmeldelse af L. Moltesen, „De avignonske pavers forhold til Danmark“ (Hist. Tidsskr. 7. R. I, 563—70), „Inventarier i borgerlige huse fra det 16. århundredes første halvdel (Danske Magazin 5. R. IV, 69—80), „Et par bidrag til Grevefejdens historie“ (Ibd. S. 95—99), „Viborg domkapitels sekularisering“ (Jydske Samlinger 3. R. I, 485—93), „En luksusforordning for Haderslev fra 1566“ (Sønderjydske Aarbøger 1897, 217—35). Sluttelig skal jeg blot anføre, at jeg til det sidstnævnte tidsskrift har skrevet en række litteraturoversigter for årene 1889—95, samt at jeg har leveret en mængde historiske artikler til Salmonsens konversationslexikon, således Cromwell, Danmarks historie 1241—1660 og Englands historie indtil 1760.

XXIII.

Frederik Carl Christian Hansen, født d. 22de Septbr. 1870 i Kolding, er Søn af Skibsbygmester Hans Jørgen Christian Hansen og Hustru Ida Amalie, f. Davidsen. Jeg blev Student fra Kolding Latin- og Realskole 1887 med 1ste Karakter, tog Philosophicum 1888 (ug.) og medicinsk Embedsexamen i Sommeren 1894 med laud. Jeg begyndte strax efter at studere Psychophysik under Docent Dr. phil. Alfr. Lehmann og Histologi under Docent Dr. phil. R. S. Bergh, samtidig gjorde jeg Candidattjeneste paa kjøbenhavnske og frederiksbergske Hospitaler. Fra Marts 1897 har jeg været ansat som Prosector i normal Anatomi.

Jeg har udgivet følgende literære Arbejder: 1895: Eine schnelle Methode zur Herstellung des Böhmerschen Hämatoxylins. Zool. Anz. Nr. 473. 1895: Sammen med Hr. Docent

Dr. phil. Alfr. Lehmann: „Ueber unwillkürliches Flüstern", i Wundt's Philosophische Studien XI. 4., hvor II. Afd.: „Phonetische Studien über die nasale Flüsterstimme mit besonderer Berücksichtigung der bei den sogenannten Gedankenübertragungen vorkommenden Verwechselungen" er forfattet af mig. 1898: En paalidelig Methode til Farvning af Bindevævet. Hospitalstidende Nr. 42. 1898. 1898: Eine zuverlässige Bindegewebsfärbung. Anat. Anzeiger. XV. Bd. Nr. 9. 1899: Om Udviklingen af Grundsubstanser i Bindevævsgruppen. I Biologisk Selskabs Forhandlinger og i Hospitalstidende 1899. Nr. 49—50. 1899: Ueber die Genese einiger Bindegewebsgrundsubstanzen, mit 13 Abbildg. Anat. Anz. XVI. Bd. Nr. 17—18.

Den 29. Septbr. 1900 forsvarede jeg Afhandlingen: „Undersøgelser over Bindevævsgruppen. I. Del. Den hyaline Bruskgrundsubstans" for den medicinske Doctorgrad.

XXIV.

Hans Christian Ringsted, Søn af Oberst i Artilleriet Carl Christian Vibe Ringsted og Hustru Sophie Gotfride Elisabeth, født Krøyer, er født i København d. 25de April 1868. Jeg gik i Hauch's Latin- og Realskole, hvorfra jeg dimitteredes i 1885 med 1ste Karakter. 1 Aar efter bestod jeg Filosofikum med Udmærkelse og tog i Sommeren 1892 medicinsk Embedsexamen med Laud. Det følgende Aar var jeg Amanuensis hos prakt. Læge Michelsen i Hjørring. Fra 1ste December 1893 til 30te November 1894 gjorde jeg Tjeneste som Reservelæge ved Københavns Garnisonssygehus og var derefter i 22 Maaneder — fra 1ste December 1894 til 30te September 1896 — fast Kandidat ved Københavns Kommunes Hospitaler (Vestre-, Blegdams- og Kommunehospitalet). Fra 1ste August 1896 til 31te Juli 1897 var jeg atter ansat som Reservelæge i Hæren. D. 20de Januar 1897 kom jeg ind paa den kgl. Fødsels- og Plejestiftelse som konstitueret

Kandidat, d. 1ste September samme Aar blev jeg fast Kandidat, og fra 1ste November 1897 til 31te Oktober 1898 var jeg klinisk Assistent samme Sted. Her samlede jeg Materialet til en Afhandling om „Diagnose og Behandling af Placenta prævia", som jeg d. 24de Oktober 1900 forsvarede for Erhvervelsen af den medicinske Doktorgrad.

Iøvrigt har jeg fra Oktober 1896 praktiseret i København. — D. 5te Oktober 1900 ægtede jeg Elisabeth Gulstad, Datter af afdøde Herredsfoged Edvard Gulstad og Hustru Ida Henriette Mathilde, født Schmidt.

Universitetets aarlige Fest til Minde om Kirkens Reformation vil blive afholdt i Universitetets Festsal Torsdagen den 15de November Kl. 12. Talen holdes af Professor, Dr. phil. K F. V. Kroman. Efter denne Tale vil Universitetets Rektor, Professor, Dr. juris & Dr. phil. Joh. Steenstrup give en kort Oversigt over, hvad der har tildraget sig ved Universitetet i det nu fuldendte Aar, samt proklamere Cand. med. N. E. Schiødte, Cand. med. K. A. Hasselbalch, Prosektor chirurgiæ N. R. Muus, Sygehuslæge i Kolding J. F. W. Boysen, Cand. med. H. Prip, prakt. Læge paa Frederiksberg K. K. K. Lundsgaard, Reservelæge ved Sindssygeanstalten ved Aarhus T. Holm, prakt. Læge paa Frederiksberg Einar Lundsgaard, Reservekirurg ved Kjøbenhavns Kommunehospital C. J. Otto, Cand. med. Chr. Fr. Heerfordt, Reservelæge ved det kgl. Frederiks Hospital Fr. Chr. P. Vogelius, Prosektor i normal Anatomi Fr. C. Chr. Hansen og prakt. Læge i Kjøbenhavn H. Chr. Ringsted som Doktorer i Medicinen, samt Cand. mag. Aage Friis, Cand. mag. M. C. Engell, Arkivar ved Kjøbenhavns Raadstuearkiv, Cand. mag. Chr. V. Christensen, Cand. mag. P. R. Munch, Cand. mag. H. H. Ræder, Cand. mag. J. Kr. Sandfeld Jensen, Cand. philol. M. J. Goldschmidt, Cand. theol. L. E. Rasmussen, Cand. mag. Chr. P. E. Sarauw og Assistent ved Nationalmusæet, Cand. mag. C. M. C. Mackeprang som Doktorer i Filosofien, hvorefter han overgiver Rektoratet til den for næste Aar valgte Rektor,

Professor, Dr. phil. T. N. Thiele. Samtidig overtages Dekanatet i det theologiske Fakultet af Professor, Lic. theol. L. W. Schat Petersen, i det rets- og statsvidenskabelige af Professor, Dr. juris Jul. S. V. Lassen, i det lægevidenskabelige af Professor, Dr. med. O. T. Bloch, i det filosofiske af Professor, Dr. phil. Jul. Paludan og i det mathematisk-naturvidenskabelige af Professor, Dr. phil. E. C. A. Løffler.

Den sædvanlige Festkantate udføres af Studentersangforeningen.

Videnskabens og vor Højskoles Venner og Velyndere indbydes ved dette Skrift til at deltage i Festen i Forening med Højskolens Lærere og Studerende.

Kjøbenhavn, den 6te November 1900.

Under Universitetets Segl.

1900.
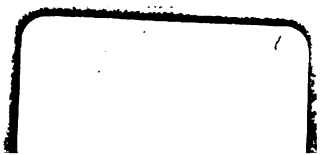
JUN 15 1.55